

Konstitutionsutskottets betänkande 2024/25:KU28

Minoritetsfrågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om minoritetsfrågor som behandlas i betänkandet. Frågorna rör områdena status och rättigheter för nationella minoriteter och urfolk, urfolket samerna, övriga nationella minoriteter, minoritetspolitikens genomförande och språkstatusfrågor. Motionsyrkandena gäller bl.a. urfolksstatus för tornedalingar, kväner och lantalaiset, samepolitiken, judiskt liv i Sverige, romsk inkludering, sverigefinnarnas rätt till språk och kultur, minoritetsspråkens språkcentrum, olika insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna, tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken samt älvdalskans ställning.

I betänkandet finns 31 reservationer (S, SD, V, C, MP). I två av reservationerna (S, V, C, MP) föreslås att riksdagen ska göra tillkännagivanden i fråga om minoritetsspråkens språkcentrum respektive älvdalskans ställning.

Behandlade förslag

Cirka 60 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2024/25.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut3

Redogörelse för ärendet7

Utskottets överväganden.....8

 Status och rättigheter för nationella minoriteter och urfolk8

 Urfolket samerna16

 Övriga nationella minoriteter.....31

 Minoritetspolitikens genomförande.....49

 Språkstatusfrågor.....65

Reservationer75

 1. Ratificering av ILO:s konvention nr 169, punkt 1 (V, MP).....75

 2. Genomförandet av FN:s urfolksdeklaration, punkt 2 (V, MP)75

 3. Urfolksstatus, punkt 3 (SD)76

 4. Urfolksstatus, punkt 3 (V, MP).....77

 5. Samepolitiken, punkt 4 (V, MP).....77

 6. Sametinget, punkt 5 (V, MP).....78

 7. Samisk rätt till mark och vatten, punkt 6 (MP).....79

 8. Sanningskommissionen för det samiska folket, punkt 7 (MP)80

 9. Utvärdering av konsultationslagen, punkt 8 (V, MP)81

 10. Judiskt liv i Sverige, punkt 9 (SD).....81

 11. Judiskt liv i Sverige, punkt 9 (MP).....82

 12. Romsk inkludering, punkt 10 (V, MP)83

 13. Sanningskommission om romernas situation, punkt 11 (V)85

 14. Sanningskommission om romernas situation, punkt 11 (MP)86

 15. Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner
 och lantalaiset, punkt 12 (S)87

 16. Sverigefinnarnas rätt till språk och kultur, punkt 13 (MP)87

 17. Informationscentrum om nationella minoriteter, punkt 14 (V, MP)88

 18. Minoritetsspråkens språkcentrum, punkt 15 (S, V, C, MP)89

 19. Stöd till det offentliga, punkt 16 (V, MP).....90

 20. Stöd till organisationer, punkt 17 (C)90

 21. Stöd till organisationer, punkt 17 (MP)91

 22. Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella
 minoriteterna, punkt 18 (S).....92

 23. Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella
 minoriteterna, punkt 18 (SD).....93

 24. Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella
 minoriteterna, punkt 18 (V)93

 25. Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella
 minoriteterna, punkt 18 (MP)94

 26. Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken, punkt 19 (V)95

 27. Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken, punkt 19 (MP)96

 28. En samisk språklag, punkt 20 (V, MP).....97

 29. Älvdalskans ställning, punkt 21 (S, V, C, MP).....98

 30. Teckenspråk som minoritetsspråk, punkt 22 (SD, V).....99

 31. Teckenspråk som minoritetsspråk, punkt 22 (C)99

Bilaga

Förteckning över behandlade förslag101

 Motioner från allmänna motionstiden 2024/25101

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Status och rättigheter för nationella minoriteter och urfolk

1. Ratificering av ILO:s konvention nr 169

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 23 och

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 20.

Reservation 1 (V, MP)

2. Genomförandet av FN:s urfolksdeklaration

Riksdagen avslår motion

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 9.

Reservation 2 (V, MP)

3. Urfolksstatus

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:171 av Cecilia Engström och Magnus Oscarsson (båda KD),

2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 1,

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 12 och

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 17.

Reservation 3 (SD)

Reservation 4 (V, MP)

Urfolket samerna

4. Samepolitiken

Riksdagen avslår motion

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 1, 2, 22 och 24.

Reservation 5 (V, MP)

5. Sametinget

Riksdagen avslår motion

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 7 och 8.

Reservation 6 (V, MP)

6. Samisk rätt till mark och vatten

Riksdagen avslår motion

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 10 och 11.

Reservation 7 (MP)

7. Sanningskommissionen för det samiska folket

Riksdagen avslår motion

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 3.

Reservation 8 (MP)

8. Utvärdering av konsultationslagen

Riksdagen avslår motion

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 6.

*Reservation 9 (V, MP)**Övriga nationella minoriteter***9. Judiskt liv i Sverige**

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:61 av Nima Gholam Ali Pour (SD) yrkandena 1–3,

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 9 och

2024/25:3040 av Jan Riise m.fl. (MP).

*Reservation 10 (SD)**Reservation 11 (MP)***10. Romsk inkludering**

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1746 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 1, 3 och 4 samt

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 9.

*Reservation 12 (V, MP)***11. Sanningskommission om romernas situation**

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1746 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2 och

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 7.

*Reservation 13 (V)**Reservation 14 (MP)***12. Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset**

Riksdagen avslår motion

2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 20.

*Reservation 15 (S)***13. Sverigefinnarnas rätt till språk och kultur**

Riksdagen avslår motion

2024/25:1747 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 1.

*Reservation 16 (MP)**Minoritetspolitikens genomförande***14. Informationscentrum om nationella minoriteter**

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 7 och

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 5.

Reservation 17 (V, MP)

15. Minoritetsspråkens språkcentrum

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 3,
2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 3,
2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S) yrkande 21 och
2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 17.

Reservation 18 (S, V, C, MP)

16. Stöd till det offentliga

Riksdagen avslår motion

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 8 och 9.

Reservation 19 (V, MP)

17. Stöd till organisationer

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 12 och
2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 34.

Reservation 20 (C)

Reservation 21 (MP)

18. Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2,
2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 2,
2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 15,
2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 8,
2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 16 och
2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S) yrkande 22.

Reservation 22 (S)

Reservation 23 (SD)

Reservation 24 (V)

Reservation 25 (MP)

19. Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 11 och
2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 6.

Reservation 26 (V)

Reservation 27 (MP)

Språkstatusfrågor

20. En samisk språklag

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 17 och

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 12.

Reservation 28 (V, MP)

21. Älvdalskans ställning

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1071 av Gudrun Brunegård och Mathias Bengtsson (båda KD)
yrkandena 1–3,

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 11,

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 11,

2024/25:2372 av Malin Höglund (M),

2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 33 och

2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 23.

Reservation 29 (S, V, C, MP)

22. Teckenspråk som minoritetsspråk

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1288 av Carita Boulwén (SD) yrkande 1,

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 10,

2024/25:1932 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 10 och

2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 32.

Reservation 30 (SD, V)

Reservation 31 (C)

Stockholm den 29 april 2025

På konstitutionsutskottets vägnar

Ida Karkiainen

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ida Karkiainen (S), Louise Meijer (M), Michael Rubbestad (SD), Hans Ekström (S), Fredrik Lindahl (SD), Mirja Räihä (S), Ulrik Nilsson (M), Per-Arne Håkansson (S), Mauricio Rojas (L), Amalia Rud Stenlöf (S), Jessica Wetterling (V), Gudrun Brunegård (KD), Malin Björk (C), Lars Englund (M), Lars Johnsson (M), Ludvig Ceimertz (M) och Annika Hirvonen (MP).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet 62 motionsyrkanden om minoritetsfrågor från allmänna motionstiden 2024/25. Motionsyrkandena behandlas under följande avsnitt: Status och rättigheter för nationella minoriteter och urfolk, Urfolket samerna, Övriga nationella minoriteter, Minoritetspolitikens genomförande och Språkstatusfrågor.

Motionsyrkandena avser bl.a. frågan om urfolksstatus för tornedalingar, kväner och lantalaiset, samepolitiken, judiskt liv i Sverige, romsk inkludering, sverigefinnarnas rätt till språk och kultur, minoritetsspråkens språkcentrum, olika insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna, tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken samt älvdalskans ställning. En förteckning över de behandlade förslagen finns i bilagan till betänkandet.

Bakgrund

I 2 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk fastställs att de nationella minoriteterna i Sverige är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar i enlighet med Sveriges åtaganden enligt Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2) och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3). Vidare framgår att de nationella minoritetsspråken är jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli. Genom en ändring i regeringsformen (1 kap. 2 § 6) 2010 erkändes samerna som ett urfolk i Sveriges grundlag.

Sverige har tillträtt ett antal internationella konventioner som innehåller bestämmelser om nationella minoriteters rättigheter. Utöver de som nämns ovan gäller det även bl.a. FN:s internationella konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter (SÖ 1971:42) respektive barnets rättigheter (SÖ 1990:20).

Utskottets överväganden

Status och rättigheter för nationella minoriteter och urfolk

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om ratificeringen av ILO:s konvention nr 169, genomförandet av FN:s urfolksdeklaration och urfolksstatus.

Jämför reservation 1 (V, MP), 2 (V, MP), 3 (SD) och 4 (V, MP).

Motionerna

Ratificering av ILO:s konvention nr 169

I kommittémotion 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 23 föreslås ett tillkännagivande om ratifikation av ILO:s konvention nr 169.

Även i kommittémotion 2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 20 förordas ett tillkännagivande om att Sverige ska ratificera ILO-konvention nr 169.

Genomförande av FN:s urfolksdeklaration

I kommittémotion 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 9 föreslås ett tillkännagivande om att genomföra FN:s urfolksdeklaration.

Urfolksstatus

I kommittémotion 2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 12 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att utreda frågan om urfolk i Sverige. Motionärerna förordar att det ska genomföras en bred utredning för att se över om det finns andra grupper i Sverige som likt samerna uppfyller kraven för att anses utgöra ett urfolk i enlighet med ILO:s konvention nr 169. I motionen nämns som exempel att Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset har fört fram önskemål till regeringen om att utreda om även tornedalingar, kväner och lantalaiset uppfyller kraven för att anses vara ett urfolk.

I kommittémotion 2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 17 föreslås ett tillkännagivande om att utvärdera principerna för vilka grupper som bör ha status som nationell minoritet, överväga om att fler grupper skulle kunna få minoritetsstatus i framtiden samt pröva om fler grupper såsom tornedalingar, kväner och lantalaiset ska betraktas som urfolk.

I kommittémotion 2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att utreda en status för tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk.

Även i motion 2024/25:171 av Cecilia Engström och Magnus Oscarsson (båda KD) föreslås ett tillkännagivande om att utreda en status för tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk.

Gällande rätt

Regeringsformen

Av 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen (RF) följer bl.a. att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Av sjätte stycket framgår det att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Den 1 januari 2010 ersatte lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk tidigare lagar på området i enlighet med förslagen i 2009 års minoritetspolitiska proposition (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). I lagen föreskrivs vissa grundläggande rättigheter för samtliga fem nationella minoriteter i Sverige och vissa särskilda rättigheter för finsk-, samisk- och meänkielitalande.

Konsultationslagen

I lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket, konsultationslagen, finns bestämmelser om det offentligas skyldighet att konsultera Sametinget, och i vissa fall en sameby eller en samisk organisation, innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna.

Bakgrund och pågående arbete

ILO:s konvention nr 169

Inledning

Internationella arbetsorganisationen (ILO) är ett av FN:s s.k. fackorgan med uppgift att bevaka frågor om arbetsvillkor, diskriminering m.m. Inom ramen för denna uppgift bevakar ILO sedan många år ursprungsfolkens arbets- och livsvillkor. ILO utarbetar bl.a. konventioner, och 1989 antogs konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Konventionen innehåller ett antal bestämmelser och åtaganden till skydd för ursprungsfolken. Regeringarna i de länder som har anslutit sig till konventionen ska se till att

ursprungsfolkens rättigheter skyddas och deras integritet respekteras samt ska samråda med folken om åtgärder som angår dem och skapa förutsättningar för att de så långt som möjligt själva ska kunna bestämma om sin egen utveckling. Ett grundläggande krav är att ursprungsfolken till fullo ska åtnjuta mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, men konventionsstaterna ska även utforma särskilda insatser som främjar de berörda folkens sociala och ekonomiska rättigheter och som skyddar deras andliga och kulturella värden. I konventionen betonas särskilt markens betydelse för ursprungsfolken, och den syftar bl.a. till att staterna ska erkänna ursprungsfolkens rätt till sådan mark som de under lång tid har bebott eller brukat. Konventionen trädde i kraft 1991 och har hittills ratificerats av 24 länder, bl.a. Norge och Danmark.

Utredningar om svensk ratificering av ILO:s konvention nr 169

I mars 1999 överlämnade Utredningen om ILO-konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder sitt betänkande Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige (SOU 1999:25). Utredaren bedömde att Sverige kunde ansluta sig till konventionen men inte borde göra det förrän ett antal åtgärder om samernas rätt till mark hade vidtagits, en process som beräknades ta fem år. Enligt utredaren måste för det första den mark som samerna har rätt till enligt konventionen identifieras, och en gränsdragningskommission borde därför tillsättas. För det andra måste omfattningen av samernas jakt- och fiskerätt inom den mark som de traditionellt innehar klarläggas. När dessa frågor har klarats ut kan andra åtgärder vidtas för att samernas rättigheter ska nå upp till den nivå som konventionen kräver. Utredaren menade att det framför allt var en fråga om att stärka samernas skydd mot inskränkningar i renskötselrätten, säkerställa att samerna har tillräckligt med mark för att kunna fortsätta att bedriva rennäring, införa en möjlighet till ersättning från staten för rättegångskostnader i principiellt viktiga mål om samernas markrättigheter samt genomföra en nationell informationskampanj om samerna som ursprungsfolk.

I januari 2002 tillsattes Gränsdragningskommissionen för renskötselområdet, som redovisade sitt betänkande Samernas sedvanemark (SOU 2006:14) i februari 2006. Kommissionens analys av de krav som ILO-konventionen uppställer ledde fram till slutsatser som i väsentliga hänseenden skilde sig från den tidigare utredningens. Kommissionen var ense med utredningen om att konventionen inte ställer krav på en formell äganderätt för att mark som brukas av ursprungsfolket ska hänföras till mark som detta folk traditionellt innehar, men anförde att det finns en miniminivå för de rättigheter som ska gälla. Kommissionen ansåg att denna nivå inte är uppfylld med den renskötselrätt som samerna har enligt rennäringslagstiftningen. Enligt kommissionen kunde det inte uteslutas att det kan finnas områden som vid en svensk anslutning till konventionen – i enlighet med dess krav på äganderätt och besittningsrätt – borde klassas som samernas innehavsmark och som de därmed får rätt att disponera oberoende av rennäringslagstiftningen. Kommissionen anförde vidare att det kan uppfattas som en svaghet i svensk

rätt i förhållande till konventionens krav att det saknas ett alternativ till domstolsprövning av frågor om markrättigheterna (s. 29).

Regeringen angav i sin nationella handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95 s. 56) att ambitionen var att ratificera konventionen så snart det låter sig göras. Samtidigt framhölls att en anslutning till konventionen medför att olika rättigheter påverkas med avseende på ett markområde som motsvarar en tredjedel av Sveriges yta och att ett beslut i en fråga av en sådan betydelse inte kan hastas fram. En förutsättning för att ratificera konventionen är att regeringen först inhämtar riksdagens godkännande. Inför riksdagens ställningstagande måste frågor om de rättsliga förutsättningarna vara utredda. Dessutom måste de lagändringar som blir nödvändiga utarbetas.

I den utvärdering av regeringens handlingsplan som redovisades 2011 (SOU 2011:29) gjorde den särskilda utredaren bedömningen att regeringen som en del av en samlad, tydlig och rättighetsbaserad urfolkspolitik bör redovisa en tydlig plan med angivna delmål för hur man ska undanröja eventuella hinder mot en ratificering av ILO-konventionen (s. 37). Här ingår enligt utredaren bl.a. frågan om att få till stånd gränsdragningar som tydliggör samernas traditionella renskötselområden.

Regeringens uttalanden om ILO:s konvention nr 169

I skrivelsen Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (skr. 2016/17:29 s. 46) redogjorde regeringen för sin hållning när det gällde ratificering av ILO:s konvention nr 169. I FN:s råd för mänskliga rättigheters granskning av Sverige 2015 fick Sverige rekommendationer om att ratificera ILO:s konvention nr 169. Sverige accepterade inte dessa. I syfte att stärka samernas rättigheter arbetar regeringen i riktning mot en ratifikation, som dock enligt regeringen ytterst är en fråga för riksdagen. Regeringen har bl.a. i samband med den allmänna ländergranskningen under FN:s råd för mänskliga rättigheter (Universal Periodic Review 2020) upprepat uttalandet att den arbetar i riktning mot att tillträda konventionen, samtidigt som ett tillträde ytterst är en fråga för riksdagen att besluta om (se prop. 2021/22:19 En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket s. 22). Detta uttalande upprepas även i Sveriges nationella rapport inför 2025 års granskning.

FN:s urfolksdeklaration

FN:s deklaration om ursprungsfolkens rättigheter (urfolksdeklarationen) antogs genom omröstning av FN:s generalförsamling den 13 september 2007 i form av en resolution. Deklarationen är inte juridiskt bindande men är en gemensam politisk viljeförklaring och behandlar bl.a. rätten till självbestämmande, nationalitet, kultur och traditioner, religion, utbildning samt landrättigheter. När deklarationen behandlades i generalförsamlingen röstade Sverige för resolutionen, men reserverade sig mot vissa delar av resolutionstexten.

Av proposition 2021/22:19 En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket (s. 17 f.) framgår att den röstförklaring som Sverige gjorde i FN:s generalförsamling i samband med antagandet av deklarationen alltjämt är giltig. I röstförklaringen påminde regeringen om att riksdagen har erkänt samerna som ett urfolk och att den svenska statens förhållande till det samiska folket är grundat i dialog, samarbete och självbestämmande.

I röstförklaringen slår regeringen även fast Sveriges ståndpunkt att mänskliga rättigheter är individuella, medan kollektiva rättigheter erkänns utanför ramen för mänskliga rättigheter. Individuella mänskliga rättigheter har därmed företräde framför kollektiva rättigheter. Vidare påpekas att den politiska diskussionen om självbestämmande är nära kopplad till markrättigheter. I dessa frågor måste regeringen bibehålla en balans mellan olika motstående intressen. I röstförklaringen anges också att urfolks markrättigheter så som de kommer till uttryck i deklarationen gäller de rättigheter som ingår i renskötselrätten och att sedvanlig avverkning inte ger rätt till kompensation från skogsägaren. När det gäller rätten till självbestämmande så som den uttrycks i artikel 3 i urfolksdeklarationen, framhålls i röstförklaringen att den rätt till självbestämmande som deklarationen tillerkänner urfolk inte får tolkas på ett sätt som äventyrar staters territoriella integritet och självständighet. Rätten till självbestämmande kan i stor utsträckning uppfyllas genom den rätt till konsultation och samarbete som föreskrivs i artikel 19 i urfolksdeklarationen. Artikelns bestämmelser om staters skyldighet att samråda och samarbeta med urfolk kan förverkligas på olika sätt, t.ex. genom ett samrådsförfarande (consultative process) mellan urfolkens organisationer och regeringar, och genom deltagande i demokratiska processer. Sveriges syn på principen om fritt och informerat förhandsmedgivande/samtycke som uttrycks i artikel 19 är att principen på intet sätt utgör en vetorätt, men att det är en viktig metod eller princip för att säkerställa verkligt samråd och dialog.

I propositionen beskrivs vidare att FN:s expertmekanism för urfolks rättigheter, som bl.a. har i uppdrag att ge icke-bindande råd om urfolks rättigheter utifrån urfolksdeklarationen, 2018 publicerade en studie om fritt och informerat förhandsmedgivande/samtycke. Enligt studien innebär rätten att konsulteras inte bara att höras eller involveras, utan det ska finnas en reell möjlighet att påverka. Konsultationen ska vara en kvalitativ process som har samtycke som mål, men ett uteblivet samtycke innebär inte ett veto.

MR-rådets allmänna ländergranskning

FN:s råd för mänskliga rättigheter (MR-rådet) har inom ramen för sin allmänna ländergranskning (Universal Periodic Review) vid tre tillfällen granskat Sverige. Varje land granskas återkommande. Sveriges första granskning ägde rum 2010 och därefter granskades Sverige 2015 och 2020. En allmän ländergranskning genomförs av andra stater och inte av opolitiska MR-expertter och skiljer sig därmed från ett sedvanligt förhör i FN:s

konventionskommittéer. Granskningen resulterar i ett stort antal rekommendationer som det granskade landet behöver ta ställning till. Tre olika rapporter ligger till grund för granskningen – en rapport från Sveriges regering, en rapport som sammanfattar det civila samhällets egna rapporter och FN:s rapport om Sverige.

Vid den senaste granskningen mottog Sverige två rekommendationer som berör urfolksdeklarationen. Den första är att Sverige ska bygga vidare på insatser som är relaterade till försoning genom förstärkt dialog med alla grupper inom det samiska samhället mot genomförandet av urfolksdeklarationen. Den andra är att Sverige ska stärka genomförandet av urfolksdeklarationen, särskilt artikel 12 (som bl.a. handlar om andliga och religiösa traditioner, seder och ceremonier, religiösa och kulturella platser samt repatriering av mänskliga kvarlevor). Sverige har accepterat båda dessa rekommendationer. Av en rapport från den 6 juli 2020 som tagits fram av arbetsgruppen för MR-rådets allmänna granskning (A/HRC/44/12/Add.1) inför ett möte där rådet skulle behandla rekommendationerna till Sverige framgår det att den svenska regeringens övergripande tillvägagångssätt när den har övervägt de inkomna rekommendationerna har varit att acceptera rekommendationer där regeringen kan förutse åtgärder före nästa översyn eller där åtgärder redan har genomförts eller håller på att genomföras.

För närvarande pågår den fjärde granskningen av Sverige och den 5 maj 2025 kommer Sverige att behandlas i arbetsgruppen för MR-rådets allmänna granskning.

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset

Regeringen beslutade i mars 2020 om direktiv till en kommitté i form av en sannings- och försoningskommission för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset (dir. 2020:29). Den 15 november 2023 överlämnade kommissionen sitt slutbetänkande Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68), som innehåller flera förslag på insatser för försoning och upprättelse. Utredningens uppdrag och förslag redogörs närmare för i avsnittet Övriga nationella minoriteter.

Kommissionen presenterar även ett antal frågor som kräver ytterligare utredning. En av dessa frågor är minoritetens status som urfolk. Regeringen bör enligt kommissionen tillsätta en sådan utredning i nära samråd med minoriteten. I slutbetänkandet konstateras att Svenska Tornedalingars Riksförbund Tornionlaaksolaiset 2020 lämnade in en formell begäran till regeringen om att tornedalingar, kväner och lantalaiset bör bli klassade som urfolk enligt ILO:s konventionen nr 169. I sin begäran argumenterar riksförbundet för att minoriteten uppfyller kriterierna för ett urfolk enligt ILO:s konvention nr 169. Samtidigt konstateras det i betänkandet att det inte råder någon konsensus inom minoriteten om huruvida den borde klassas som

ett urfolk. För de flesta som tar upp frågan om urfolk i intervjuerna verkar det viktigaste enligt utredningen vara att minoritetens historia uppmärksammas och utreds närmare så att man kan få mer kunskap om historien.

Betänkandet har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet.

Ny begäran om urfolksstatus

I oktober 2023 lämnade Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset in en ny begäran om krav på urfolksstatus för tornedalingar, kväner och lantalaiset till kulturministern och landsbygdsministern. I begäran framställs ett yrkande om att regeringen vid behov av ytterligare forskning i frågan skyndsamt ska ta initiativ till och bekosta detta. Det bör i så fall enligt yrkandet ske i samarbete med Finland och Norge eftersom minoriteten är bosatt i de här tre länderna.

Skrivelsen bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Ratificering av ILO:s konvention nr 169

Utskottet har vid flera tillfällen avstyrkt motioner om ratificering av ILO:s konvention nr 169 med motiveringen att det är angeläget att den inte ratificeras innan de rättsliga förutsättningarna och konsekvenserna av en ratificering är utredda (se t.ex. bet. 2014/15:KU16). Hösten 2017 hänvisade utskottet bl.a. till Utredningen om en stärkt minoritetspolitik och promemorian från Kulturdepartementet om en ny konsultationsordning och såg inte skäl att ompröva sitt tidigare ställningstagande i frågan (bet. 2017/18:KU6). Utskottet har även vid flera tillfällen därefter vidhållit sitt ställningstagande och avstyrkt liknande motionsyrkanden (bet. 2018/19:KU24, bet. 2020/21:KU25, bet. 2021/22:KU32 och bet. 2022/23:KU28). Våren 2023 uttrycktes en annan uppfattning i en reservation (V och MP) och våren 2024 avstyrktes ett likalydande yrkande genom förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Genomförande av FN:s urfolksdeklaration

Våren 2018 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att FN:s urfolksdeklaration borde genomföras i Sverige (bet. 2017/18:KU32). Utskottet noterade att regeringen hade vidtagit åtgärder för att stärka Sametinget genom att det gavs en större delaktighet i beslut av väsentlig betydelse för samerna, bl.a. i arbetet med den nya konsultationsordningen och en nordisk samekonvention. Utskottet har därefter återkommande vidhållit sitt ställningstagande och avstyrkt liknande motionsyrkanden (bet. 2018/19:KU24, bet. 2020/21:KU25, bet. 2021/22:KU32, 2022/23:KU28 och bet. 2023/24:KU18). Våren 2024 anmäldes en reservation (V och MP).

Urfolksstatus

Våren 2023 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att utreda frågan om urfolk i Sverige (bet. 2022/23:KU28). I sitt ställningstagande konstaterade utskottet bl.a. att det bedrevs ett arbete av Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset. Utskottet såg inte skäl för något tillkännagivande och motionsyrkandet avstyrktes.

Även våren 2024 avstyrktes ett motionsyrkande om att utreda frågan om urfolk i Sverige samt ett motionsyrkande om att utreda en status för tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk. I sitt ställningstagande konstaterade utskottet att Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset hade överlämnat sitt slutbetänkande till regeringen och att kommissionen ansåg att frågan om minoritetens status som urfolk behöver utredas ytterligare. Företrädare för Sverigedemokraterna respektive Miljöpartiet reserverade sig.

Utskottets ställningstagande

I fråga om ratificering av ILO:s konvention nr 169 vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande att det är angeläget att konventionen inte ratificeras innan de rättsliga förutsättningarna och konsekvenserna av en ratificering är utredda. Utskottet är inte berett att ta något initiativ i frågan. Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Utskottet vidhåller också sina tidigare ställningstaganden i fråga om FN:s urfolksdeklaration. Genom bestämmelser i lagen om konsultation i frågor som rör det samiska folket har det offentliga en skyldighet att konsultera Sametinget, och i vissa fall en sameby eller en samisk organisation, innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna. Som framgår i det efterföljande avsnittet om urfolket samerna noterar utskottet vidare att förhandlingarna om en nordisk samekonvention inte har avslutats. Motionsyrkandet avstyrks.

När det gäller frågan om urfolksstatus noterar utskottet att Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset anser att frågan om minoritetens status behöver utredas ytterligare. Kommissionens betänkande bereds inom Regeringskansliet och resultatet av beredningen bör inte föregripas. Utskottet ser inte skäl att ta något initiativ till att låta utreda urfolks- eller minoritetsstatus för fler grupper i enlighet med det som föreslås i motionsyrkandena, som därmed avstyrks.

Urfolket samerna

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om samepolitiken, Sametinget, samisk rätt till mark och vatten, Sanningskommissionen för det samiska folket och utvärdering av konsultationslagen.

Jämför reservation 5 (V, MP), 6 (V, MP), 7 (MP), 8 (MP) och 9 (V, MP).

Motionerna

Samepolitiken

I kommittémotion 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att det ska tas fram en samepolitisk färdplan. Vidare förordar motionärerna i yrkande 2 ett tillkännagivande om att stärka samordningen inom samepolitiken t.ex. genom att inrätta en särskild statssekreterare för samepolitiska frågor. I yrkande 22 förordas ett tillkännagivande om en nordisk samekonvention. Därtill föreslås i yrkande 24 ett tillkännagivande om att Sverige ska uppmärksamma urfolksperspektivet i EU.

Sametinget

I kommittémotion 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om en översyn av Sametingets konstruktion. Motionärerna förordar vidare i yrkande 8 ett tillkännagivande om att påskynda arbetet med en samisk parlamentsbyggnad.

Samisk rätt till mark och vatten

I kommittémotion 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 10 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om en stärkt samisk rätt till mark och vatten. Enligt motionärerna finns det behov av förtydliganden inom berörda lagar. Vidare förordas i yrkande 11 ett tillkännagivande om den nya renskötselutredningen. Motionärerna framhåller bl.a. behovet av en lagstiftning som ger hela det samiska folket de rättigheter som följer av de internationella konventioner som Sverige har ställt sig bakom samt vikten av att hitta en modell som fungerar bra på lång sikt och tar alla relevanta intressen i beaktande.

Sanningskommissionen för det samiska folket

I kommittémotion 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om sanningskommissionen. Motionärerna framhåller bl.a. vikten av att det finns en beredskap att ta hand om kommissionens slutsatser

och av att riksdagen och regeringen fortsätter att jobba aktivt med en försoningsprocess och lär av andra länder som kommit längre i sitt arbete.

Utvärdering av konsultationsordningen

I kommittémotion 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen ska utvärdera konsultationsordningen. Motionärerna framhåller att de redan nu ser behov av att ytterligare stärka och förbättra lagen, bl.a. i fråga om vilka ärenden som bör omfattas och vilka krav som ställs på konsultationen.

Gällande rätt m.m.

Regeringsformen

Av 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen (RF) följer bl.a. att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Av sjätte stycket framgår att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.

Bestämmelsen i 1 kap. 2 § sjätte stycket RF om skydd för vissa minoriteter ändrades 2011 så att det samiska folket särskilt omnämns. I bestämmelsen ges uttryck för vissa särskilt viktiga mål för samhällets verksamhet. Av förarbetena till grundlagsändringen följer att avsikten med att ge bestämmelsen en ny utformning var att tydligare spegla samernas särställning och ge uttryck för att samerna inte bara är en minoritet utan även ett urfolk (prop. 2009/10:80 s. 190).

Sametinget

Sametinget inrättades genom ett beslut av riksdagen 1992 (prop. 1992/93:32, bet. 1992/93:KU17, rskr. 1992/93:114). Propositionen byggde på utredningsbetänkandet Samerätt och sameting (SOU 1989:41).

Bestämmelser om Sametinget finns i sametingslagen (1992:1433) och i förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget.

Sametingets plenum har också beslutat om reglering av arbetet i sametingsordningen.

Sametinget är enligt 1 kap. 1 § sametingslagen en särskild myndighet med uppgift att främst bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige. Av 1 § sametingsordningen framgår att Sametinget är ett folkvalt samiskt parlament och att arbetet i Sametingets plenum regleras av sametingsordningen. Sametingets folkvalda organ är uppbyggt på samma sätt som en folkvald församling, dvs. det består av företrädare för grupper eller partier som fått sina mandat i ett val som är organiserat på samma sätt som riksdags- och kommunalvalen.

Sametinget är enligt 2 kap. sametingslagen organiserat som en vald ledamotsförsamling om 31 ledamöter. För ledamöterna finns ersättare. Efter förslag av Sametinget förordnar regeringen ordförande i Sametinget. Vidare finns en styrelse och ett antal nämnder, däribland en valnämnd. Sametinget ska bland tingets ledamöter utse en styrelse om högst 7 ledamöter och lika många ersättare som ska sköta den löpande verksamheten för Sametinget. I 3 kap. sametingslagen finns bestämmelser om val till Sametinget. Uppgifter vid val till Sametinget fullgörs även av den centrala valmyndigheten enligt vallagen (2005:837) och av länsstyrelsen i det län där Sametinget har sitt säte.

I propositionen Om samerna och samisk kultur m.m. (prop. 1992/93:32), som låg till grund för Sametingets inrättande, uttalades att Sametinget fick ett drag av kollegial myndighet som exempelvis s.k. nämndmyndigheter eller myndigheter som organiseras som råd med ledamöterna som det egentliga beslutande organet (s. 43). Det framhölls vidare att en församling som Sametinget inte kunde vara samlad i den omfattning som krävdes för att den skulle kunna handlägga de löpande ärendena. Till sitt förfogande gavs Sametinget därför en styrelse som skulle sköta den löpande verksamheten (s. 63). Regeringen uttalade också i lagstiftningsärendet att den var medveten om att lösningen var okonventionell för en statlig myndighet. Den rymdes dock inom de legala ramarna (s. 35).

Sametingets uppgifter anges i 2 kap. 1 § sametingslagen, och styrelsens uppgifter anges i 2 kap. 4 §. Närmare bestämmelser om styrelsens ansvar och uppgifter framgår av 8–10 §§ förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget. Av 8 § anges bl.a. att styrelsen beslutar om myndighetens årsredovisning, budgetunderlag och budget samt säkerställer att det vid myndigheten finns en intern styrning och kontroll som fungerar på ett betryggande sätt. Alltsedan Sametinget inrättades har det också funnits en kanslichef. Kanslichefens ansvar och uppgifter framgår av 12 och 13 §§ i den nyss nämnda förordningen. Kanslichefen ska bl.a. hålla Sametingets styrelse informerad om verksamheten, förse styrelsen med underlag för beslut och verkställa styrelsens beslut.

Konsultationslagen

Lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket trädde i kraft den 1 mars 2022 (prop. 2021/22:19, bet. 2021/22:KU4, rskr. 2021/22:133). Syftet med lagen, kallad konsultationslagen, är att främja det samiska folkets inflytande över sina angelägenheter. Enligt lagen är regeringen och statliga förvaltningsmyndigheter, och sedan den 1 mars 2024 även regioner och kommuner, skyldiga att konsultera Sametinget innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna. I vissa fall ska konsultation även genomföras med en sameby eller en samisk organisation. Skyldigheten att konsultera gäller inte för domstolsliknande nämnder eller organ i förvaltningsmyndigheter som har domstolsliknande uppgifter. Från

konsultationsplikten undantas vissa ärendetyper och även vissa andra särskilt angivna fall.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk m.m.

Den 1 januari 2010 ersatte lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk tidigare lagar på området i enlighet med förslagen i 2009 års minoritetspolitiska proposition (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). I lagen föreskrivs vissa grundläggande rättigheter för samtliga fem nationella minoriteter i Sverige och vissa särskilda rättigheter för finsk-, samisk- och meänkielitalande.

Bestämmelser som rör minoritetspolitiken finns även i t.ex. skollagen (2010:800), socialtjänstlagen (2001:453) och språklagen (2009:600).

Sveriges anslutningsakt till EU

I protokoll 3 i Sveriges anslutningsakt till EU finns bestämmelser om det samiska folket. Där framgår det att parterna erkänner de förpliktelser och åtaganden som Norge, Sverige och Finland har gentemot det samiska folket enligt nationell och internationell rätt. Vidare konstaterar parterna, framför allt, att Norge, Sverige och Finland är fast beslutna att bevara och utveckla det samiska folkets försörjningsmöjligheter, språk och levnadssätt. Därtill beaktar parterna att den samiska kulturen och samernas försörjning är beroende av primära förvärvskällor som renskötsel i traditionella områden för samisk bosättning. Parterna har därutöver enats om två artiklar. I artikel 1 fastslås det att det samiska folket trots bestämmelserna i Romfördraget kan ges ensamrätt till renskötsel inom traditionella samiska områden. Enligt artikel 2 kan protokollet utvidgas så att det tar hänsyn till en fortsatt utveckling av sådana exklusiva rättigheter för samerna som är knutna till deras traditionella näringar. Rådet kan, på förslag från kommissionen och efter att ha hört Europaparlamentet och Regionkommittén, enhälligt besluta om nödvändiga ändringar av protokollet.

Bakgrund och pågående arbete

Samepolitiken

Det gällande övergripande målet för samepolitiken, som fastställdes av riksdagen i december 2005, är att verka för en levande samisk kultur byggd på en ekologiskt hållbar rennäring och andra samiska näringar (prop. 2005/06:1, bet. 2005/06:MU2, rskr. 2005/06:108).

Regeringen presenterade 2009 departementspromemorian Vissa samepolitiska frågor (Ds 2009:40), som skulle ligga till grund för en samepolitisk proposition. I förslaget ingick bl.a. en ny rennärlagsstiftning och ett formaliserat samrådsförfarande mellan Sametinget och regeringen. Regeringen valde dock att avvakta med den fortsatta processen sedan bl.a. Sametinget och Svenska Samernas Riksförbund avvisat förslagen, för att

invänta konkreta förslag från Sametinget och andra samiska företrädare. Våren 2010 tillsatte Sametinget en parlamentarisk kommitté för att utarbeta ett förslag till en framtida samepolitik. Under 2015 togs nya initiativ i Sametinget för att återuppta processen med att ta fram ett sådant förslag.

Regeringen valde att inte gå vidare med förslagen i promemorian. I stället presenterades en ny promemoria 2017 – Konsultation i frågor som rör det samiska folket (Ds 2017:43). Som tidigare nämnts trädde konsultationslagen i kraft den 1 mars 2022.

I budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1, utg.omr. 1 avsnitt 7.5) framhåller regeringen bl.a. att den särskilda ställning som det samiska folket har som urfolk ska respekteras och att efterlevnaden av de rättigheter som tillkommer dem ska säkerställas.

Vidare redovisas olika insatser för samiskt inflytande och delaktighet (prop. 2024/25:1 utg.omr. 1 avsnitt 7.3.1). Där framgår bl.a. att Sverige har följt och aktivt deltagit i arbetet med att främja urfolks rättigheter internationellt, t.ex. i FN:s permanenta forum för ursprungsfolks 23:e session, som är ett högnivåmöte för världens urfolk och ett rådgivande organ underställt FN:s ekonomiska och sociala råd. Sverige verkar även aktivt för att urfolks traditionella kunskaper och rättigheter ska respekteras och beaktas i förhandlingarna inom ramen för klimatkonventionen och konventionen om biologisk mångfald.

I november 2022 besvarade statsrådet Parisa Liljestrand (M) en skriftlig fråga (fr. 2022/23:48) om politiken för urfolket samerna och vilka åtgärder statsrådet avsåg att vidta för att stärka urfolket samernas språk, kultur och rättigheter under mandatperioden. I svaret anförde statsrådet bl.a. att nästa steg i samepolitiken är avhängigt många saker, inte minst utfallet av de förhandlingar som förs om en nordisk samekonvention och sanningskommissionens arbete. Statsrådet såg ingen anledning att föregripa det arbete som utförs i form av förhandlingar, utredningar eller kommissioner innan hon bedömde behovet av insatser i fråga om samepolitiken. Samtidigt underströk statsrådet vikten av att säkerställa att det finns förutsättningar för den samiska kulturen och ett återtagande av de samiska språken för det samiska folket. Vidare framhöll hon vikten av en nära dialog med det samiska folket.

En nordisk samekonvention

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 1 avsnitt 5.4.2) framhölls att en överenskommelse om en nordisk samekonvention hade träffats i januari 2017 mellan företrädare för de svenska, norska och finländska regeringarna och representanter för de tre nordiska sametingen. Konventionen anger, enligt regeringen, vissa minimirättigheter som staterna kan vidareutveckla och ger verktyg för en förbättrad dialog mellan stat, myndigheter och det samiska folket. Regeringen avvaktade sametingens ställningstagande till en nordisk samekonvention. Regeringen framhöll att den överenskommelse som träffats om en nordisk samekonvention och det

pågående arbetet med att etablera en konsultationsordning var viktiga steg i arbetet för att nå det övergripande samepolitiska målet och utvecklingen av det gränsöverskridande samarbetet om urfolksrättigheter.

I budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 1 avsnitt 5.4.2) framhölls att regeringen under 2017 hade gett ett bidrag till Sametinget för att genomföra en förankringsprocess när det gällde det framförhandlade utkastet i förhållande till det samiska folket, partier, organisationer och föreningar (Ku2017/01308/DISK). Regeringskansliet hade också tillsammans med de samiska ledamöterna i förhandlingsdelegationen deltagit i informationsmöten om konventionsutkastet i förhållande till det samiska civilsamhället och partierna i Sametinget. Samiskt parlamentariskt råd, som är ett samarbetsorgan för sametingen i Norge, Sverige och Finland, har inkommit med en skrivelse och föreslagit vissa förändringar i konventionstexten.

I budgetpropositionen för 2023 (prop. 2022/23:1 utg.omr. 1 avsnitt 7.3.1) angav regeringen att arbetet med att slutföra förhandlingarna om en nordisk samekonvention fortsatte.

I oktober 2024 genomfördes ett möte mellan ministrarna med ansvar för samefrågor samt sametingspresidenterna i Finland, Norge och Sverige. Av mötesprotokollet framgår att bl.a. status för och arbetet med en nordisk samekonvention diskuterades. Ministrarna och sametingspresidenterna konstaterade att de skulle återkomma till ärendet när det blir aktuellt. Vidare noterade mötesdeltagarna att svenska myndigheter på uppdrag av det nordiska officiella organet för samefrågor underlättat framsteg i arbetet 2022 genom att inleda diskussioner om utarbetandet av ett samlat politiskt gemensamt uttalande om den nordiska samekonventionen för att kunna hantera de återstående frågorna. Vidare konstaterades att ingen av parterna hade något nytt att rapportera i ärendet och att det var naturligt att avvakta läget tills arbetet med sametingslagen i Finland är avslutat.

Interregprogrammet Aurora

Europeiskt territoriellt samarbete, s.k. Interreg, ska stödja samarbetet mellan regioner, medborgare och andra aktörer över landsgränser. Interreg-programmen finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden (regionalfonden) och är en del av EU:s sammanhållningspolitik, vars målsättning är att bidra till ekonomisk, social och territoriell sammanhållning inom unionen. Sammanhållningspolitiken följer perioden för EU:s långtidsbudget och regleras genom ett antal förordningar som gäller för sjuårsperioder.

Interreg Aurora bildades i samband med den nuvarande programperioden som sträcker sig från 2021 till 2027. Programmet omfattar geografiskt bl.a. Sápmi och har specifika gränsöverskridande medel tillsatta för att utveckla den samiska kulturen, näringslivet, forskningen och de samiska språken. Bland de projekt som har beviljats medel hittills kan nämnas Máhthut – Sámi knowledge and practices in the era of the green transition. Projektet ska stödja, främja och bevara samisk försörjningsförmåga, kunskap och praxis bland

samiska samhällen i olika delar av Sápmi och syftar till att öka medvetenheten om deras betydelse och relevans. Projektet tar även upp samernas urfolksrättigheter och andra juridiska aspekter relaterade till samiska färdigheter, kunskaper och traditioner. Projektet pågår från september 2023 till augusti 2026. Vidare har projektet Recap Asáp – Regaining capacity in a changing Sápmi beviljats finansiering under samma tidsperiod. Projektet syftar till att stärka det samiska civilsamhällets möjligheter att delta i samhällsdebatten om den samiska utvecklingens behov.

Sametinget

Statskontorets analys av Sametinget

Den 23 mars 2023 beslutade regeringen att ge Statskontoret i uppdrag att analysera Sametingets verksamhet samt att föreslå åtgärder (Ku2023/00440). I uppdraget ingick att analysera om Sametinget fullgör sitt uppdrag och hur myndigheten använder sina resurser samt att analysera om Sametingets ledning, styrning och uppföljning är ändamålsenliga. Statskontoret redovisade uppdraget den 24 november 2023 i rapporten Självbestämmande på pappret men inte i praktiken? Analys av ledningen, styrningen och uppföljningen av Sametinget (2023:17). Statskontoret bedömer att Sametinget till stor del fullgör sitt uppdrag inom områdena språk, kultur och information om samiska förhållanden. Däremot noterar myndigheten flera brister inom rennärsområdet. Analysen visar även att Sametingets ledning, styrning och uppföljning inte är ändamålsenliga. Statskontoret anser vidare att regeringens styrning begränsar Sametingets handlingsutrymme och möjligheten att bedriva verksamheten effektivt och rättssäkert. Sammantaget bedömer Statskontoret att det finns skäl att se över Sametingets organisationsform. Samtidigt ser myndigheten att ett sådant förslag skulle kunna få negativa effekter för den samiska kulturen, det samiska folket och vissa samhällsprojekt. Det finns därför enligt Statskontoret starka skäl att försöka komma till rätta med problemen inom ramen för den nuvarande organisationsformen. Bedömningen är att regeringen och Sametinget behöver en gemensam och sammanhållen plan för att väsentligt förbättra ledningen, styrningen och uppföljningen av Sametinget och skapa bättre förutsättningar för självbestämmande och en väl fungerande verksamhet. Vidare är bedömningen att planen behöver inkludera åtgärder från både regeringen och Sametinget. Statskontoret föreslår att regeringen

- tar bort ett uppdrag, ett återrapporteringskrav och ett finansiellt villkor i Sametingets regleringsbrev
- renodlar sin finansiering av Sametingets verksamhet så att förvaltningsanslaget finansierar samtliga verksamhetskostnader
- ser över vilka uppdrag till Sametinget som i stället kan vara långsiktiga uppgifter

- på sikt analyserar och bedömer om Sametinget har tillräckligt med resurser för att bevaka samiska intressen i samhällsplaneringen
- ger Statskontoret i uppdrag att följa upp och utvärdera Sametingets förändringsarbete
- med utgångspunkt i de resultat som en eventuell utvärdering visar tar ställning till om regeringen ska se över Sametingets organisationsform eller gå vidare med ytterligare förändringar av den egna styrningen av myndigheten.

Vidare föreslår Statskontoret att Sametinget

- ser över och uppdaterar sin interna reglering och andra styrdokument så att de blir mer heltäckande, bättre samordnade, färre och tydligare
- enas om och beslutar hur centrala verksamhets- och planeringsprocesser ska se ut så att de blir stabila över mandatperioderna
- utvecklar sitt arbete med verksamhetsplanering, årsredovisning och budgetunderlag, inklusive att få ordning på och förbättra redovisningen av prestationer och kostnader samt resultatanalysen i årsredovisningarna.

Skriftlig fråga om brister i Sametingets verksamhet

Den 28 februari 2024 besvarade statsrådet Parisa Liljestrand (M) en skriftlig fråga om brister i Sametingets verksamhet (fr. 2023/24:640). Av svaret framgår det bl.a. att Sametinget i regleringsbrevet för 2024 har fått i uppdrag att senast den 1 oktober 2024 redovisa vilka åtgärder de vidtar med anledning av Statskontorets rapport (2023:17). Statsrådet framhöll att det vilar ett betydande ansvar på Sametinget att åtgärda de problem som Statskontoret pekar på och att hon i sin dialog med Sametinget varit tydlig med detta. Vidare anförde hon att regeringen följer utvecklingen noga och att Statskontorets rapport bereds inom Regeringskansliet. Statsrådet uteslöt inte att fler åtgärder kan komma att vidtas.

Uppdrag till Sametinget

I regleringsbrevet för 2024 fick Sametinget i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som vidtagits med anledning av Statskontorets rapport. Uppdraget fortsatte i och med 2025 års regleringsbrev där det framgår att Sametinget särskilt ska redovisa vidtagna och planerade åtgärder för att utveckla myndighetens styrdokument och för att säkerställa att de följs. Sametinget ska också redovisa en riskanalys inklusive vidtagna och planerade åtgärder. Redovisningen ska inkludera en tidsplan för planerade åtgärder. Uppdraget redovisades i oktober 2024 och mars 2025. Nästa redovisning ska lämnas senast den 31 oktober 2025.

Samisk rätt till mark och vatten

Girjasdomen

Högsta domstolen meddelade dom i målet mellan Girjas sameby och staten den 23 januari 2020 (T 853-18). Målet gällde huruvida samebyn trots lagregleringen i rennäringslagen hade ensamrätt att upplåta småviltsjakt och fiske på samebyns område ovanför odlingsgränsen. Enligt samebyn har den sådan ensamrätt såväl enligt rennäringslagen som på grund av sedvana eller urminnes hävd. Staten hävdade att staten i egenskap av fastighetsägare ensam innehar jakträtten och fiskerätten i området, inklusive rätten att upplåta jakt och fiske till andra. Högsta domstolen ansåg att rennäringslagen inte gav samebyn rätt att upplåta jakt och fiske på det område där samebyn bedriver renskötsel men att samebyn ändå har en ensamrätt att upplåta jakt och fiske som en följd av urminnes hävd. Högsta domstolen prövade inte frågan om äganderätten till området.

Den 20 februari 2020 antog Sametingets plenum ett uttalande med anledning av Girjasdomen. Av uttalandet framgår bl.a. följande:

Sametinget anser att det måste tillsättas en parlamentarisk utredning med syfte att skapa en modern samepolitik och anpassa lagstiftningen i samiska rättsfrågor till urminnes hävd, sedvana, gällande rättspraxis och till att det samiska folket är både ett folk och ett urfolk med de rättigheter som medföljer. Utredningen måste ha ett deltagande av samtliga riksdagspartier och en genomgående bred samisk representation. Sametinget måste knytas till den parlamentariska utredningen. Samtliga partier i Sametinget ska ges möjlighet att medverka i Sametingets dialog med den parlamentariska utredningen.

Översyn av rennäringslagen

Regeringen meddelade i juli 2020 att en utredning skulle tillsättas för att se över rennäringslagstiftningen. Regeringen menade att Högsta domstolens dom i Girjasålet tydliggjorde att rennäringslagen från 1971 behöver ses över och anpassas till dagens samhällsstruktur. Regeringen bjöd in till digitala sakråd och möten inför översynen av rennäringslagstiftningen – med syftet att inhämta synpunkter innan man tog fram direktiv till utredningen.

Regeringen beslutade den 20 maj 2021 att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté, Renmarkskommittén (N 2021:02), med uppdraget (dir. 2021:35) att lämna ett förslag till ny renskötsellag som ska ersätta den nuvarande rennäringslagen (1971:437). Kommittén skulle även analysera det samiska folkets rätt till jakt och fiske – såväl för de samer som i dag är medlemmar i samebyar som för dem som inte är det. De förslag som lämnas skulle vara förenliga med Högsta domstolens slutsatser i Girjasdomen (NJA 2020 s. 3) och med Sveriges folkrättsliga förpliktelser. Kommittén skulle bl.a.

- bedöma inom vilka delar av statligt ägd mark dels inom åretruntmarkerna, dels ovanför den s.k. lappmarksgränsen när renskötsel är tillåten där, som

samebyar i förhållande till staten genom urminnes hävd har ensamrätt att upplåta småviltsjakt och fiske

- ta ställning till om ensamrätten till upplåtelser av jakt enbart gäller småviltsjakt eller om den gäller allt vilt
- föreslå hur samebyarna bör vara organiserade
- bedöma om en förlikningsmekanism bör inrättas för att lösa tvister mellan samebyar, markägare och andra nyttjanderättshavare till mark som har med frågor om renskötselrätt att göra
- modernisera språket och förtydliga terminologin i renskötsellagstiftningen
- analysera om en rätt till jakt och fiske även tillkommer de samer som inte är medlemmar i samebyar, och vid behov föreslå författningsreglering eller andra åtgärder för att säkerställa den rätten
- föreslå de ändringar som kan krävas i annan lagstiftning om hänsyn till renskötseln.

Den 16 juni 2022 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv (dir. 2022:58) mot bakgrund av ett tillkännagivande från riksdagen (bet. 2020/21:MJU22, rskr. 2020/21:410). I enlighet med tillkännagivandet skulle kommittén

- under sitt arbete med att ta fram sina förslag ta hänsyn, förutom till samernas rättigheter, även till den övriga lokalbefolkningens, däribland den nationella minoriteten tornedalingar, och övriga invånares kultur, traditioner, intressen och behov av att kunna jaga och fiska samt till annan näringsverksamhet såsom skogsbruk och turism
- lämna nödvändiga författningsförslag eller förslag till andra åtgärder som kan motiveras av tilläggsdirektiven.

I juni 2023 överlämnade Renmarkskommittén delbetänkandet Jakt och fiske i renbetesland (SOU 2023:46) till regeringen. Delbetänkandet remitterades och enligt kommittédirektiven skulle Renmarkskommitténs uppdrag slutredovisas den 20 maj 2025. Av ett pressmeddelande från Landsbygds- och infrastrukturdepartementet som publicerades den 7 november 2024 framgick att regeringen avsåg att avveckla Renmarkskommittén och tillsätta en ny utredning. Orsaken uppgavs vara att kritiken mot förslagen i delbetänkandet varit omfattande och att regeringen därför inte kommer att gå vidare med utredningens förslag. Den 19 december 2024 beslutade regeringen att kommitténs arbete skulle upphöra.

Sanningskommissionen för det samiska folket

I november 2021 beslutade regeringen efter en hemställan från Sametinget om att inrätta en kommitté i form av en sanningskommission, Sanningskommissionen för det samiska folket (Ku 2021:02), vilken ska kartlägga och granska den politik som förts gentemot samerna i ett historiskt perspektiv och dess konsekvenser för det samiska folket (dir. 2021:103). Kommissionen ska vidare synliggöra och sprida kunskap om samernas erfarenheter och kommissionens slutsatser samt lämna förslag på åtgärder som bidrar till upprättelse och främjar försoning och ett livskraftigt samiskt samhälle.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 december 2025. Den 11 april 2022 utsågs kommissionens ordförande och den 3 juni 2022 utsågs kommissionens ledamöter. Sammansättningen har sedan dess ändrats; bl.a. har kommissionen bytt ordförande två gånger. Den 1 april 2025 utsågs en ny ordförande för kommissionen efter att den tidigare ordföranden avsat sig uppdraget den 31 oktober 2024.

Sanningskommissionen för det samiska folket har en egen webbplats där den beskriver sitt arbete. Kommissionen har genomfört flera samtalsmöten för att sprida information om sitt uppdrag, förankra sitt arbete hos det samiska folket och skapa dialog. Vidare har kommissionen genomfört intervjuer och slutbetänkandet kommer att innehålla en berättelsevolym.

Den 28 januari 2025 lämnade kommissionen in en begäran om förlängd utredningstid till regeringen. I begäran anför kommissionen bl.a. att ledamöter utsågs först i juni 2022 och att upprepade personalförändringar och förändringar i arbetsledningen har inneburit stora utmaningar i genomförandet av kommissionens uppdrag. Kommissionen konstaterar vidare att den i direktiven angivna tiden underskattat den faktiska tid som krävs för dialog, insamling, bearbetning och analys av intervjumaterialet. Personalförändringarna har också försenat sekretariatets fortlöpande arbete. Kommissionens samlade bedömning är att det inte finns vare sig tillräckligt med tid eller personella eller ekonomiska förutsättningar att kunna leverera ett slutbetänkande den 1 december 2025. Av skrivelsen framgår att kommissionen också har framfört dessa utmaningar i sin dialog med FN:s specialrapportör för övergångsrättvisa som granskade de svenska sanningskommissionernas förutsättningar under 2024. Kommissionen bedömer att ett slutbetänkande kan överlämnas till regeringen den 1 oktober 2026.

Sanningskommissionens begäran bereds inom Regeringskansliet.

Genomförda konsultationer med Sametinget

För att följa upp det övergripande målet för samepolitiken har regeringen tagit fram ett antal bedömningsgrunder för den årliga resultatredovisningen till riksdagen i budgetpropositionen. En av dessa bedömningsgrunder är insatser för samiskt inflytande och delaktighet. Av budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1 utg.omr. 1 Rikets styrelse avsnitt 7.3.1) framgår det att resultatredovisningen för den aktuella bedömningsgrunden har kompletterats och justerats till följd av en utvecklad resultatredovisning, och numera innehåller den bl.a. uppgifter om antalet konsultationer enligt lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket. Av redovisningen framgår att antalet konsultationer ökade mellan 2022 och 2023. Under 2023 var antalet konsultationsförfrågningar till Sametinget mer än dubbelt så stort som 2022 (296 jämfört med 110). Samtidigt var andelen avböjda konsultationer ungefär densamma (70 respektive 68 procent). Under 2022 avslutades 5 konsultationer och under 2023 avslutades 9 konsultationer. Anledningen till att Sametinget har valt att avstå från konsultation i majoriteten av förfrågningarna uppges

vara att det främst rör sig om ärenden av lokal karaktär som i högre grad berör en eller ibland flera samebyar. Vidare framgår det att Sametinget, i egenskap av företrädare för det samiska folket, härutöver själva initierade en konsultationsprocess under 2022 och två under 2023.

Av redovisningen framgår även att antalet konsultationsförfrågningar till Sametinget från regeringen var lågt under 2022 och 2023 (3 respektive 2). De förvaltningsmyndigheter som skickade flest förfrågningar under 2023 var Länsstyrelsen i Norrbottens län (68), Länsstyrelsen i Jämtlands län (52), Skogsstyrelsen (52), Energimarknadsinspektionen (33) och Lantmäteriet (28).

Enligt regeringens bedömning talar det ökande antalet konsultationsförfrågningar till Sametinget sedan lagen trädde i kraft för att kännedomen om lagens innebörd har ökat (prop. 2024/25:1 utg.omr. 1 s. 44).

I budgetpropositionen för 2025 föreslog regeringen att medel skulle tillföras för att ge Sametinget goda förutsättningar att hantera inkommande konsultationsförfrågningar och delta i konsultationer. Konstitutionsutskottet tillstyrkte regeringens förslag (prop. 2024/25:1 utg.omr. 1 s. 45, bet. 2024/25:KU1, rskr. 2024/25:71–78). Höjningen innebär att anslaget till Sametinget ökas med 5 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2025.

Tidigare riksdagsbehandling

Samepolitiken

Våren 2023 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att regeringen ska ta fram en samepolitisk färdplan (bet. 2022/23:KU28). I sitt ställningstagande noterade utskottet att Sanningskommissionen för det samiska folket har i uppdrag att lämna förslag på åtgärder som bidrar till ett livskraftigt samiskt samhälle. En reservation lämnades (MP). Våren 2024 avstyrktes ett likalydande motionsyrkande efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Utskottet har även flera gånger behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om en nordisk samekonvention mot bakgrund av det arbete som pågått (bet. 2018/19:KU24, bet. 2020/21:KU25, bet. 2021/22:KU32 och bet. 2022/23:KU28). Våren 2023, när förslaget senast behandlades, reserverade sig företrädarna för Vänsterpartiet och Miljöpartiet (bet. 2022/23:KU28) och våren 2024 avstyrktes ett liknande motionsyrkande efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Våren 2024 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att Sverige ska uppmärksamma urfolksperspektivet i EU (bet. 2023/24:KU18). I sitt ställningstagande noterade utskottet att det finns ett särskilt protokoll i Sveriges anslutningsakt till EU om det samiska folket. Utskottet såg positivt på att det inom ramen för EU:s sammanhållningspolitik fanns en möjlighet att söka medel för att genomföra projekt för att utveckla den samiska kulturen, näringslivet, forskningen och de samiska språken. Utskottet såg inte skäl att ta något initiativ i frågan och avstyrkte motionsyrkandet. Företrädarna för Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig.

Sametinget

Utskottet har vid flera tillfällen avstyrkt motionsyrkanden om Sametingets konstruktion. Våren 2012 och 2015 (bet. 2011/12:KU17 och bet. 2014/15:KU16) framhöll utskottet att det är väsentligt att Sametingets roller som folkvalt organ och myndighet under regeringen hålls isär på ett för allmänheten tydligt sätt, och utskottet utgick från att regeringen även fortsättningsvis skulle ägna frågan den uppmärksamhet som krävs. Utskottet har vidare även avstyrkt motionsyrkandena med hänvisning till att regeringen har uttryckt sin avsikt att stärka Sametinget (bet. 2011/12:KU17, bet. 2014/15:KU16 och bet. 2018/19:KU24) eller vidtagit åtgärder för att stärka Sametinget (bet. 2017/18:KU32). Våren 2023 (bet. 2022/23:KU28) avstyrkte utskottet ett yrkande om att det ska genomföras en organisatorisk analys av Sametingets konstruktion med hänvisning till att Statskontoret nyligen hade fått i uppdrag att analysera Sametingets verksamhet och föreslå åtgärder. Utskottet avstyrkte ett likalydande yrkande även våren 2024 (bet. 2023/24:KU18). Utskottet konstaterade att Sametinget hade fått i uppdrag att redovisa vilka åtgärder de vidtar med anledning av Statskontorets rapport. Samma vår avstyrkte utskottet även ett yrkande om att påskynda arbetet med en samisk parlamentsbyggnad. Utskottet noterade att det fanns en hemställan från Sametinget i frågan som bereddes inom Regeringskansliet och såg mot den bakgrunden inte skäl att föreslå någon åtgärd. Två reservationer lämnades (V och MP).

Samisk rätt till mark och vatten

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare avstyrkt motionsyrkanden om stärkt samisk rätt till mark och vatten (bet. 2018/19:KU24, bet. 2021/22:KU32, bet. 2022/23:KU28 och bet. 2023/24:KU18) med hänvisning till pågående arbete bl.a. med anledning av Girjasdomen och att en parlamentariskt sammansatt kommitté, Renmarkskommittén, bl.a. hade i uppdrag att analysera det samiska folkets rätt till jakt och fiske. Vid den senaste behandlingen reserverade sig företrädaren för Miljöpartiet (bet. 2023/24:KU18).

Sanningskommissionen för det samiska folket

Våren 2023 behandlade utskottet ett motionsyrkande om sanningskommissionen för det samiska folket (bet. 2022/23:KU28). I motionen framhölls bl.a. vikten av att kommissionen arbetar i lyhört samförstånd med det samiska folket, att det finns en beredskap att ta hand om kommissionens slutsatser och att riksdagen och regeringen fortsätter att jobba aktivt med en försoningsprocess och lär av andra länder som kommit längre i sitt arbete. I sitt ställningstagande konstaterade utskottet bl.a. att kommittén hade i uppdrag att lämna förslag på åtgärder som bidrar till upprättelse och främjar försoning. Utskottet noterade vidare att kommittén enligt direktiven ska samråda med Sametinget och andra relevanta myndigheter samt organisationer vid genomförandet av uppdraget. Kommissionen ska vidare ha kontakt med

företrädare för liknande kommissioner i Sverige och andra länder samt, om den finner det lämpligt, med företrädare för redan genomförda sannings- och försoningskommissioner. Utskottet såg inte skäl att ta något initiativ i enlighet med motionärernas förslag och motionsyrkandet avstyrktes. En reservation lämnades (MP).

Våren 2024 avstyrktes ett liknande motionsyrkande efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Utvärdering av konsultationslagen

I samband med att utskottet behandlade regeringens förslag till konsultationsordning avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att den föreslagna konsultationslagen skulle utvärderas efter tre år (bet. 2021/22:KU4). Utskottet konstaterade att regeringen i propositionen framhåller att det är lämpligt att den nya lagen om konsultationer utvärderas några år efter att den har trätt i kraft. Utskottet anförde också att kulturutskottet i sitt yttrande till utskottet föreslagit att motionen skulle avstyrkas. Mot den bakgrunden såg konstitutionsutskottet inte skäl att göra något tillkännagivande om en utvärdering.

Våren 2023 behandlade utskottet ett liknande yrkande om att regeringen skulle utvärdera konsultationsordningen. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet och konstaterade att lagen vid den tidpunkten endast hade varit i kraft i drygt ett år och att den del som innebär att även kommuner och regioner blir konsultationsskyldiga ännu inte hade trätt i kraft. Utskottet påminde vidare om att regeringen i propositionen som låg till grund för den nya lagen hade anfört att den bör utvärderas några år efter att den trätt i kraft. Mot den bakgrunden vidhöll utskottet sin uppfattning att det inte fanns skäl att göra något tillkännagivande om en utvärdering. Företrädaren för Miljöpartiet reserverade sig.

Våren 2024 avstyrktes ett liknande motionsyrkande efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis i fråga om samepolitiken framhålla att det i likhet med regeringen anser att den särskilda ställning som det samiska folket har som urfolk ska respekteras och att man ska säkerställa att de rättigheter som tillkommer dem ska följas. När det gäller de förslag som framställs i motionsyrkandena vill utskottet därtill anföra följande. Utskottet noterar att förhandlingarna om en nordisk samekonvention inte är avslutade och att det finns en samsyn mellan ministrarna och sametingspresidenterna om att avvakta läget tills arbetet med sametingslagen i Finland är avslutat. Vidare pågår arbetet inom ramen för Sanningskommissionen för det samiska folket. Utskottet vill även påminna om de bestämmelser som finns i Sveriges anslutningsakt till EU om det samiska folket och de insatser som pågår inom ramen för EU:s sammanhållningspolitik för att utveckla den samiska kulturen,

näringslivet, forskningen och de samiska språken. Utskottet ser ingen anledning att föregripa det arbete som pågår och ta några initiativ i enlighet med det som förordas i motionen. Motionsyrkandena avstyrks.

I fråga om Sametinget konstaterar utskottet att uppdraget att redovisa vilka åtgärder Sametinget vidtar med anledning av Statskontorets rapport fortfarande pågår. Vidare noterar utskottet att Sametingets hemställan om en ny parlamentsbyggnad bereds inom Regeringskansliet. Utskottet vidhåller därmed sitt tidigare ställningstagande och ser inte skäl att föreslå några åtgärder med anledning av motionsyrkandena, som därmed avstyrks.

När det gäller samisk rätt till mark och vatten har utskottet tidigare avstyrkt liknande förslag i motionsyrkanden med hänvisning till Girjasdomen och Renmarkskommitténs pågående arbete. Utskottet kan konstatera att regeringen har beslutat att avveckla Renmarkskommittén och noterar samtidigt att regeringen avser att tillsätta en ny utredning. Utskottet ser inte skäl att föregripa den process som pågår och därmed avstyrks motionsyrkandena.

I fråga om Sanningskommissionen för det samiska folket konstaterar utskottet att den bl.a. har i uppdrag att lämna förslag på åtgärder som bidrar till upprättelse och främjar försoning. Utskottet noterar att kommittén enligt direktiven ska ha kontakt med företrädare för liknande kommissioner i Sverige och andra länder samt, om den finner det lämpligt, med företrädare för redan genomförda sannings- och försoningskommissioner. Som tidigare konstaterats pågår kommissionens arbete. Utskottet vidhåller därmed sin bedömning och ser inte skäl att ta något initiativ i enlighet med motionärernas förslag. Motionsyrkandet avstyrks.

Inte heller i fråga om en utvärdering av konsultationslagen gör utskottet någon annan bedömning än tidigare. Även om mer tid har gått sedan utskottet sist behandlade frågan har den del av lagen som innebär att även kommuner och regioner är konsultationsskyldiga endast varit i kraft i drygt ett år. Som utskottet tidigare konstaterat framhöll regeringen i propositionen som låg till grund för den nya lagen att den bör utvärderas några år efter att den har trätt i kraft. Utskottet anser därmed att det inte finns skäl för ett tillkännagivande, och motionsyrkandet avstyrks därmed.

Övriga nationella minoriteter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om judiskt liv i Sverige, romsk inkludering, en sanningskommission om romernas situation, Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset samt sverigefinnarnas rätt till språk och kultur.

Jämför reservation 10 (SD), 11 (MP), 12 (V, MP), 13 (V), 14 (MP), 15 (S) och 16 (MP).

Motionerna

Judiskt liv i Sverige

I kommittémotion 2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 9 föreslås ett tillkännagivande om att underlätta judiskt liv i hela Sverige. Motionärerna menar att det bl.a. mot bakgrund av förföljelse och hatbrott behövs ytterligare åtgärder för att stärka den judiska gruppens rättigheter, och regeringen bör därför se över detta.

I kommittémotion 2024/25:3040 av Jan Riise m.fl. (MP) föreslås ett tillkännagivande om att främja judiskt liv i Sverige, bekämpa antisemitism och synliggöra judisk kultur.

I motion 2024/25:61 av Nima Gholam Ali Pour (SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda riktade insatser för att motverka den antisemitism som är utbredd bland muslimer i Sverige. Vidare föreslår motionären i yrkande 2 att regeringen bör utreda kopplingen mellan islamism och antisemitism samt, i yrkande 3, att det tas fram av en strategi för att motverka muslimsk antisemitism.

Romsk inkludering

I partimotion 2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 9 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör inrätta ett nationellt center för romska frågor. Motionärerna anser att det vore värdefullt att samla arbetet med romska frågor vid ett nationellt center eller en myndighet eftersom det skulle kunna bidra till att regeringens strategi för romsk inkludering får avsedd effekt.

I kommittémotion 2024/25:1746 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att öka romers inkludering. Motionärerna framhåller bl.a. vikten av långsiktiga satsningar för att nå målen i regeringens strategi för romsk inkludering. Vidare föreslår motionärerna i yrkande 3 ett tillkännagivande om att bekämpa antiziganism och diskriminering. Därtill förordas i yrkande 4 ett tillkännagivande om att inrätta ett nationellt centrum för romska frågor.

Sanningskommission om romernas situation

I partimotion 2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör inrätta en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och romer och resande.

Även i kommittémotion 2024/25:1746 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att tillsätta en oberoende sanningskommission som kan ge romer och resande upprättelse och återställa förtroendet för svenska myndigheter.

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset

I kommittémotion 2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 20 föreslås ett tillkännagivande om att ta till sig betänkandet från Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaisets. Motionärerna framhåller vikten av att erkänna de historiska kränkningar som har begåtts mot minoriteten men också av att regeringen överväger andra förslag från utredningen.

Sverigefinnarnas rätt till språk och kultur

I kommittémotion 2024/25:1747 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att satsa på sverigefinnarnas rätt till språk och kultur. I motionen framhålls bl.a. att Sverige både enligt nationell rätt och folkrätt är skyldigt att vidta åtgärder för att bevara, skydda och utveckla de särskilda rättigheter som tillhör minoriteten sverigefinnar.

Gällande rätt

Regeringsformen m.m.

Av 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen följer bl.a. att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Av sjätte stycket framgår att bl.a. etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. I 16 kap. 8 § brottsbalken (BrB) föreskrivs straff för hets mot folkgrupp, och i 16 kap. 9 § BrB föreskrivs straff för olaga diskriminering.

Den 1 juli 2024 ändrades bestämmelsen i 16 kap. 8 § BrB. Tillämpningsområdet förtydligades och utvidgades i viss mån på så sätt att bl.a. förnekelse av Förintelsen och vissa andra internationella brott uttryckligen kriminaliserades. Vidare framgår det av lagtexten att regleringen omfattar uppmaning till våld samt att enskilda personer i de skyddade

grupperna får skydd och därigenom målsägandestatus och rätt till skadestånd (prop. 2023/24:93, bet. 2023/24:KU22, rskr. 2023/24:194).

Bakgrund och pågående arbete

Ny handlingsplan mot rasism och hatbrott

Den 12 december 2024 beslutade regeringen om en ny handlingsplan mot rasism och hatbrott (A2024/01394) som därmed ersatte den tidigare nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (Ku106/02629). Den nya planen togs fram mot bakgrund av att Statskontoret fått i uppdrag att analysera och följa upp den tidigare planen (se närmare om uppdraget och Statskontorets rekommendationer i bet. 2023/24:KU18 s. 9 f.).

Det övergripande målet med den nya handlingsplanen är ett samhälle fritt från rasism. Planen har därutöver ett antal delmål för vart och ett av planens fyra fokusområden – skola, rättsväsende, välfärd och arbetsliv – mot vilket arbetet ska följas upp. Planen pekar också ut ett antal myndigheter för varje fokusområde som särskilt viktiga i arbetet med planen. Vidare listar planen ett antal åtgärder inom varje område. Utöver tydligare mål för arbetet är handlingsplanens fokus på arbetslivet nytt i jämförelse med hur arbetet mot rasism bedrivits tidigare, och handlingsplanen innehåller bl.a. åtgärder för att ge arbetsgivare, förtroendevalda och andra aktörer på arbetsmarknaden bättre kunskap och arbetssätt för att kunna motverka rasism och diskriminering i arbetslivet. Handlingsplanen ska skapa en struktur för det nationella arbetet mot rasism och hatbrott men ska också kunna bidra till arbetet på lokal och regional nivå.

Forum för levande historia har fått i uppdrag att samordna och följa upp genomförandet av handlingsplanen. Myndigheten ska bl.a. ta fram ett uppföljningssystem med indikatorer och årligen lämna en samlad redovisning av arbetet till regeringen. Arbetet med handlingsplanen ska slutredovisas 2029 och regeringen avser att genomföra en extern utvärdering av arbetet med handlingsplanen efter fem år.

EU:s arbete mot rasism och antisemitism

Kommissionens handlingsplan mot rasism 2020–2025 (COM(2020) 565) respektive strategi för att bekämpa antisemitism och för att främja judiskt liv 2021–2030 (COM(2021) 615) utgör grunden för EU:s arbete på området.

Handlingsplanen syftar till att på ett konkret sätt lägga fram åtgärder som ska vidtas för att motverka rasism och diskriminering på grund av etnicitet inom unionen och omfattar följande sju övergripande områden:

- den rättsliga ramen för att motverka rasism och diskriminering
- åtgärder inom sysselsättning, utbildning, hälso- och sjukvård, socialt skydd och bostäder
- brottsbekämpande myndigheters arbete
- ett strukturerat arbetssätt genom handlingsplaner

- jämlikhetsdata
- utåtriktat arbete och bemötande
- EU:s institutioners interna arbete.

Strategin är en del av kommissionens insatser för att bekämpa alla former av hat, diskriminering och rasism och kompletterar handlingsplanen. Strategin består av följande tre pelare:

- Förebygga och bekämpa alla former av antisemitism
- Skydda och främja judiskt liv i EU
- Främja minnet av samt utbildning och forskning om Förintelsen.

Därutöver innehåller strategin avsnitt om EU:s roll i det globala arbetet mot antisemitism och om strategins genomförande.

Samtliga medlemsstater har uppmanats att anta nationella planer och strategier senast 2022.

Det fortsatta arbetet i kampen mot rasism och antisemitism diskuterades vid rådet för rättsliga och inrikes frågor den 9–10 mars 2023. Ministrarna redogjorde för vilka åtgärder som vidtagits och ska vidtas på nationell nivå och diskuterade hur rådet kan skapa en framåtblickande strategi i kampen mot rasism och antisemitism.

Vid Europeiska rådets möte den 15 oktober 2024 godkände ministrarna en förklaring om främjande av judiskt liv och bekämpande av antisemitism. I förklaringen betonas vikten av att bekämpa alla former av antisemitism, rasism, hat och diskriminering, särskilt mot bakgrund av den ökande antisemitismen i EU. Vidare betonas behovet av att främja judiskt liv genom hågkomst, kultur och utbildning och genom att garantera det judiska folket säkerhet och skydd.

Hågkomst av Förintelsen och Sveriges åtaganden

Malmö internationella forum för hågkomst av Förintelsen och bekämpande av antisemitism ägde rum den 13 oktober 2021. Alla delegationer som deltog på forumet inbjöds att presentera åtaganden, s.k. pledges. Regeringens åtaganden består av åtgärder för att främja hågkomsten av Förintelsen och bekämpa antisemitism, antiziganism och andra former av rasism, bl.a. genom satsningar på utbildning, forskning, säkerhet, rättsväsende och stärkt lagstiftning. Regeringen presenterade för svenskt vidkommande följande åtaganden:

- Inrätta ett museum om Förintelsen.
- Främja utbildning för att förebygga antisemitism och andra former av rasism genom bl.a. ökade resurser till Skolverket och Vetenskapsrådet.
- Bekämpa antisemitism, antiziganism och andra former av rasism online och offline. Bland annat ska en parlamentarisk kommitté tillsättas som ska undersöka förutsättningarna för en tydligare kriminalisering av förnekelse av Förintelsen.

- Stärka arbetet för romsk inkludering. Bland annat ska ett språkcentrum för jiddisch och romani chib inrättas.
- Förstärkning av säkerhetsbidrag till trossamfund.

Forum för levande historia

Forum för levande historia ska enligt sin instruktion främja arbete med demokrati och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen och andra brott mot mänskligheten. I sin verksamhet genomför Forum för levande historia flera insatser för att sprida kunskap om och uppmärksamma olika folkmord i historien, bl.a. genom att tillhandahålla information och utbildningar.

Forum för levande historia har bl.a. i regleringsbrev fått ett uppdrag att genomföra en nationell studie av förekomsten av antisemitiska attityder och föreställningar i befolkningen, som ska redovisas senast den 31 mars 2027, samt ett uppdrag att ta fram en kunskapsöversikt över spridning och åtgärder för att motverka spridning av antisemitism på nätet, som ska delredovisas senast den 30 maj 2025 och slutredovisas senast den 31 mars 2027 (Ku2024/00063).

Tillsammans med Skolverket har Forum för levande historia fått i uppdrag att vidareutveckla och följa upp verktyget Demokratistegen som lanserades i februari 2024. Verktyget ska anpassas till fler skolformer och myndigheterna ska arbeta för att nå fler förskolor och skolor, i synnerhet sådana som är i behov av verktyget. Syftet är att motverka nutida uttryck för antisemitism och andra former av rasism. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 januari 2026.

Regeringen har även förstärkt myndighetens uppdrag om kunskapshöjande insatser mot antisemitism, som genomförs i samverkan med Segerstedt-institutet vid Göteborgs universitet. Från och med 2024 ska myndigheten även bidra till att fler lärare, rektorer och andra relevanta aktörer som har en viktig roll i att motverka antisemitism bland barn och unga kan nås av insatserna (Ku2024/00063).

Vidare har myndigheten fått i uppdrag att genomföra en studie av attityder till intolerans i den svenska befolkningen (A2024/01392). I uppdraget ingår att undersöka attityder till och föreställningar om utsatta grupper såsom utrikes födda, afrosvenskar, judar, muslimer, romer, samer och hbtqi-personer. Myndigheten ska inom ramen för arbetet synliggöra gemensamma mönster men också skillnader i attityder och analysera hur dessa samvarierar med faktorer såsom ålder, kön, utbildning, svensk eller utländsk bakgrund, socioekonomisk situation samt var i landet och i vilken typ av geografiskt område svaranden är bosatt. Uppdraget ska genomföras i dialog med berörda civilsamhällesorganisationer och slutredovisas senast den 1 mars 2027.

Forum för levande historia har också haft i uppdrag att lämna förslag på fortsatt förvaltning och utveckling av budskapet i boken ...om detta må ni berätta... En bok om Förintelsen 1933–1945 (Bruchfeld & Levine, 1998). Uppdraget redovisades den 30 april 2024. Genom riksdagens beslut tillfördes

myndigheten medel för en bred folkbildande insats utifrån boken (prop. 2024/25:1 utg.omr. 17, bet. 2024/25:KrU1, rskr. 2024/25:82–85).

Myndigheten har vidare fått i uppdrag att främja hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser (se nedan).

Hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser

Den 16 mars 2023 beslutade regeringen att tilldela medel för att genomföra och främja hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser. Hågkomstresorna och utbildningsinsatserna genomförs av Svenska kommittén mot antisemitism, Voksenåsen AS och Forum för levande historia.

I samband med Förintelsens minnesdag i januari 2024 beslutade regeringen om en förstärkning av medlen med 1 miljon kronor. Förstärkningen är öronmärkt för hågkomstresor och utbildningsinsatser för skolor i områden med socioekonomiska utmaningar och syftar till att möjliggöra för fler elever och lärare att delta i en hågkomstresa och att nå skolor och elever som annars tenderar att i lägre utsträckning delta i hågkomstresor.

Under perioden 2024–2026 har genom riksdagens beslut anslaget 6:1 Allmänna val och demokrati, inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse ökat med 6 miljoner kronor årligen (prop. 2023/24:1 utg.omr. 1, bet. 2023/24:KU1, rskr. 2023/24:66–73) för att främja hågkomstresor.

I ett pressmeddelande från Kulturdepartementet den 26 januari 2025 meddelade regeringen sin avsikt att öka medlen till hågkomstresor till 8 miljoner kronor samt att permanenta satsningen.

I vårändringsbudgeten för 2025 föreslår regeringen att ovan nämnda anslag ska tillföras 2 miljoner kronor för att fler ska få möjlighet att delta i hågkomstresor till förintelsens minnesplatser och på så sätt stärka arbetet för att motverka antisemitism, antiziganism och andra former av intolerans (prop. 2024/25:99).

Uppdrag att kartlägga utsatthet för antisemitism

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått i uppdrag att ta fram kunskap om den judiska minoritetens utsatthet för antisemitism (Ju2024/00825). Brå ska inom ramen för uppdraget beskriva polisanmälningar om hatbrott med antisemitiska motiv som registrerades mellan oktober och december 2023 samt motsvarande period 2022. Brå ska även studera samtida erfarenheter av antisemitiska hatbrott samt otrygghet och rädsla för sådana brott.

De delar av uppdraget som gällde hatbrottsmarkerade anmälningar redovisades våren 2024. Av myndighetens rapport (Brå 1188) framgår att det skedde en kraftig ökning av antalet anmälda antisemitiska hatbrott hösten 2023 i jämförelse med hösten 2022. Under perioden den 7 oktober till 31 december 2023 identifierade Brå totalt 110 hatbrott med antisemitiska motiv, vilket var närmare fem gånger så många som motsvarande period året före. Av ungefär 20 procent av anmälningarna hösten 2023 framgår någon form av hänvisning till Hamas attack den 7 oktober eller det efterföljande våldet i Gaza.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 5 juni 2025.

Förstärkning av arbetet mot rasism

Anslaget 2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m. har genom riksdagens beslut tillförts 20 miljoner kronor 2024 och 10 miljoner kronor årligen 2025–2026 för att förstärka arbetet mot rasism och annan främlingsfientlighet samt diskriminering (prop. 2023/24:1 utg.omr. 13, bet. 2023/24:AU1, rskr. 2023/24:102).

Nationell studie om antisemitism i skolväsendet

Skolverket har i sitt regleringsbrev för 2024 fått i uppdrag att genomföra en nationell studie om antisemitism för att undersöka barnens, elevernas och personalens upplevelser av nutida antisemitiska uttryck, incidenter och attityder i skolväsendet. I uppdraget ingår även att Skolverket ska beskriva hur skolväsendet arbetar för att motverka antisemitism. Skolverket ska dessutom lämna exempel på insatser som bidrar eller har bidragit till att motverka antisemitism i skolväsendet. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 december 2025.

Insatser och bidrag för att stärka trossamfundens säkerhet

Myndigheten för stöd till trossamfund har haft i uppdrag att genomföra insatser för att stärka trossamfunds säkerhet och öka kunskapen om deras säkerhetssituation och utsatthet för olika former av rasism och hatbrott. I uppdraget har ingått att ta fram en rapport om olika trossamfunds säkerhetssituation och att genomföra kunskapshöjande insatser på regional nivå riktade till trossamfund, kommuner, länsstyrelser och andra myndigheter (A2023/00983). Uppdraget slutredovisades i mars 2025.

Trossamfund, ideella föreningar och stiftelser som känner rädsla för våld, hot eller trakasserier kopplat till sin verksamhetslokal kan ansöka om statsbidrag. För att stärka säkerheten vid bl.a. judiska synagogor och andra institutioner samt judiska evenemang och mötesplatser tillfördes 19 miljoner kronor årligen till följd av riksdagens beslut om budgetpropositionen för 2022 (prop. 2021/22:1 utg.omr. 1 bet. 2021/22:KU1, rskr. 2022/23:65–72). I budgetpropositionen för 2024 föreslog regeringen att nivån på säkerhetsmedlen skulle höjas med 30 miljoner kronor. Konstitutionsutskottet tillstyrkte regeringens förslag (prop. 2023/24:1, utg.omr. 1 s. 99, bet. 2023/24:KU1, rskr. 2023/24:66–73). Höjningen innebär att statsbidraget för säkerhetshöjande åtgärder till trossamfund är 74 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2024. Regeringen beslutade den 25 oktober 2023 om ett stärkt stöd om 10 miljoner kronor till Judiska Centralrådet för säkerhetshöjande åtgärder för att förstärka åtgärder som t.ex. bevakning, akututrustning och katastrofberedskap. Detta stöd är utöver förstärkningen på 30 miljoner kronor.

Den 1 september 2022 fick Statskontoret i uppdrag att göra en översyn av statsbidraget (Ku2022/01426). Uppdraget redovisades i maj 2023 (2023:11)

och i rapporten lämnar Statskontoret flera förslag för att göra stödet mer ändamålsenligt och träffsäkert. Den 10 oktober 2023 fattade regeringen beslut om att ändra förordningen (2018:1533) om statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder till organisationer inom det civila samhället i linje med Statskontorets förslag. Ändringarna trädde i kraft den 1 januari 2024 och innebär bl.a. att de organisationer som har störst behov av stöd ska kunna få stöd. I samband med förordningsändringen flyttade regeringen även över myndighetsansvaret för prövning av statsbidrag från Kammarkansliet till Myndigheten för stöd till trossamfund och det infördes också ett särskilt verksamhetsbidrag som syftar till att ge förutsättningar för ett långsiktigt säkerhetsbidrag.

Utredning om en nationell strategi för judiskt liv

Regeringen gav den 16 juni 2022 en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till en nationell strategi för stärkande av judiskt liv i Sverige med fokus på överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer (dir. 2022:78). Arbetet skulle utföras i nära dialog och samverkan med den judiska minoriteten i Sverige. Uppdraget redovisades i januari 2024 genom betänkandet Ett starkt judiskt liv för framtida generationer – Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034 (SOU 2024:3).

I utredningen identifieras såväl möjligheter som hinder för ett judiskt liv och jiddisch i Sverige. Det största hindret är den utbredda antisemitismen i samhället och den bristande tryggheten och säkerheten kring judiska institutioner. Ett annat hinder bottnar i bristande kunskap och förståelse bl.a. hos offentligt anställda som möter den judiska minoriteten i olika sammanhang. Även allmänhetens kunskap om judisk kultur, judiska traditioner och judisk historia är låg.

För att stärka judiskt liv i Sverige krävs enligt utredningen ett sammanhållet, systematiskt och långsiktigt arbete som omfattar såväl den statliga som den regionala och den kommunala nivån. För att stärka judiskt liv samt överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer i Sverige föreslår utredningen att en nationell strategi ska genomföras under 2025–2034 med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om skydd för nationella minoriteter och minoritetsspråk. En viktig utgångspunkt är att den judiska minoriteten ska involveras och vara delaktig i det arbete som genomförs. Vidare föreslås att en nationell samordnare ska utses inom ramen för kommittéväsendet för att leda arbetet med strategin. Utredningen har identifierat fem målsättningar som gemensamt ska leda till att judiskt liv i Sverige stärks. Varje målsättning rör ett fokusområde inom vilket utredningen också föreslår åtgärder för att målen ska kunna nås. De fem målsättningarna är följande:

- Judar i Sverige kan leva öppet, tryggt och säkert.
- Det finns goda möjligheter att leva ett judiskt liv och att överföra judisk kultur och traditioner till barn och unga.

- Det finns stärkt kunskap, utbildning och forskning om judiskt liv och i judiska studier.
- Judisk kultur och svensk-judiskt kulturarv är mer synligt i det svenska samhället.
- Det offentliga arbetet med jiddisch är relevant och framtidsyttande.

Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Av den nyligen beslutade handlingsplanen mot rasism och hatbrott som tidigare nämnts framgår att regeringen med utgångspunkt i betänkandet avser att presentera en långsiktig strategi med åtgärder för att stärka judiskt liv i Sverige. Vidare framgår det att regeringen avser att hålla samman det strategiska arbetet för att stärka judiskt liv med ett strategiskt arbete mot antisemitism. Därför kommer den strategi för att stärka judiskt liv som regeringen avser att presentera att kopplas samman med regeringens aviserade satsning mot antisemitism. Genom riksdagens beslut tillfördes anslaget 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter 10,5 miljoner kronor 2025 för en strategi för att stärka judiskt liv i Sverige. För 2026–2027 beräknas anslaget årligen ökas med motsvarande belopp och för 2028–2034 med 9 miljoner kronor årligen (prop. 2024/25:1 utg.omr. 1, bet. 2024/25:KU1, rskr. 2024/25:71–78).

Samling för judiskt liv och 250-årsjubileet av judiskt liv i Sverige

I januari 2023 inrättade regeringen en tvärdepartemental arbetsgrupp med uppgift att samverka och föra dialog om förebyggande åtgärder och insatser som stärker förutsättningarna för judiskt liv och som förebygger och motverkar antisemitism i Sverige. Arbetsgruppen Samling för judiskt liv leds av statsministerns statssekreterare, och därutöver ingår ytterligare åtta statssekreterare från sex olika departement (Arbetsmarknads-, Finans-, Justitie-, Kultur-, Social- och Utbildningsdepartementet). Vidare ingår tre civilsamhällesorganisationer (Judiska Centralrådet, Judiska Ungdomsförbundet och Svenska kommittén mot antisemitism) samt representanter för relevanta myndigheter och organisationer och andra experter i arbetsgruppen. Satsningen ska pågå under hela mandatperioden och fokusera på tre områden för att motverka antisemitism: utbildningsinsatser, ökad trygghet för judar i Sverige och uppmärksammande av den judiska kulturen. Under 2023 var arbetsgruppens tema säkerhet och under 2024 är det utbildning. Säkerhetsfrågan har även följt med in i 2025 då arbetsgruppens huvudfokus är judiskt liv, vilket sammanfaller med högtidlighållandet av 250 år av etablerat judiskt liv i Sverige.

Regeringen har i regleringsbrevet för 2025 gett ett antal myndigheter i uppdrag att inom ramen för sina uppgifter bidra till att uppmärksamma 250-årsjubileet. Forum för levande historia fick redan i juli 2024 i uppdrag att genomföra insatser före och under 250-årsjubileet, bl.a. att ta fram material och sprida kunskap om jubileumsåret som ett stöd för övriga myndigheters

genomförande av jubileet. För att synliggöra de olika evenemang som kommer att genomföras under året har det tagits fram en särskild webbplats för jubileet.

EU:s strategiska ramverk för romsk jämlikhet, inkludering och delaktighet

Den 6 oktober 2020 presenterade kommissionen ett strategiskt ramverk för romers jämlikhet, inkludering och deltagande för perioden 2020–2030 (COM(2020) 620). Ramverket utgår från de tre horisontella områdena jämlikhet, inkludering och delaktighet samt omfattar fyra tematiska områden: utbildning, arbete, hälsa och boende. Kommissionen uppmanade medlemsstaterna att anta nationella strategier med utgångspunkt i ramverket senast i september 2021. Strategierna ska ha ett stärkt fokus på jämlikhet, och arbetet mot antiziganism lyfts särskilt fram. En viktig del av ramverket är romskt deltagande med insatser för kapacitetsbyggande i civilsamhället och stärkt dialog. I ramverket betonas också heterogeniteten inom Europas romska befolkning, och till skillnad från tidigare ramverk på området omfattas också uttryckligen EU:s migranter.

Delegationen för romska frågor

I september 2006 inrättade regeringen en delegation för romska frågor (dir. 2006:101). Syftet med delegationen var att den, med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om att skydda och främja de mänskliga rättigheterna, skulle vara nationellt pådrivande i arbetet med att förbättra romers situation i Sverige. Arbetet skulle genomföras i nära dialog och samverkan med romer. Delegationen fick i uppdrag att utreda romers situation i Sverige genom att inhämta, sammanställa, analysera och redovisa erfarenheter och kunskap inom området samt lämna förslag på hur romers livsvillkor i samhället ska kunna förbättras. Delegationen skulle också främja och stödja kommunala projekt och verksamheter som syftade till att förbättra romers situation. Slutligen skulle delegationen informera och sprida kunskap om romer och romers situation i Sverige och uppmuntra kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan statliga myndigheter och kommuner.

I betänkandet *Romers rätt – en strategi för romer i Sverige* (SOU 2010:55) presenterade delegationen en modell för en strategi som skulle säkerställa romernas mänskliga rättigheter i Sverige. Strategin hade följande tre övergripande mål:

- stänga välfärdsgapet mellan romer och andra grupper
- häva romers maktunderläge
- reparera romers tillit till majoritetssamhället och överbygga förtroendeklyftan.

Delegationen bedömde att målen skulle kunna nås inom 20 år. I betänkandet föreslog man även att en sannings- och försoningskommission skulle inrättas för att kartlägga och dokumentera de övergrepp, försummelse och

diskriminerande åtgärder som begåtts mot romer under 1900-talet. Delegationen menade att en sådan kommission skulle kunna vara ett verktyg för att överbrygga förtroendeklyftan mellan romer och majoritetssamhället. En genomlysning av det förflutna skulle också enligt delegationen bidra till att stänga välfärdsgapet mellan romer och andra grupper genom att synliggöra den strukturella antiziganismen, vilket delegationen menade var en förutsättning för att kunna bekämpa densamma.

Remissbehandlingen av delegationens förslag visade att många instanser ansåg att en genomlysning av det förflutna var en förutsättning för att förstå romers situation och villkor i samtiden. Vid de möten som Regeringskansliet ordnade under remisstiden var många positiva till att dokumentera de övergrepp och diskriminerande åtgärder som har begåtts mot romer för att öka kunskapen om hur romer har behandlats. Det fanns dock olika uppfattningar i frågan om en sannings- och försoningskommission. Regeringen beslutade att gå vidare med dels en strategi för romsk inkludering, dels en vitbok.

En långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032

Efter remitteringen av Delegationen för romska frågor betänkande Romers rätt – en strategi för romer i Sverige (SOU 2010:55) gjorde regeringen bedömningen att det inte fanns skäl vare sig att invänta en grundligare redogörelse av de oförrätter som har begåtts i historien eller något behov av en historisk motivering för att regeringen skulle sätta in de insatser som krävdes för att sluta välfärdsgapet mellan romer och den övriga befolkningen. Regeringen presenterade därmed i skrivelse 2011/12:56 En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 en långsiktig politik för att förbättra romers levnadsförhållanden och för att säkerställa romers mänskliga rättigheter.

Det övergripande målet med strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. I skrivelsen behandlas regeringens bedömningar, mål och förslag till åtgärder inom områdena styrning och kunskapsuppbyggnad, utbildning, bostad, hälsa och social omsorg och trygghet, kultur och språk samt romers organisering och deltagande i det civila samhället.

I skrivelsen framhölls att en regelbunden uppföljning bör göras utifrån verksamhetsspecifika mål inom ett antal områden och att regeringen årligen bör rapportera till riksdagen i budgetpropositionen om utvecklingen när det gäller romsk inkludering (skr. 2011/12:56 s. 17 f.). Strategin behandlades av riksdagen i maj 2012 (bet. 2011/12:KU17, rskr. 2011/12:227).

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2012 i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom ramen för strategin. I uppdraget ingår att stödja kommuner som bedriver eller avser att bedriva arbete inom området, och att sprida kunskap om strategin. Ett jämställdhetsperspektiv ska integreras i arbetet.

I budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1 utg.omr. 1 avsnitt 11.5) konstaterar regeringen att strategin har nått mer än halvvägs och att arbete kvarstår för att nå målet. Regeringen framhöll att den fortsätter arbetet med strategin och bedömer att arbetsmarknad, utbildning och jämställdhet är områden som särskilt bör prioriteras.

Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer

Regeringen instämde i Delegationen för romska frågors bedömning att romers situation hänger samman med historien och den diskriminering som många romer under lång tid utsatts för. Regeringen delade även delegationens uppfattning att det fanns en utbredd okunskap om de övergrepp och kränkningar som romer har utsatts för genom historien. Regeringen ansåg därför att en vitbok som beskriver historien är en viktig utgångspunkt för ett framgångsrikt arbete med romers rättigheter.

Våren 2011 påbörjades ett arbete med att inom Regeringskansliet ta fram en vitbok om övergrepp och kränkningar av romer. I mars 2014 presenterades departementspromemorian *Den mörka och okända historien – Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet* (Ds 2014:8).

Syftet med vitboken var att ge ett erkännande åt offren och deras anhöriga och att skapa förståelse för den romska minoritetens situation genom att i ett historiskt sammanhang belysa de övergrepp som romer blivit utsatta för och hur stereotyper och fördomar vuxit fram och levt vidare från generation till generation samt hur dessa har fått ligga till grund för den statliga politiken.

Som en konsekvens av att regeringen inte delade Delegationen för romska frågors bedömning i fråga om en gottgörelse och försoningsprocess omfattade vitboken inte vare sig en försoningsprocess eller en bedömning av förutsättningarna för skadestånd eller annan kompensation, vare sig individuell eller kollektiv. I vitboken framhöll regeringen att många av de romer och övriga invånare som fanns i Sverige vid tidpunkten inte hade någon personlig erfarenhet av de historiska övergrepp som hade begåtts i Sverige, eftersom en majoritet av såväl offren som de ansvariga var avlidna och många romer kommit till Sverige under 1900-talets senare hälft. Regeringen ville i stället fokusera på insatser för att förbättra romers levnadsförhållanden och för att motverka diskriminering av främlingsfientlighet mot romer.

Kommission mot antiziganism

Den 20 mars 2014 tillsatte regeringen en kommission mot antiziganism i syfte att åstadkomma en kraftsamling i arbetet mot antiziganism och överbrygga förtroendeklyftan mellan den romska gruppen och samhället i övrigt (dir. 2014:47). Kommissionen hade bl.a. i uppdrag att samla och sprida kunskap om antiziganism och identifiera och förmedla åtgärder för att motverka och förebygga antiziganism. I uppdraget ingick det även att ta fram och sprida ett material utifrån vitboken. Kommissionen mot antiziganism lämnade i juni 2016 sitt slutbetänkande *Kraftsamling mot antiziganism* (SOU 2016:44). Av

betänkandet framgår det bl.a. att kommissionen tog fram och spred skolboken Antiziganismen i Sverige – om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet och i dag samt en tillhörande lärarhandledning.

I slutbetänkandet lämnade kommissionen flera rekommendationer till regeringen, bl.a. att statsministern skulle framföra en offentlig ursäkt för de historiska övergrepp som romer utsatts för. Kommissionen framhöll att en sådan ursäkt bara kan bli trovärdig om den framförs som ett led i ett framtidsytande arbete för att förhindra kränkningar av romers mänskliga rättigheter. Ett sätt att förhindra återupprepning var enligt kommissionen insatser som bidrar till att synliggöra Sveriges antiziganistiska historia och romers historia och närvaro också i andra avseenden. Kommissionen föreslog därför att regeringen skulle säkerställa spridningen av skolboken och vitboken samt i lämplig form se över möjligheten att inrätta minnesmärken och minnesdagar. Exempelvis borde enligt kommissionen den 2 augusti högtidliggöras som minnesdag över förintelsen av romer.

Utredning om en myndighet för romska frågor

Efter att Kommissionen mot antiziganism lämnade sitt slutbetänkande Kraftsamling mot antiziganism (SOU 2016:44) har regeringen fattat beslut om att närmare utreda hur ett nationellt center för romska frågor kan inrättas. Enligt uppdragsbeskrivningen ska utredningen särskilt beakta förslagen som lämnats av Kommissionen mot antiziganism. I uppdraget har ingått att föreslå vilka specifika uppgifter centret ska ha med tydliga avgränsningar mot andra berörda myndigheters verksamhet samt att utreda hur romskt deltagande och inflytande i förhållande till centrets uppgifter kan säkerställas. Det har även ingått att undersöka om centret kan inrättas inom ramen för befintlig myndighetsstruktur.

I departementspromemorian Långsiktighet och stadga i arbetet framåt – en myndighet för romska frågor (Ds 2019:15) som överlämnades i juli 2019 görs bedömningen att inrättandet av en ny myndighet för romska frågor skulle skapa den stabilitet och långsiktighet som arbetet med att främja minoriteten romers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna är beroende av för att nå framgång. Utredningen föreslår därför att en nämndmyndighet, Myndigheten för romska frågor, inrättas vid en värmyndighet och att den ska ha ett nationellt ansvar för att främja arbetet med mänskliga rättigheter för den nationella minoriteten romer. Den nya myndigheten ska driva verksamheten i nära kontakt med minoriteten romer samt säkerställa en lokal förankring av verksamheten och att verksamheten når en lämplig geografisk spridning.

Enligt uppgift från Regeringskansliet avslutades ärendet om Ds 2019:15 i december 2021.

Uppföljning av strategin för romsk inkludering

Länsstyrelsen i Stockholms län redovisar årligen en uppföljning av strategin för romsk inkludering.

I uppföljningsrapporten för 2024 konstaterar uppföljningsmyndigheten att arbetet med romsk inkludering i kommuner och regioner trots en viss ökning sedan 2022 fortfarande är lågt prioriterat. Utöver att många uppger att de saknar kännedom om en lokal romsk befolkning eller har svårt att identifiera målgruppen försvåras arbetet av en brist på ekonomiska resurser, personal och kunskap om den nationella minoriteten. I rapporten framkommer samtidigt att kommuner och regioner som ingår i ett förvaltningsområde oftare arbetar aktivt med romsk inkludering.

Länsstyrelsen lämnar flera rekommendationer till regeringen i rapporten, bl.a. följande:

- att regeringen tar fram en handlingsplan som konkretiserar strategin för romsk inkludering samt pekar ut de myndigheter som har ett strategiskt och särskilt operativt ansvar för att strategins mål ska uppnås.
- att åtgärder inom ramen för handlingsplanen mot rasism och hatbrott i högre utsträckning inkluderar den nationella minoriteten romer.

Uppdrag om att öka kunskapen om romer och antiziganism

Forum för levande historia har tilldelats 1 miljon kronor under 2025 för att ta fram ett kunskaphöjande material om den nationella minoriteten romer och antiziganism. Materialet ska rikta sig till skolväsendet och behandla romers historia, kultur, språk och situation i Sverige samt antiziganism i dag och genom historien. Myndigheten har tidigare kartlagt kunskapen om antiziganism i grundskolan och gymnasiet. Kartläggningen visar att kunskapsnivån är låg och att det finns begränsat med läromedel om romers historia i Sverige och romers utsatthet för antiziganism. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2026.

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset

Kommissionens uppdrag och förslag

Regeringen beslutade i mars 2020 om direktiv till en kommitté i form av en sannings- och försoningskommission för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset (dir. 2020:29). Uppdraget har vid två tillfällen förlängts (dir. 2021:49 och dir. 2023:15). Kommissionen skulle enligt uppdraget utreda den assimileringspolitik som bedrevs av svenska staten under 1800- och 1900-talen samt verka för att minoritetens historiska erfarenheter synliggörs. Syftet med kommissionen är att bidra till att ge minoriteten en kollektiv upprättelse, främja försoning och motverka att något liknande händer i framtiden. Följande ingick i uppdraget:

- kartlägga och granska assimileringspolitiken och dess konsekvenser för minoriteten, grupper inom minoriteten och enskilda

- sprida information för att öka kunskapen om minoriteten och dess historiska erfarenheter
- lämna förslag till fortsatta insatser för att bidra till upprättelse och främja försoning.

I ett delbetänkande (SOU 2022:32) redogör kommissionen för sitt pågående arbete och beskriver de olika tematiska områden som den arbetar med inför slutrapporteringen. Den 15 november 2023 överlämnade kommissionen sitt slutbetänkande Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68) som innehåller flera förslag på insatser för försoning och upprättelse.

Kommissionen bedömer att regeringen bör ta på sig ansvaret för en fortsatt sammanhållen försoningsprocess i nära samråd med minoriteten, myndigheter och andra berörda aktörer. I en sådan process bör regeringen enligt kommissionen utan dröjsmål erkänna statens ansvar för de kränkningar som har begåtts mot minoriteten och den skada de inneburit för minoriteten. Regeringen bör vidare utan dröjsmål inleda en dialog med minoriteten om förutsättningarna och formerna för en offentlig ursäkt. Kommissionen föreslår att regeringen i nära samarbete och dialog med minoriteten utarbetar en handlingsplan för genomförandet av förslagen. Handlingsplanen ska vara riksdagsbunden och innehålla en tydlig uppföljningsmekanism som ger minoriteten insyn i och möjlighet att påverka regeringens arbete med handlingsplanen. Kommissionens förslag till insatser som kan bidra till upprättelse och främja försoning är strukturerade utifrån följande övergripande mål:

- synliggörande och egenmakt
- förverkligade och utökade rättigheter
- språkrevitalisering och kulturfrämjande
- stärkt nordiskt samarbete för språket.

Kommissionen presenterar även ett antal frågor som enligt den kräver ytterligare utredning. Slutligen uppmanar kommissionen ett antal andra aktörer att vidta åtgärder inom ramen för sina ansvarsområden. Dessa aktörer är bl.a. berörda kommuner, Länsstyrelsen i Norrbotten, Svenska kyrkan och Stiftelsen Norrbottens läns Arbetsstugor.

Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Uppdrag mot bakgrund av kommissionens förslag

Den 5 september 2024 gav regeringen Forum för levande historia i uppdrag att ta fram en populärversion av kommissionens slutbetänkande (SOU 2023:68). Syftet är att sprida och öka kunskapen om Sannings- och försoningskommissionens kartläggning av de historiska skeenden som påverkat minoriteten. Populärversionen ska särskilt spridas till skolväsendet och myndigheter. Uppdraget redovisades i mars 2025. Av redovisningen framgår att boken kommer att släppas under april 2025.

Den 6 mars 2025 beviljade regeringen Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset 1,5 miljoner kronor för fortsatta insatser för försoningsprocessen. Syftet är att fortsätta arbetet med att förankra, diskutera och sprida kunskap om kommissionens slutbetänkande.

Regeringen beviljade även den 6 februari 2025 Tornedalsteatern 800 000 kronor för kunskapshöjande insatser om tornedalingar, kväner och lantalaiset. Det huvudsakliga syftet med projektet är att skapa en mobil utställning som visas i samband med en av teaterns föreställningar för att ytterligare synliggöra och öka kunskapen om minoriteten.

Insatser för att främja och förmedla finländsk, finskspråkig och sverigefinsk kultur

Den 20 februari 2025 beviljade regeringen Finlandsinstitutet 2 miljoner kronor för att främja och förmedla finländsk, finskspråkig och sverigefinsk kultur. Finlandsinstitutet har som sina huvuduppgifter att presentera nutida finländskt kultur- och samhällsliv, fördjupa de språkliga och kulturella banden mellan Sverige och Finland och främja den sverigefinländska kulturen. Ett av de övergripande målen för verksamheten är att främja det nationella minoritets-språket finska och ge den sverigefinska nationella minoriteten kultur på dess eget språk.

Regeringens ställningstagande till ytterligare sannings- och försoningskommissioner

Den 20 juni 2024 ansökte Sverigefinländarnas delegation, en paraplyorganisation för den sverigefinska nationella minoriteten, om statligt stöd hos regeringen för att genomföra en förstudie om en sverigefinsk sanningskommission. Kommissionen skulle ha till uppgift att kartlägga den svenska statens behandling av den sverigefinska minoriteten, på samma sätt som sanningskommissionerna för tornedalingar och samer kartlagt och kartlägger hur dessa minoriteter behandlats av det offentliga Sverige. Initiativet till begäran kom från delegationens medlemsorganisationer och beslut om att inleda en förstudie fattades vid delegationens årsmöte i april 2024.

Den 5 mars 2025 avslog regeringen ansökan med motiveringen att arbetet med sanning och försoning inom ramen för de redan pågående processerna behöver utvärderas innan liknande processer initieras. Medel för att inleda ett arbete med en sanningskommission för den sverigefinska minoriteten bör därför i nuläget inte beviljas.

Tidigare riksdagsbehandling

Judiskt liv i Sverige

Motionsyrkanden om arbetet mot antisemitism har behandlats flera gånger av utskottet, senast våren 2024 (bet. 2023/24:KU18). I sitt ställningstagande noterade utskottet att det pågick ett arbete för att stärka judiskt liv i Sverige

och mot antisemitism och såg mot den bakgrunden inte skäl att förorda något tillkännagivande i enlighet med det som föreslogs i motionerna. Utskottet framhöll samtidigt, liksom tidigare, vikten av arbetet mot antisemitism. Företrädarna för Sverigedemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig.

Romsk inkludering

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motioner om romsk inkludering (se bet. 2022/23:KU28). Utskottet har i sitt ställningstagande återkommande framhållit vikten av åtgärder för romsk inkludering, såväl nationellt som inom EU. Våren 2023 välkomnade utskottet regeringens avsikt att fortsätta arbetet med att genomföra strategin för romsk inkludering och att insatser inom strategin löpande följs upp. Mot bakgrund av det arbete som pågick ansåg utskottet inte att det fanns skäl att föreslå något tillkännagivande med anledning av motionsyrkandena. Företrädarna för Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig. Våren 2024 avstyrktes likalydande yrkanden genom förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Sanningskommission om romernas situation

Våren 2022 behandlade utskottet ett motionsyrkande med ett förslag till tillkännagivande om att regeringen bör inrätta en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och romer och resande (bet. 2021/22:KU32). Utskottet var inte berett att ta något initiativ till en sådan sanningskommission och avstyrkte yrkandet. Våren 2024 vidhöll utskottet sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte ett liknande motionsyrkande (bet. 2023/24:KU18). Utskottet framhöll samtidigt vikten av att synliggöra och motverka antiziganismen och noterade det arbete som pågick.

Sverigefinnarnas rätt till språk och kultur

Våren 2023 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om sverigefinnarnas rätt till språk och kultur (bet. 2022/23:KU28). I sitt ställningstagande noterade utskottet bl.a. att Institutet för språk och folkminnen har i uppdrag att ansvara för språkcentrum för de nationella minoritetsspråken, däribland finska, och att regeringen i april 2022 beslutade om ett handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken. Företrädaren för Miljöpartiet reserverade sig. Våren 2024 avstyrktes ett likalydande yrkande genom förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att det pågår ett arbete för att stärka judiskt liv i Sverige och mot antisemitism, och att det därtill under året görs olika insatser för att uppmärksamma 250-årsjubileet av judiskt liv i Sverige. Utskottet noterar också särskilt att regeringen avser att presentera en långsiktig strategi med

åtgärder för att stärka judiskt liv i Sverige och att riksdagen har beslutat om medel för en sådan strategi. Utskottet vill liksom tidigare framhålla vikten av arbetet mot antisemitism eftersom den utgör en grogrund för den förföljelse och de hot som funnits genom historien och som dessvärre även finns i dag. Mot bakgrund av det arbete som pågår ser utskottet inte skäl att förorda något tillkännagivande i enlighet med det som föreslås i motionsyrkandena, som därför avstyrks.

Utskottet vill vidare framhålla vikten av åtgärder för romsk inkludering, såväl nationellt som inom EU, och av att synliggöra och motverka antiziganismen. Utskottet noterar det arbete som pågår och att det görs en årlig uppföljning av strategin för romsk inkludering där uppföljningsmyndigheten även lämnar rekommendationer till regeringen. Utskottet anser därmed att det inte finns skäl att föreslå något tillkännagivande med anledning av motionsyrkandena. De avstyrks därför.

I fråga om en sanningskommission om romernas situation vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande och är således inte berett att ta något initiativ till en sådan kommission. Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Utskottet noterar de åtgärder som vidtagits efter förslag från Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset. Betänkandet bereds fortfarande inom Regeringskansliet och utskottet ser därmed inte skäl för utskottet att förorda något tillkännagivande om kommissionen i enlighet med det som föreslås i motionsyrkandet, som därmed avstyrks.

När det gäller förslaget i motionsyrkandet om att satsa på sverigefinnarnas rätt till språk och kultur noterar utskottet att regeringen nyligen beviljat Finlandsinstitutet medel för att främja och förmedla finländsk, finskspråkig och sverigefinsk kultur. Vidare har Institutet för språk och folkminnen i uppdrag att ansvara för språkcentrum för de nationella minoritetsspråken, däribland finska. Utskottet finner därmed inte skäl för riksdagen att göra ett tillkännagivande och avstyrker motionsyrkandet.

Minoritetspolitikens genomförande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om informationscentrum om nationella minoriteter, minoritetsspråkens språkcentrum, stöd till det offentliga, stöd till organisationer, övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna samt tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken.

Jämför reservation 17 (V, MP), 18 (S, V, C, MP), 19 (V, MP), 20 (C), 21 (MP), 22 (S), 23 (SD), 24 (V), 25 (MP), 26 (V) och 27 (MP).

Motionerna

Informationscentrum om nationella minoriteter

I partimotion 2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör inrätta informationscentrum om de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar.

Även i kommittémotion 2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att inrätta informationscenter om judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar.

Minoritetsspråkens språkcentrum

I partimotion 2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta åtgärder för att säkra permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum.

I kommittémotion 2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S) yrkande 21 föreslås ett tillkännagivande om en fortsatt satsning på språkcentrum. Motionärerna anser att finansieringen bör permanentas.

Även i kommittémotion 2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 17 föreslås ett tillkännagivande om att säkra och permanenta satsningen på språkcentrum.

Likaså förordas i kommittémotion 2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 3 ett tillkännagivande om en permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum efter 2024.

Stöd till det offentliga

I kommittémotion 2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 8 föreslås ett tillkännagivande om ett kunskapslyft om nationella minoriteters språkliga och kulturella rättigheter riktat till offentliganställda. Motionärerna förordar vidare i yrkande 9 ett tillkännagivande om att alla kommuner ska få stöd för att kunna leva upp till sina skyldigheter enligt grundskyddet.

Stöd till organisationer

I kommittémotion 2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 34 föreslås ett tillkännagivande om behovet av ett långsiktigt och hållbart stöd till minoritetsorganisationerna. Motionärerna framhåller vikten av att minoriteternas organisationer har ekonomiska och praktiska förutsättningar att bedriva en bra verksamhet för att minoritetspolitiken ska kunna genomföras i praktiken.

I kommittémotion 2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 12 föreslås ett tillkännagivande om att stärka de långsiktiga förutsättningarna för minoriteternas organisationer. Motionärerna framhåller den viktiga roll som nationella minoriteters föreningar och organisationer har för att minoritetspolitiken ska få genomslag.

Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna

I partimotion 2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 8 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att inrätta ett förvaltningsområde för romani chib.

I kommittémotion 2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S) yrkande 22 föreslås ett tillkännagivande om att stärka de nationella minoritetskulturerna i Sverige.

I kommittémotion 2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att utreda möjligheterna att på något alternativt sätt tillgå nationella minoritetsspråk inom välfärdssektorn i de delar av landet som inte utgör förvaltningsområden.

I kommittémotion 2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att synliggöra tornedalingars kultur och historia och stärka rätten till meänkieli.

I kommittémotion 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 15 föreslås ett tillkännagivande om satsningar på samernas språk, utbildning och kultur. Motionärerna anför att de samiska språken och kulturen helt eller delvis försvunnit på många platser i Sápmi och framhåller behovet av att genomföra kraftfulla satsningar.

I kommittémotion 2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 16 föreslås ett tillkännagivande om att inrätta ett sammanhållet program för att bevara minoritetsspråken och utöka möjligheten att kommunicera med myndigheter på minoritetsspråk.

Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken

I partimotion 2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med förslag om ett fungerande nationellt tillsynsansvar för att säkerställa att syftet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk följs.

I kommittémotion 2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om att effektivisera uppföljningen av minoritetspolitiken. Motionärerna menar att det är angeläget att se över hur uppföljningsansvaret ska se ut framöver.

Gällande rätt

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk m.m.

Den 1 januari 2010 ersatte lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk tidigare lagar på området i enlighet med förslagen i 2009 års minoritetspolitiska proposition (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). I lagen föreskrivs vissa grundläggande rättigheter för samtliga fem nationella minoriteter i Sverige och vissa särskilda rättigheter för finsk-, samisk- och meänkielitalande.

Bestämmelser som rör minoritetspolitiken finns även i t.ex. skollagen (2010:800), socialtjänstlagen (2001:453) och språklagen (2009:600).

Genom en ändring i skollagen den 1 januari 2024 togs kravet om att elever i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha goda kunskaper i sitt nationella minoritetsspråk för att ha rätt till modersmålsundervisning bort. Ändringen syftar till att främja ungdomars möjligheter att lära sig nationella minoritetsspråk.

Uppföljning och sanktionsmöjligheter

I 20 och 21 §§ lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk bemyndigas regeringen att meddela föreskrifter om vilken eller vilka myndigheter som ska ansvara för uppföljningen. Det uppföljningsansvaret innebär ingen inskränkning i det tillsynsansvar som vilar på andra myndigheter. En myndighet med uppföljningsansvar ska dessutom genom rådgivning, information och liknande verksamhet bistå andra förvaltningsmyndigheter vid tillämpningen av lagen.

Av 2 § förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk följer att Länsstyrelsen i Stockholms län ansvarar för uppföljningen av förvaltningsmyndigheters tillämpning av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Av 3 § följer att Sametinget ansvarar för uppföljningen av förvaltningsmyndigheters tillämpning av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk när det gäller samer och samiska.

I fråga om uppföljning och tillsyn diskuterades i förarbetena till lagen problemet med att bristande engagemang och ansvarstagande på lokal nivå försvårar genomförandet i praktiken. Det framhölls att tillämpningsproblemen är direkt kopplade till den kommunala självstyrelsen, som innebär en decentraliserad besluts- och ansvarsordning i många av de frågor som berörs av minoritetspolitiken. Regeringen gjorde dock bedömningen att det inte var aktuellt att införa en s.k. operativ insyn på minoritetspolitikens område, bl.a. med hänvisning till att det inte fanns något beredningsunderlag för att införa

skarpa sanktionsmöjligheter kopplade till en sådan tillsyn. I stället föreslogs att ett uppföljningsansvar skulle införas för att driva på genomförandet av rättigheterna och skyldigheterna enligt lagen på det kommunala planet och ge regeringen underlag när det gällde efterlevnaden. Samtidigt framhölls att det särskilda uppföljningsansvaret inte innebar någon inskränkning i det tillsynsansvar som vilar på andra myndigheter, t.ex. i fråga om förskoleverksamhet och äldreomsorg. Regeringen ansåg vidare att frågan om en operativ tillsyn fick väckas på nytt om det skulle visa sig att uppföljningsansvaret inte var tillräckligt för att förbättra efterlevnaden av minoritetsrättigheterna (prop. 2008/09:158 s. 42 f., s. 47 f. och s. 106 f.).

Mål och riktlinjer för lokalt och regionalt arbete

Den 1 januari 2019 trädde en ny bestämmelse i kraft (5 b §) i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk med innebörden att kommuner och regioner ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Uppgifter om mål och riktlinjer som har antagits ska på begäran lämnas till den myndighet som har uppföljningsansvar enligt 20 § (prop. 2017/18:199, bet. 2017/18:KU44, rskr. 2017/18:409).

Barn- och äldreomsorg

Rätten för enskilda att få hela eller en väsentlig del av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen på sitt minoritetsspråk regleras i 18 § lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Rätten för enskilda att i vissa fall erbjudas förskola och viss annan pedagogisk verksamhet på finska, meänkieli eller samiska regleras i 8 kap. 12 a § och 25 kap. 5 a § skollagen (2010:800).

Regleringen infördes genom propositionen En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199) där regeringen bl.a. lämnade förslag om rätten till förskola och annan pedagogisk verksamhet på minoritetsspråk. Det föreslogs bl.a. att regleringen skulle överföras till skollagen, att rätten till förskola på minoritetsspråk skulle avse en större del av verksamheten och att efterfrågan skulle tydliggöras genom att vårdnadshavare skulle tillfrågas om huruvida de önskar plats i förskola på minoritetsspråket. Regeringen lämnade vidare förslag om rätten till äldreomsorg på minoritetsspråk, bl.a. att rätten skulle avse en större del av verksamheten och att den skulle omfatta den äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet. Vidare föreslogs stärkta möjligheter till äldreomsorg på jiddisch och romani chib. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2019.

Statsbidrag till kommuner och regioner

Enligt 5 § förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk lämnas statsbidrag, i mån av tillgång på medel, till de kommuner som ingår i förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska enligt 6 § lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Vidare

lämnas statsbidrag, i mån av tillgång på medel, enligt 6 § samma förordning till regionerna i Dalarnas län, Gävleborgs län, Jämtlands län, Jönköpings län, Norrbottens län, Skåne län, Stockholms län, Södermanlands län, Uppsala län, Västerbottens län, Västernorrlands län, Västmanlands län, Västra Götalands län, Örebro län och Östergötlands län. Statsbidrag får även enligt 7 § lämnas, i mån av tillgång på medel, till den kommun som regeringen med stöd av 7 § lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk beslutat ska få ingå i ett förvaltningsområde.

Enligt 8 § är statsbidrag till kommunerna och regionerna avsedda att användas till de merkostnader som uppkommer i kommunen och regionen med anledning av de rättigheter som enskilda har enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, och till åtgärder för att stödja användningen av finska, meänkieli och samiska. Varje kommun ska tillsammans med de nationella minoriteterna kartlägga de behov som finns i kommunen av åtgärder till stöd för användningen av finska, meänkieli respektive samiska.

En kommun eller region som tagit emot bidrag enligt förordningen är skyldig att lämna en ekonomisk redovisning av de utbetalda medlen och en redovisning av vad medlen har använts till. Kommunerna ska också redovisa hur kartläggningen enligt 8 § andra stycket har genomförts. Redovisningen ska lämnas till den myndighet som har betalat ut bidraget.

Förordningar om statsbidrag för nationella minoriteter

Enligt 1 § förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter kan statsbidrag lämnas till organisationer som företräder nationella minoriteter. Syftet med statsbidraget är att stödja och underlätta verksamheten för de organisationer som företräder nationella minoriteter (2 §), och bidrag lämnas för ett år i sänder i mån av tillgång på medel (7 §). Länsstyrelsen i Stockholms län beslutar årligen om fördelning av organisationsbidrag till minoritetsorganisationer enligt förordningen. Förordningen gäller inte i fråga om Sametinget och organisationer som företräder den nationella minoriteten samer.

Den 14 mars 2024 beslutade regeringen om en motsvarande förordning med bestämmelser om statsbidrag till organisationer som företräder urfolket och den nationella minoriteten samer. Förordningen (2024:147) om statsbidrag för samiska organisationer trädde i kraft den 16 april och tillämpas för första gången för bidragsåret 2025. Den beslutade förordningen innebär att alla organisationer som företräder de nationella minoriteterna får likvärdiga förutsättningar för bidragsgivningen. Statsbidrag lämnas för ett år i sänder i mån av tillgång på medel (4 §) och Sametinget prövar ansökningar om statsbidrag enligt förordningen (9 §).

Länsstyrelsen och Sametinget administrerar även bidrag till vissa minoritetsorganisationer respektive samiska organisationer enligt skrivningar i myndigheternas regleringsbrev.

Skolans ansvar för elevers kunskap om nationella minoriteter

Enligt förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet och förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan ansvarar skolan för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia.

Bakgrund och pågående arbete

Minoritetspolitikens mål

Målet för politiken för nationella minoriteter är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande (prop. 2008/09:1 utg.omr. 1, bet. 2008/09:KU1, rskr. 2008/09:83). För att bättre kunna följa upp målet bröts det genom den minoritetspolitiska reformen 2010 (prop. 2008/09:158 s. 45–46) ned i följande tre delområden:

- diskriminering och utsatthet
- inflytande och delaktighet
- språk och kulturell identitet.

De insatser och åtgärder som vidtas inom politiken hänför sig till de tre delområdena, och uppföljningen av utvecklingen genomförs och redovisas också inom dessa delområden. För den årliga redovisningen i budgetpropositionen finns även följande indikatorer och bedömningsgrunder:

- kommuner och regioner som antagit mål och riktlinjer
- informations- och kunskapshöjande insatser
- arbete mot diskriminering och utsatthet
- andelen kommuner som uppger att nationella minoriteter haft inflytande över beslut
- språk- och kulturaktiviteter för och av de nationella minoriteterna
- elever som deltar i modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk
- antalet utbildningar som anordnats i minoritetsspråk eller om minoriteters kultur
- andelen kommuner som uppger att de tillhandahåller äldreomsorg på minoritetsspråk.

Regeringens samlade bedömning i budgetpropositionen för 2025 är att insatserna under 2024 bidrog till att uppfylla målet för politikområdet men att det krävs fortsatt arbete för att målet ska uppnås (prop. 2024/25:1 utg.omr. 1). För detta behövs enligt regeringen bl.a. kunskapshöjande insatser och utveckling och införande av olika metodstöd, och regeringen anför att den följer de insatser som pågår vid flera statliga myndigheter i denna del. Regeringen framhåller vidare att insatserna för att främja och bevara de

nationella minoritetsspråken och minoriteternas kultur är viktiga, och även här följer regeringen det arbete som pågår.

Skrivelsen Nystart för en stärkt minoritetspolitik

I skrivelsen Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282) gör regeringen bl.a. bedömningen att styrkedjan bör förbättras, tydliggöras och effektiviseras för att säkerställa efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter och måluppfyllelsen på politikområdet. Styrningen av politikområdet bör utgå från den fortsatta inriktningen för minoritetspolitiken och behovet av ökad tydlighet och transparens. Vidare framhåller regeringen bl.a. att uppföljningssystemet bör utvecklas, och möjligheten att på ett systematiskt och långsiktigt sätt följa och analysera utvecklingen inom alla berörda sektorer bör förbättras.

Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken

Regeringen beslutade den 23 augusti 2018 att ge en särskild utredare i uppdrag att närmare analysera och föreslå hur ansvaret för samordning, utveckling och uppföljning av minoritetspolitiken ska organiseras (dir. 2018:86). Utredaren skulle även föreslå hur det minoritetspolitiska uppföljningssystemet kan förbättras. Syftet med uppdraget var att åstadkomma en ändamålsenlig organisering av uppgifterna för att bidra till en stärkt minoritetspolitik.

Utredningens betänkande Högre växel i minoritetspolitiken – Stärkt samordning och uppföljning (SOU 2020:27) överlämnades i maj 2020. I betänkandet konstateras att arbetet med samordning och uppföljning av minoritetspolitiken har inneburit en rad utmaningar bl.a. är uppföljningsmyndigheternas uppdrag otydligt och otydligheten har gjort det svårt för kommuner, regioner, statliga myndigheter och de nationella minoriteterna att veta vad de kan förvänta sig av uppföljningsmyndigheterna. Vidare är uppföljningsmyndigheternas mandat i förhållande till andra myndigheter svagt och samverkan mellan statliga myndigheter har varit begränsad. Den nuvarande uppföljningen har inte i tillräcklig omfattning speglat de nationella minoriteternas situation. Minoriteternas möjligheter att lyfta problematiska frågor bör underlättas och de judiska, romska, sverigefinska och tornedalska minoriteternas roll i uppföljningsarbetet bör, enligt utredningen, förtydligas. Samernas möjligheter att lyfta sådana frågor inom Sametingets uppföljningsuppdrag bedöms redan nu vara goda.

I betänkandet föreslås att uppföljningssystemet ska bygga på följande delar:

- en förtydligad målstruktur
- ett förtydligat, mer strategiskt inriktat och resursmässigt förstärkt uppföljningsuppdrag
- en bred löpande bevakning av genomförandet av politiken, inklusive utvecklingen inom de politikområden som minoritetspolitiken överlappar eller berör

- en periodisk uppföljning som i sin tur bör bestå av en årlig rapportering samt en eller flera rapporteringar med längre intervall
- särskilda utvärderingar och andra djupare analyser.

Vidare föreslår utredningen bl.a. att Institutet för språk och folkminnen ska ta över ansvaret från Länsstyrelsen i Stockholms län för uppföljningen av förvaltningsmyndigheters tillämpning av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk när det gäller de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar samt de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romani chib. Sametinget ska behålla ansvaret när det gäller samer och samiska.

I fråga om statsbidrag till kommuner och regioner bedömer utredningen att regeringen behöver ta fram ett system med två bidrag – ett för samiskt förvaltningsområde och ett för övriga två förvaltningsområden. I avvaktan på att det finns ett sådant system föreslår utredningen att Institutet för språk och folkminnen ska pröva frågor om statsbidrag till kommuner i förvaltningsområden för finska och meänkieli. Sametinget ska pröva frågor om statsbidrag till övriga kommuner och till Region Jämtland Härjedalen. Institutet ska pröva frågor om statsbidrag till övriga regioner samt meddela föreskrifter enligt förordningen.

Det finns inga förslag i betänkandet om sanktioner mot de kommuner och regioner som ingår i förvaltningsområden för minoritetsspråk men som inte lever upp till sina åtaganden.

Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Uppföljning av minoritetspolitiken

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har i uppdrag att följa upp minoritetspolitiken. Genom riksdagens beslut har Länsstyrelsen i Stockholms län fått ökade medel med 8 miljoner kronor årligen 2025–2027 för en fortsatt förstärkning av arbetet med samordning och uppföljning av minoritetspolitiken (prop. 2024/25:1 utg.omr. 1, bet. 2024/25:KU1, rskr. 2024/25:71–78).

I uppföljningsmyndigheternas rapport som beskriver minoritetspolitikens utveckling 2024 dras slutsatsen att det krävs tillsyn för att kommuner och regioner ska leva upp till sina skyldigheter. Myndigheterna konstaterar att det gått tydligt framåt i förhållande till hur många kommuner och regioner som har mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet. Lagkravets tydlighet och möjlighet till obligatorisk uppföljning har enligt myndigheterna bidragit till att kommuner och regioner i högre grad lever upp till sina lagstadgade skyldigheter. Uppföljningen visar också att kommuner, regioner och länsstyrelser i högre grad utbildar sin personal i minoritetslagstiftning. Samtidigt konstaterar myndigheterna att det trots att de grundläggande förutsättningarna i högre grad finns på plats kvarstår betydande brister i hur förvaltningsmyndigheterna lever upp till sina lagstadgade skyldigheter. Skillnaderna är fortfarande mycket stora mellan kommuner och regioner i förvaltningsområde

och övriga. För att säkerställa att nationella minoriteters rättigheter tillgodoses i hela landet behövs enligt uppföljningsmyndigheterna särskilda åtgärder.

Kombinationen av bristfälliga resurser, frånvaron av nationella minoriteters utkrävande av sina rättigheter och avsaknaden av konsekvenser när förvaltningsmyndigheter inte lever upp till sina minoritetspolitiska skyldigheter innebär enligt uppföljningsmyndigheterna en hög risk för att kommuner och regioner utanför förvaltningsområden även fortsättningsvis kommer att bryta mot lagen. Myndigheterna framhåller vidare att de återkommande framfört att tillsyn skulle bidra till att förtydliga kraven i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, höja kunskapsnivån inom det offentliga och underlätta för de nationella minoriteterna att utkräva sina rättigheter. Av uppföljningsrapporten framgår också att det finns en bred samsyn om behovet av tillsyn, från rättighetsbärare till myndigheter med ansvar inom politikområdet. Europarådets rådgivande kommitté för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter har också rekommenderat regeringen att införa tillsyn.

I likhet med föregående år rekommenderar uppföljningsmyndigheterna regeringen att utreda möjligheten att införa tillsyn av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, i syfte att de lagstadgade rättigheterna ska förverkligas i högre utsträckning.

Uppföljningsmyndigheterna lämnar totalt 17 rekommendationer till regeringen i rapporten, däribland följande:

- att statsbidraget till riksorganisationer eller organisationer av riksintresse, enligt förordning 2005:765 fastställs till minst 13 miljoner kronor årligen, samt att statsbidrag för samiska organisationer enligt förordning 2024:147 säkerställs långsiktigt till minst 3,25 miljoner kronor årligen
- att regeringen avsätter utökade medel till Statens kulturråd och Institutet för språk och folkminnen för att främja nationella minoriteters språk- och kulturbärare
- att regeringen tar fram ett fortsatt handlingsprogram för bevarande och främjande av minoritetsspråk
- att anslaget till Institutet för språk och folkminnens språkcentrum-verksamhet permanentas till minst 20 miljoner kronor. Samiskt språkcentrums anslag föreslås utökas i enlighet med Sametingets budgetunderlag 2026–2028.

Förvaltningsområden

Enligt uppgifter på webbplatsen minoritet.se, som Sametinget ansvarar för på uppdrag av regeringen, växer antalet förvaltningsområden stadigt. Kommuner som är intresserade av att ingå i förvaltningsområden ansöker om det hos Regeringskansliet. I dag ingår 85 kommuner och 15 regioner i ett eller flera förvaltningsområden, 66 kommuner i det finska förvaltningsområdet, 27 kommuner i det samiska och 9 kommuner i förvaltningsområdet för meänkieli.

Webbplatsen minoritet.se

Webbplatsen minoritet.se tillkom som en kunskapshöjande insats i 2009 års minoritetsreform. Syftet med webbplatsen är att öka den generella kunskapen om minoritetsrättigheter och att synliggöra de nationella minoriteterna i Sverige. Regeringen ansåg att en webbplats var ett effektivt sätt att öka kunskapen och sprida information på både svenska och nationella minoritetsspråk. Genom att samla information på ett ställe skulle även arbetet inom förvaltningsområdena underlättas. Avsikten var också att webbplatsen skulle kunna användas av skolor för att leva upp till kraven i läroplanen som rör kunskap om de nationella minoriteterna (prop. 2008/09:158 s. 53). Sametinget ansvarar för webbplatsen och i arbetet involveras företrädare för de nationella minoriteterna.

Enligt webbplatsen kan man genom aktuella reportage lära sig mer om de nationella minoriteternas kultur, språk och vardag. Det går också att hitta information om Sveriges minoritetsåtaganden, aktuell lagstiftning och myndighetsinformation från Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms län. Webbplatsen sägs också underlätta arbetet inom förvaltningsområdena genom att samla material som rör de nationella minoriteterna på ett ställe.

Grundutbildning i minoritetslagstiftningen

För att öka kunskapen om minoritetslagstiftningen bland verksamma inom kommuner, regioner och statliga myndigheter har Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget tagit fram en grundutbildning i minoritetslagstiftningen som finns att tillgå på webbplatsen minoritet.se. Förutom att ge grundläggande kunskap om vad lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk innebär tydliggör utbildningen också vilket ansvar kommuner, regioner och myndigheter har inom området och ger exempel från verksamheter som jobbar aktivt för en inkluderande minoritetspolitik.

Minoritetsspråkens språkcentrum

Samiskt språkcentrum bedrivs sedan 2010 vid Sametinget och 2022 fick Institutet för språk och folkminnen i uppdrag av regeringen att ansvara för språkcentrum för de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romani chib under perioden 2022–2024. Språkcentrumen ska aktivt främja och stimulera ökad användning av minoritetsspråken i samhället, bistå med sakkunskap, utveckla metoder för att stärka enskildas förutsättningar att bruka och återta språken samt sprida kunskap om revitalisering. Insatser som riktar sig till barn och ungdomar ska prioriteras särskilt. Språkcentrumens arbete ska utgå från språkbäarnas behov av revitaliseringsinsatser och utföras i fortsatt dialog med språkbäarna.

För att säkerställa att verksamheten vid språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib kan fortgå och för att stärka verksamheten vid språkcentrum för samiska tillfördes 8,5 miljoner kronor årligen 2025–2027 till följd av riksdagens beslut om budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1

utg.omr. 1, bet. 2024/25:KU1, rskr. 2024/25:71–78). Den 12 december 2024 beslutade regeringen att omfördela medel till språkcentrum för de nationella minoritetsspråken. Enligt ett pressmeddelande från Kulturdepartementet uppgår den totala finansieringen för 2025 till 28 miljoner kronor. Omfördelningen gjordes i beslutet om regleringsbrev. Samiskt språkcentrum tilldelades totalt 8 miljoner kronor och språkcentrumen för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib tilldelades 20 miljoner kronor. En del av finansieringen utgörs av den tillfälliga förstärkningen om 8,5 miljoner kronor årligen under 2025–2027 som riksdagen tidigare beslutat om.

Nätverk om nationella minoriteter och urfolk

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) tog under hösten 2024 initiativ till ett nytt nätverk som ska fokusera på arbetet för nationella minoriteter och urfolk. Förtroendevalda i kommuner och regioner har bjudits in till nätverket som genomförs på prov med tre digitala träffar under 2025 för att därefter utvärderas. Genom träffarna ska deltagarna få ta del av ny kunskap, inspel från nationella aktörer, forskningserfarenheter och goda exempel samt få en möjlighet att utbyta erfarenheter.

Nätverket har sin bakgrund i flera motioner som skickades in till SKR:s kongress sommaren 2024 och initiativet ses som ett första steg mot att stärka minoritetsarbetet i kommuner och regioner och säkerställa att man lever upp till lagstiftningen om nationella minoriteter. Målet är att genom samarbete och erfarenhetsutbyte skapa bättre förutsättningar för minoriteternas rättigheter och delaktighet i samhället.

Uppdrag om kunskapshöjande insatser

Forum för levande historia fick 2022 i uppdrag att genomföra kunskaps-höjande insatser om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna i Sverige (Ku2022/01209). I uppdraget ingick att ta fram och sprida material, bl.a. till aktörer inom skolväsendet och folkbildningen. Myndigheten har tagit fram ett stödmaterial för skolan om Sveriges historiska behandling av minoriteterna som finns tillgängligt på myndighetens webbplats. Myndigheten har även tagit fram en ny utställning om de nationella minoriteternas historia för årskurs 4–6.

Uppdrag om att överta uppföljningsansvaret för minoritetspolitiken

I juni 2024 fick Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att analysera förutsättningar för myndigheten att inordna de uppgifter som Länsstyrelsen i Stockholms län har inom minoritetspolitiken i fråga om uppföljning, samordning och fördelning av bidrag. Analysen ska även omfatta uppdraget att i dialog med Sametinget verka för att det fastställda målet för minoritetspolitiken uppnås, verka för ökad kunskap om de nationella minoriteterna och deras rättigheter, främja samverkan mellan statliga myndigheter, stödja erfarenhetsutbyte mellan kommuner och regioner, bistå

med rådgivning och stöd till dessa aktörer samt redovisa utvecklingen på området.

I beslutet hänvisar regeringen bl.a. till Utredningen om uppföljning av minoritetsspolitiken som i sitt slutbetänkande Högre växel i minoritetsspolitiken – Stärkt samordning och uppföljning (SOU 2020:27) föreslog att samordnings- och uppföljningsansvaret skulle flyttas från länsstyrelsen till Institutet för språk och folkminnen. Motiven till förslaget var bl.a. att uppdraget borde läggas på en mindre sektorsmyndighet vars nuvarande verksamhet tangerade det minoritetsspolitiska uppdraget. Regeringen konstaterar att remissutfallet i fråga om förslaget var blandat, men de flesta remissinstanserna var positiva till att uppgiften skulle flyttas från länsstyrelsen.

Regeringen framhåller att vid val av en myndighet som ska samordna och följa upp minoritetsspolitiken bör vikt läggas vid kompetens inom samordning av statliga insatser, kunskapsspridning och samverkan samt uppföljning och analys. MUCF ska verka för att målen inom ungdomspolitik och politiken för det civila samhället uppnås genom att ta fram, samla och sprida kunskap, bidra till samordning av statliga insatser, samverka med myndigheter, kommuner, regioner och det civila samhällets organisationer samt fördela statsbidrag. Myndigheten ska vidare följa upp och analysera offentliga aktörers insatser i förhållande till målet för politikområdena. Myndigheten har haft uppdrag inom minoritetsspolitiken, bl.a. att utveckla och sprida former för barns och ungas inflytande samt att stärka det romska civilsamhället.

Uppdraget redovisades i oktober 2024 och bereds inom Regeringskansliet.

Riksrevisionens granskning om minoritetsspråk

Riksrevisionen genomför en granskning av främjandet av de nationella minoritetsspråken. Granskningen ska svara på om statens insatser för att hålla de nationella minoritetsspråken levande är effektiva och görs mot bakgrund av att det finns indikationer på att utvecklingen går långsamt och att minoriteternas rättigheter på språkområdet inte alltid tillgodoses. Riksrevisionen konstaterar att allt färre personer talar språken och att en lägre andel berättigade elever läser minoritetsspråk som modersmål jämfört med andra modersmål. Vidare har vissa kommuner svårt att leva upp till minoritetsslagens bestämmelser om att erbjuda förskola på minoritetsspråk. Sverige har dessutom återkommande fått kritik för att inte tillgodose rätten till undervisning i nationella minoritetsspråk enligt den europeiska språkstadgan och ramkonventionen. Resultatet av granskningen förväntas publiceras i juni 2025.

Tidigare riksdagsbehandling

Informationscentrum om nationella minoriteter

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om kunskap om nationella minoriteter. Utskottet har bl.a. avstyrkt motionsyrkandena med hänvisning till pågående översyner (bet. 2016/17:KU16 och bet. 2017/18:KU32).

Våren 2019 välkomnade utskottet regeringens redogörelse i skrivelsen Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282) och det viktiga arbete som bedrivs. Utskottet noterade att regeringen bl.a. framhöll behovet av ett långsiktigt arbete för de nationella minoriteternas språk och kultur och betydelsen av att öka kunskapen om och synligheten för de nationella minoriteterna i samhället (bet. 2018/19:KU13).

Utskottet har även därefter avstyrkt motionsyrkanden om information och kunskap om nationella minoriteter (bet. 2018/19:KU24, bet. 2020/21:KU25, bet. 2021/22:KU32 och bet. 2022/23:KU28). Utskottet har framhållit vikten av att öka kunskapen i samhället om de nationella minoriteterna, deras språk och kultur och den nationella minoritetspolitiken. Utskottet har även noterat den målsättning att öka kunskapen om och synligheten för de nationella minoriteterna som regeringen gav uttryck för bl.a. i skrivelsen Nystart för en stärkt minoritetspolitik. Utskottet har inte funnit skäl att ta något initiativ i frågan. Våren 2023 (bet. 2022/23:KU28) reserverade sig företrädarna för Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Våren 2024 avstyrktes liknande motionsyrkanden efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Minoritetsspråkens språkcentrum

Motionsyrkanden om minoritetsspråkens språkcentrum har tidigare behandlats av kulturutskottet (bet. 2023/24:KrU10). Kulturutskottet välkomnade att Sametinget sedan 2022 haft i uppdrag att utveckla Samiskt språkcentrums verksamhet och påbörja etableringen av språkcentrum på flera orter. Vidare konstaterade kulturutskottet bl.a. att Institutet för språk och folkminnen sedan 2022 haft i uppdrag att inrätta språkcentrum för de övriga fyra nationella minoriteterna och att uppdraget skulle redovisas senast i mars 2025. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena. Företrädarna för Socialdemokraterna och Miljöpartiet reserverade sig.

Stöd till det offentliga

Våren 2023 behandlade utskottet likalydande motionsyrkanden dels om ett kunskapslyft om nationella minoriteters språkliga och kulturella rättigheter riktat till offentliganställda, dels om att alla kommuner ska få stöd för att kunna leva upp till sina skyldigheter enligt grundskyddet. I sitt ställningstagande noterade utskottet det arbete som pågick och att betänkandet av Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken bereddes inom Regeringskansliet. Utskottet såg inte skäl att föregripa beredningen av betänkandet och avstyrkte

motionsyrkandena. Företrädaren för Miljöpartiet reserverade sig (bet. 2022/23:KU28). Utskottet avstyrkte likalydande motionsyrkanden våren 2024 efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Stöd till organisationer

Våren 2023 behandlade utskottet motionsyrkanden om stöd till minoritetsorganisationer (bet. 2022/23:KU28). I sitt ställningstagande framhöll utskottet vikten av att minoriteternas organisationer har ekonomiska och praktiska möjligheter att bedriva sin verksamhet. Utskottet konstaterade bl.a. att stödet till nationella minoriteters organisering hade ökat under perioden 2022–2024. Utskottet såg inga skäl att förorda något tillkännagivande med anledning av förslagen.

Utskottet behandlade även liknande motionsyrkanden våren 2024 (bet. 2023/24:KU18). Utskottet framhöll att det liksom tidigare ansåg att det var viktigt att minoriteternas organisationer har ekonomiska och praktiska förutsättningar att bedriva sin verksamhet. Utskottet vidhöll sitt tidigare ställningstagande och noterade därtill att alla organisationer som företräder de nationella minoriteterna i och med förordningen om statsbidrag till samiska organisationer får likvärdiga förutsättningar för bidragsgivningen. Motionsyrkandena avstyrktes därmed. Företrädarna för Centerpartiet och Miljöpartiet reserverade sig.

Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna

Utskottet har tidigare behandlat liknande motionsyrkanden som de nu aktuella om insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna.

Senast utskottet behandlade ett motionsyrkande om att inrätta ett förvaltningsområde för romani chib var våren 2023 (bet. 2022/23:KU28). I sitt ställningstagande välkomnade utskottet regeringens avsikt att fortsätta arbeta för strategin om romsk inkludering samt att insatser inom strategin löpande följs upp. Utskottet avstyrkte yrkandet med hänvisning till pågående arbete. Företrädaren för Vänsterpartiet reserverade sig. Ett likalydande motionsyrkande avstyrktes av utskottet våren 2024 efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Våren 2024 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om samernas språk och kultur (bet. 2023/24:KU18). I sitt ställningstagande framhöll utskottet vikten av att bevara, stärka och öka tillgången till samernas språk och kultur. Utskottet konstaterade att det av språklagen bl.a. följer att samer ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda samiska. Utskottet noterade det arbete som pågick och såg inte skäl att ta något initiativ i enlighet med det som förordades i motionsyrkandet om satsningar på samernas språk, utbildning och kultur. Företrädaren för Miljöpartiet reserverade sig.

Utskottet har även tidigare avstyrkt motionsyrkanden om att utreda möjligheterna att på något alternativt sätt tillgå nationella minoritetsspråk

inom välfärdssektorn i de delar av landet som inte är förvaltningsområden med hänvisning till det arbete som pågår och att betänkandet av Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken bereddes inom Regeringskansliet. Senast frågan behandlades, våren 2023, reserverade sig företrädarna för Sverigedemokraterna (bet. 2022/23:KU28). Ett likalydande motionsyrkande avstyrktes även våren 2024 efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken

Utskottet har återkommande behandlat motionsyrkanden om efterlevnaden av lagen om minoriteter och minoritetsspråk samt tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken (bet. 2014/15:KU16, bet. 2016/17:KU16, bet. 2018/19:KU24, bet. 2020/21:KU25 och bet. 2022/23:KU28). Utskottet har i sina ställningstaganden bl.a. framhållit att frågor om bristande efterlevnad av minoriteters rättigheter är angelägna och understrukit vikten av att de grundläggande rättigheterna får genomslag i hela landet samt att de kommuner och regioner som ingår i förvaltningsområden lever upp till sina åtaganden. Utskottet har avstyrkt motionsyrkandena med hänvisning till pågående arbete med att utreda hur ansvaret för samordning, utveckling och uppföljning av minoritetspolitiken ska organiseras samt därefter att betänkandet av Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken bereddes inom Regeringskansliet. Vid det senaste tillfället när frågan behandlades reserverade sig företrädarna för Vänsterpartiet och Miljöpartiet (bet. 2023/24:KU28). Utskottet avstyrkte även liknande motionsyrkanden våren 2024 efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner liksom tidigare inte skäl att ta något initiativ i fråga om att inrätta informationscentrum om nationella minoriteter. Samtidigt vidhåller utskottet vikten av att öka kunskapen i samhället om de nationella minoriteterna och deras språk och kultur samt om den nationella minoritetspolitiken. Utskottet noterar det arbete som pågår och avstyrker motionsyrkandena.

I flera motioner förordas tillkännagivanden om att regeringen ska säkra en permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum. Utskottet noterar att Riksrevisionen genomför en granskning av främjandet av de nationella minoritetsspråken som förväntas bli klar i närtid. Utskottet noterar också att uppföljningsmyndigheterna nyligen har lämnat en rekommendation till regeringen om den framtida finansieringen av minoritetsspråkens språkcentrum. Utskottet finner inte skäl att ta något initiativ i frågan och avstyrker därmed motionsyrkandena.

När det gäller stöd till det offentliga vill utskottet på nytt framhålla vikten av att de kommuner och regioner som ingår i förvaltningsområden lever upp till sina åtaganden samt att utvärderingen och utvecklingen av skyddet för de nationella minoriteterna fortsätter. Utskottet noterar det arbete som pågår samt

att betänkandet av Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken bereds inom Regeringskansliet och att uppföljningsmyndigheterna nyligen har lämnat rekommendationer till regeringen på området. Utskottet ser därmed inte skäl till något tillkännagivande och avstyrker motionsyrkandena.

Utskottet anser vidare att det är viktigt att minoriteternas organisationer har ekonomiska och praktiska förutsättningar att bedriva sin verksamhet. Även här noterar utskottet att uppföljningsmyndigheterna nyligen har lämnat rekommendationer till regeringen som har bäring på denna fråga. Utskottet ser inte skäl att förorda något tillkännagivande med anledning av förslagen. Motionsyrkandena avstyrks därmed.

I fråga om övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna vill utskottet inledningsvis framhålla vikten av att bevara, stärka och öka tillgången till minoriteternas språk och kultur. I år är det 25 år sedan Sverige erkände de fem nationella minoriteterna och därtill tillhörande minoritetsspråk. Av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och språklagen följer flera rättigheter för de nationella minoriteterna. Utskottet noterar det arbete som pågår och att minoritetspolitiken följs upp löpande. Utskottet vill även i detta sammanhang nämna den granskning som Riksrevisionen genomför av främjandet av de nationella minoritetsspråken. Därmed avstyrks motionsyrkandena.

I fråga om tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken har utskottet tidigare avstyrkt liknande förslag i motionsyrkanden med hänvisning till att betänkandet av Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken bereds inom Regeringskansliet. Den beredningen pågår fortfarande. Utskottet noterar att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhället har haft i uppdrag att analysera förutsättningarna för myndigheten att bl.a. ta över uppföljningsansvaret för minoritetspolitiken. Uppdraget har redovisats och bereds inom Regeringskansliet. Vidare noterar utskottet att uppföljningsmyndigheterna nyligen har lämnat rekommendationer till regeringen i fråga om tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken. Utskottet ser inte skäl att föregripa den beredning som pågår och avstyrker motionsyrkandena.

Språkstatusfrågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om en samisk språklag, älvdalskans ställning och teckenspråk som minoritetsspråk.

Jämför reservation 28 (V, MP), 29 (S, V, C, MP), 30 (SD, V) och 31 (C).

Motionerna

En samisk språklag

I partimotion 2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 12 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att i nära samarbete med Sametinget och det samiska samhället ta fram ett förslag till samisk språklag.

Även i kommittémotion 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 17 föreslås ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning som lämnar förslag på en samisk språklag.

Älvdalskans ställning

I partimotion 2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör få i uppdrag att utreda älvdalskans position och se över möjligheten för älvdalskan att bli ett minoritetsspråk.

I kommittémotion 2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 23 föreslås ett tillkännagivande om älvdalskans språkstatus. Motionärerna förordar att regeringen ska låta utreda möjligheten att ge älvdalskan språkstatus i enlighet med Europarådets expertkommittés uppmaning.

I kommittémotion 2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om att erkänna älvdalska som ett minoritetsspråk.

I kommittémotion 2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 33 föreslås ett tillkännagivande om att älvdalskan bör erkännas som minoritets- eller landsdelsspråk. Motionärerna förordar att regeringen ska se över möjligheterna att erkänna älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk i Sverige enligt Europarådets fördrag.

I motion 2024/25:2372 av Malin Höglund (M) föreslås ett tillkännagivande om att i enlighet med Europarådets ministerråds rekommendation se över möjligheten att genom en oberoende granskning definiera älvdalskans ställning.

I motion 2024/25:1071 av Gudrun Brunegård och Mathias Bengtsson (båda KD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att i enlighet med Europarådets ministerråds rekommendation initiera en oberoende granskning av älvdalskans ställning. Vidare förordas i yrkande 2 ett tillkännagivande om

att regeringen ska redovisa vilka åtgärder som bör vidtas för att skydda älvdalskans överlevnad. Slutligen föreslår motionärerna i yrkande 3 ett tillkännagivande om att regeringen ska inleda en översyn av den nu gällande minoritetslagen respektive språklagen, i syfte att möjliggöra en lagstiftning där älvdalskan skulle kunna erkännas som ett s.k. landsdelsspråk utan att för den delen nödvändigtvis få del av allt som innefattas i minoritetslagstiftningen.

Teckenspråk som minoritetsspråk

I partimotion 2024/25:1932 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 10 föreslås ett tillkännagivande om att det svenska teckenspråket ska erkännas som nationellt minoritetsspråk.

Även i kommittémotion 2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 10 föreslås ett tillkännagivande om att erkänna teckenspråk som ett minoritetsspråk.

Likaså i kommittémotion 2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 32 föreslås ett tillkännagivande om svenskt teckenspråk som nationellt minoritetsspråk. Motionärerna anser att det finns skäl för en ny översyn av frågan, med ambitionen att det svenska teckenspråket ska bli ett av de nationella minoritetsspråken.

I motion 2024/25:1288 av Carita Boulwén (SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga att erkänna svenska teckenspråket som nationellt minoritetsspråk.

Gällande rätt

Språklagen

Enligt 7 § språklagen (2009:600) är de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Enligt 8 § har det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Vidare framgår det av 14 § att den som tillhör en nationell minoritet ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket.

Av 9 § följer att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Den 1 januari 2010 ersatte lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk tidigare lagar på området i enlighet med förslagen i 2009 års minoritetspolitiska proposition (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). I lagen föreskrivs vissa grundläggande rättigheter för samtliga fem nationella minoriteter i Sverige och vissa särskilda rättigheter för finsk-, samisk- och meänkielitalande.

Bakgrund

Minoritetsspråkskonventionen

Regeringen beslutade i januari 2000 att ratificera den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk, minoritetsspråkskonventionen. Enligt konventionen definieras landsdels- eller minoritetsspråk som ett språk som av hävd används i ett visst territorium inom en stat, av medborgare i den staten som utgör en grupp som till antalet är mindre än resten av befolkningen i den staten och som är annorlunda än det eller de officiella språken i den staten. Det innefattar inte vare sig dialekter av det eller de officiella språken i staten eller språk som talas av invandrare. Vidare anger konventionen att territoriellt obundna språk definieras som språk som används av medborgare i en stat och som avviker från det eller de språk som används av resten av befolkningen i den staten men som, trots att de av hävd används inom den statens territorium, inte kan identifieras med en bestämd del av den.

Från Europarådets sida har man överlåtit åt ansvariga myndigheter i de länder som ratificerar konventionen att med beaktande av konventionens definition bedöma vilka språk som är landsdels- eller minoritetsspråk i det egna landet. I konventionen ges heller inga närmare riktlinjer för bedömningen av när ett uttryckssätt ska anses vara en dialekt eller ett språk. I samband med att Sverige ratificerade konventionen beslutade riksdagen om fem officiella minoritetsspråk: finska, meänkieli, samiska, romani chib och jiddisch.

Enligt artikel 15.1 i minoritetsspråkskonventionen ska parterna vart tredje år lämna rapporter i en form som bestäms av ministerkommittén. Dessa granskas sedan av en expertkommitté som tillsätts i enlighet med artikel 17. Expertkommittén sammanställer sedan rapporter till ministerkommittén med förslag till rekommenderade åtgärder (se vidare nedan).

Minoritetsspråkskommittén och frågan om dialekter och folkmål

Minoritetsspråkskommittén, som utredde frågan om svensk ratificering av minoritetsspråkskonventionen, behandlade frågan om dialekter och folkmål (SOU 1997:192). Kommittén konstaterade att det är komplicerat att bedöma vad som är en dialekt, ett folkmål respektive ett språk. Som exempel på svenska folkmål nämndes älvdalsmål, gutniska och skånska. Dessa folkmål talades tidigare i ganska stor utsträckning i olika delar av landet men har till följd av bl.a. större rörlighet i befolkningen, inflyttningen till städerna och massmediernas inflytande kommit att talas och förstås av allt färre personer. Rent lingvistiskt kan folkmålen vara mycket olika nutida rikssvenska. Folkmålen är förknippade med den bygd där de har talats och är en del av bygdens kultur och historia. Det kan därför, enligt kommittén, hävdas att det finns ett intresse av att folkmålen bevaras som en viktig del av den svenska landsbygds- och kulturhistorien. Kommittén fann att det viktigaste argumentet mot att tillämpa konventionen på folkmålen är att det strider mot konventionens syfte som är att stärka minoritetsspråkens ställning i det offentliga livet, såsom hos domstolar och myndigheter (s. 110).

Minoritetsspråkliga propositionen och frågan om att utöka antalet minoritetsspråk

I propositionen (prop. 2008/09:158) med förslag till bl.a. lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk anförde regeringen att den i fråga om att utöka antalet erkända nationella minoriteter eller nationella minoritetsspråk inte fann något skäl att göra en annan bedömning än den som gjordes i anslutning till ratificeringen av minoritetsspråkskonventionen. Därmed bedömde regeringen att antalet nationella minoritetsspråk inte bör utökas. Dock ansåg regeringen att det finns ett stort värde i att älvdalskan, oavsett om den är att betrakta som ett språk eller en dialekt, bevaras som en del av det svenska kulturarvet och att det är önskvärt att älvdalskan förs vidare till nya generationer samt att det arbete som Institutet för språk och folkminnen redan bedriver för att bevara svenska dialekter och folkmål således behöver fortsätta.

Vidare konstaterade regeringen dels att Älvdalens kommun på olika sätt kan stödja älvdalskans bevarande inom sin ordinarie verksamhet och ge barn möjlighet att lära sig älvdalska, dels att det även inom ramen för folkbildningen bör finnas förutsättningar att stödja bevarandet av älvdalskan.

Teckenspråkets status

Efter förslag av den dåvarande regeringen erkände Sveriges riksdag 1981 det svenska teckenspråket som dövas förstaspråk. Genom detta beslut gavs det svenska teckenspråket officiell status som språk och ställning som undervisningsspråk vid undervisning av döva och hörselskadade (prop. 1980/81:100 bil. 12).

I den proposition som låg till grund för riksdagsbeslutet om ratificering av Europarådets minoritetsspråkskonvention framhölls att ett minoritetsspråk ska vara annorlunda än det officiella språket (prop. 1998/99:143 s. 33). När det gäller teckenspråket konstaterades att det i och för sig är annorlunda än det officiella språket och används sedan 1875. Vidare är teckenspråket en viktig del av de dövas kultur. Trots detta är det enligt propositionen uppenbart att teckenspråket inte kan anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen, som bygger på språkets anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter som etniska grupper. De skäl som finns för att stödja teckenspråket ligger vid sidan av konventionens syfte. Regeringen konstaterade också att inget land vid den aktuella tidpunkten omfattat teckenspråket vid sin ratifikation av minoritetsspråkskonventionen.

I proposition 2005/06:2 om en samlad svensk språkpolitik gavs i språkvårdshänseende teckenspråket samma ställning som de fem nationella minoritetsspråken. Regeringen anförde bl.a. att den nya språkvårdsorganisationen bör ges i uppgift att utveckla och främja vården av nationella minoritetsspråk och teckenspråk samt ha till uppgift att överblicka villkoren för samtliga språk som talas i landet.

Utredningen Översyn av teckenspråkets ställning lämnade två betänkanden, dels delbetänkandet Teckenspråk och teckenspråkiga –

Kunskaps- och forskningsöversikt (SOU 2006:29), dels slutbetänkandet Teckenspråk och teckenspråkiga – Översyn av teckenspråkets ställning (SOU 2006:54). I slutbetänkandet lämnar utredaren ett flertal förslag, bl.a. att det svenska teckenspråket bör tillerkännas en folkrättslig ställning i det svenska samhället som motsvarar den ställning som de nationella minoritetsspråken har fått, att Sverige bör verka för att teckenspråk i nordiska sammanhang tillerkänns en ställning som motsvarar nationella minoritetsspråk i de nordiska länderna samt att Sverige även inom Europarådet bör verka för en konvention eller stadga som ger de europeiska teckenspråken en ställning motsvarande minoritetsspråkens (SOU 2006:54 s. 77). Utredaren anförde även att minoritetsspråkskonventionens syften bara till en del sammanfaller med behoven för svenskt teckenspråk och för de människor som är beroende av detta språk. Enligt utredarens bedömning behöver teckenspråket ett stöd som liknar – men inte sammanfaller med – det som erbjuds de nationella minoritetsspråken i minoritetsspråkskonventionen (SOU 2006:54 s. 92).

Under 2007 tillsatte regeringen Språklagsutredningen (dir. 2007:17 och dir. 2007:181) med uppdrag att utarbeta ett förslag till språklag, där svenska språkets status regleras. Mot bakgrund bl.a. av förslagen från betänkandet Teckenspråk och teckenspråkiga (SOU 2006:54), att det svenska teckenspråket bör ges en ställning motsvarande den som minoritetsspråken har genom Europarådets minoritetsspråkskonvention, föreslogs i betänkandet (SOU 2008:26) att det svenska teckenspråkets ställning bör regleras i språklagen. Riksdagen antog sedermera en ny språklag (prop. 2008/09:153, bet. 2008/09:KrU9, rskr. 2008/09:271). Av lagen framgår att det allmänna – liksom när det gäller minoritetsspråken – har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket (9 §).

Skrivelse från Sametinget om en samisk språklag

Sametinget begärde i en skrivelse till regeringen den 8 februari 2021 att regeringen påbörjar ett lagstiftningsarbete för att ta fram en särskild lag som säkerställer det samiska folkets språkliga rättigheter utifrån Sveriges folkrättsliga åtaganden (Ku2021/00385).

Skrivelsen bereds inom Regeringskansliet.

Europarådets granskning och uttalanden om älvdalskan

Om Europarådets granskning

Europarådet följer i enlighet med artikel 15.1 i minoritetsspråkskonventionen återkommande upp hur Sverige lever upp till den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Efter en reform för att stärka stadgans övervakningsmekanism måste stater som är parter i stadgan sedan den 1 juli 2019 lägga fram en periodisk rapport om tillämpningen av fördraget vart femte år och sedan två och ett halvt år därefter information om genomförandet av

Europarådets ministerkommittés (ministerkommittén) rekommendationer för omedelbar åtgärd.

Efter mottagandet av den periodiska rapporten besöker en delegation från stadgans expertkommitté landet för att kunna tala med minoritetsspråkiga icke-statliga organisationer och statliga myndigheter för att utvärdera om åtgärder har vidtagits och även om de har fungerat. Sverige har granskats åtta gånger. En period omfattar en rapport från Sverige, en rapport från expertkommittén, som bl.a. innehåller förslag till ministerkommitténs rekommendationer, och rekommendationer från ministerkommittén.

Uttalanden om älvdalskan

I 2011 års rapport från Europarådets expertkommitté gjordes bedömningen att det behövs en vetenskaplig studie av älvdalskan. En sådan studie skulle enligt kommittén kunna utgöra grunden för en berättigad slutsats om älvdalskans status och erbjuda de svenska myndigheterna ett beslutsunderlag i frågan. Expertkommittén uppmuntrade därför de svenska myndigheterna att i samarbete med älvdalsktalande personer klargöra älvdalskans ställning, t.ex. genom att beställa en oberoende vetenskaplig studie.

Expertkommitténs rekommendationer om älvdalskan behandlades av den svenska regeringen i den femte rapporten till Europarådet 2013. I rapporten anförde regeringen att den inte såg anledning att ompröva sitt tidigare ställningstagande om älvdalskan. Som motivering anförde regeringen bl.a. att det bland lingvister inte finns någon fullständig samsyn om huruvida älvdalskan är ett språk eller en dialekt, att älvdalskan har få användningsdomäner och att det är få föräldrar som talar älvdalska med sina barn. Vidare menade regeringen att ett erkännande av älvdalskan som ett minoritetsspråk troligen skulle innebära att krav även skulle resas från grupper som talar andra dialekter så att även dessa ska få betecknas som minoritetsspråk. Detta skulle enligt regeringen med stor sannolikhet kunna få till följd att syftet med den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk undergrävs.

Europarådets expertkommitté noterade i 2014 års rapport den svenska regeringens ställningstagande. Expertkommittén konstaterade dock att det finns ett ökande stöd bland lingvister för synen på älvdalskan som ett eget språk. I 2016 års rapport uppmanade expertkommittén Sverige att klargöra älvdalskans status tillsammans med älvdalsktalande personer.

I 2020 års rapport anförde Europarådets expertkommitté att kommittén ansåg att älvdalskan uppfyller kriterierna för del 2 av den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk. Vidare bad kommittén den svenska regeringen att inkludera älvdalskan i sin rapport som ett språk under del 2 av stadgan, motsvarande jiddisch och romani chib.

I Sveriges åttonde rapport till Europarådet från den 4 juni 2021 anförde regeringen att Sverige i tidigare rapporter utvecklat skälen till att älvdalskan bör ses som ett folkmål, eller en dialekt, och att regeringen samtidigt framhållit värdet av att bevara älvdalskan som en del av det gemensamma kulturarvet.

Vidare anfördes i rapporten att regeringen inte fann några skäl för en förnyad prövning av älvdalskans status och att det är riksdagen som fattar beslut om vilka språk som ska utgöra nationella minoritetsspråk.

Europarådets expertkommitté noterade i 2022 års rapport att företrädare för älvdalskan önskar fortsätta dialogen med myndigheterna för att erkänna älvdalskan som ett minoritetsspråk. Vidare framgår det att Institutet för språk och folkminnets generaldirektör avsåg att besöka Älvdalen 2022. Expertkommittén rekommenderade en fortsatt dialog mellan myndigheten och företrädarna för älvdalskan.

Den 1 december 2023 lämnade Sverige in en rapport om genomförandet av rekommendationerna för omedelbar åtgärd utifrån den åttonde utvärderingsrapporten av Sverige från 2022 i fråga om Sveriges efterlevnad av europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (språkstadgan). I mars 2024 publicerade expertkommittén för språkstadgan en utvärdering av Sveriges rapport. Älvdalskan nämns inte vare sig i rapporten från Sverige eller i expertkommitténs rapport.

Sveriges ska enligt tidsplanen lämna in sin nionde rapport den 1 juni 2026.

Svar på skriftlig fråga om älvdalska som minoritetsspråk

Den 23 oktober 2024 besvarade statsrådet Parisa Liljestrand (M) en skriftlig fråga (fr. 2024/25:225) om huruvida regeringen avser att ta några initiativ för att erkänna älvdalskan som ett minoritetsspråk för att säkra dess fortlevnad inför kommande generationer och för att alla som talar älvdalska ska ha rätt att få sitt tungomål erkänt. I sitt svar framhöll statsrådet bl.a. att hon som kulturminister ser positivt på bevarandet av älvdalskan. Vidare anförde hon att älvdalskan är en del av vårt gemensamma kulturarv och att hon har en förståelse för att det finns ett stort intresse av att bevara och utveckla älvdalskan. Statsrådet konstaterade att regeringen tidigare gjort bedömningen att älvdalskan är att betrakta som ett folkmål, och anförde att regeringen inte har haft anledning att ändra den bedömningen. Statsrådet angav avslutningsvis att det vid tidpunkten inte fanns några planer på att se över Sveriges ratifikation av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Tidigare riksdagsbehandling

Samisk språklag

Våren 2023 avstyrkte kulturutskottet ett motionsyrkande om en samisk språklag med hänvisning till pågående arbete och gällande lagstiftning (bet. 2022/23:KrU8).

Våren 2024 behandlade konstitutionsutskottet ett liknande motionsyrkande (bet. 2023/24:KU18). Utskottet konstaterade att samiska är ett av de nationella minoritetsspråken och att samer genom språklagen, lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt skollagen har flera rättigheter kopplat till samiska. Utskottet noterade att Sametingets skrivelse om en samisk språklag

då bereddades inom Regeringskansliet. Därmed avstyrktes motionsyrkandena. Företrädarna för Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig.

Älvdalskans ställning

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk. Utskottet har inte funnit skäl att ta något initiativ i frågan. I sitt ställningstagande har utskottet återkommande framhållit att det finns ett stort värde i att älvdalskan bevaras som en del av det svenska kulturarvet och att utskottet ser positivt på de åtgärder som vidtas på både statlig och kommunal nivå för att göra detta möjligt (bet. 2011/12:KU17, bet. 2016/17:KU16, bet. 2017/18:KU32, bet. 2018/19:KU24, bet. 2021/22:KU32 och bet. 2022/23:KU28). Utskottet har därutöver uttalat följande.

Våren 2012 (bet. 2011/12:KU17) uttalade utskottet att det saknades anledning att göra någon annan bedömning än Minoritetsspråkskommittén, dvs. att det skulle strida mot konventionens syfte att tillämpa minoritetsspråkskonventionen på folkmålen.

Våren 2017 (bet. 2016/17:KU16) konstaterade utskottet att betydelsen av älvdalskans bevarande är starkt förankrad bland många älvdalingar. Utskottet anförde vidare att det delade regeringens uppfattning att Älvdalens kommun på olika sätt bör kunna stödja älvdalskans bevarande inom kommunens ordinarie verksamhet och ge barn möjlighet att lära sig älvdalska samt att det även inom ramen för folkbildningen bör finnas förutsättningar att stödja bevarandet av älvdalskan. Utskottet noterade även att Institutet för språk och folkminnen gör bedömningen att många åtgärder för att främja älvdalskan borde vara möjliga inom ramarna för den existerande lagstiftningen, förslagsvis inom ramen för en dialektpolitik. Därtill noterade utskottet det ökade stödet bland lingvister för att betrakta älvdalskan som ett eget språk, men också de invändningar som Institutet för språk och folkminnen framförde. Detta ställningstagande vidhölls våren 2018 (bet. 2017/18:KU32).

Senast utskottet behandlade frågan (bet. 2022/23:KU28) reserverade sig företrädarna för Sverigedemokraterna, Centerpartiet och Vänsterpartiet. Våren 2024 avstyrktes likalydande motionsyrkanden efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Teckenspråk som minoritetsspråk

Vid behandlingen av propositionen Nationella minoriteter i Sverige (prop. 1998/99:143 s. 33) framhöll konstitutionsutskottet att det när det gällde teckenspråket självfallet fanns starka skäl för att det allmänna ska lämna sådant stöd som kan behövas för att främja de dövas möjligheter i skilda hänseenden. Som anförts i propositionen kunde teckenspråket dock enligt utskottet inte anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen med dess anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter som etniska grupper. Även om teckenspråket därför inte kunde omfattas av en ratifikation av minoritetsspråkskonventionen fanns det inte

något som hindrade att frågan om åtgärder till stöd för teckenspråket övervägdes i något annat lämpligt sammanhang (bet. 1999/2000:KU6 s. 24).

Under våren 2001 behandlade utskottet ett flertal motioner som lyfte fram teckenspråkets ställning som minoritetsspråk (bet. 2000/01:KU14 s. 13 f.). Utskottet hänvisade till sin tidigare bedömning och gjorde inte någon annan bedömning. Utskottet ansåg således inte att teckenspråk skulle erkännas som minoritetsspråk. Utskottet ansåg emellertid att det var angeläget att teckenspråkets ställning sågs över. Utvecklingen under senare år, bl.a. arbetet inom ramen för Europarådets verksamhet, hade understrukit vikten av att teckenspråket har en stark ställning. Det var angeläget att säkerställa de dövas och hörselskadades rättigheter när det gäller teckenspråket och teckenspråksinformation. Enligt utskottets mening behövdes i detta syfte en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och litteratur. Utskottet tillstyrkte därmed helt eller delvis ett par motionsyrkanden och förordade ett tillkännagivande till regeringen i detta avseende. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2000/01:147). Regeringen tillkallade i december 2003 en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av teckenspråkets ställning med anledning av riksdagens tillkännagivande (dir. 2003:169). I och med detta ansåg regeringen att tillkännagivandet var slutbehandlat. Utskottet hade ingen annan uppfattning (bet. 2003/04:KU21). Utredningens slutsatser har redovisats ovan (SOU 2006:29 och SOU 2006:54).

Även under våren 2006 och 2008 behandlade konstitutionsutskottet ett flertal motioner som lyfte fram teckenspråkets ställning som minoritetsspråk. Motionsyrkandena avstyrktes med hänvisning till pågående utredningar (bet. 2006/07:KU19 s. 48 och bet. 2007/08:KU13).

Kulturutskottet välkomnade i sitt betänkande om språklagen (bet. 2008/09:KrU9) att teckenspråkets status skulle markeras i språklagen genom att det allmännas särskilda ansvar för det svenska teckenspråket skulle slås fast.

Under våren 2018 behandlade konstitutionsutskottet en motion om att regeringen borde utreda om svenskt teckenspråk ska bli ett minoritetsspråk (bet. 2017/18:KU32). Utskottet konstaterade i sitt ställningstagande att det fanns starka skäl för att det allmänna skulle lämna sådant stöd som kan behövas för att främja de dövas möjligheter i skilda hänseenden. Enligt språklagen har det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket, vilket också gäller för de nationella minoritetsspråken. Enligt utskottet kunde dock inte teckenspråket anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen med dess anknytning till befolkningar och andra nationella minoriteter. Mot den bakgrunden avstyrkte utskottet motionsyrkandet.

Även våren 2019 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att regeringen borde utreda om svenskt teckenspråk ska bli ett minoritetsspråk (bet. 2018/19:KU24). Utskottet avstyrkte motionsyrkandet med samma motivering som våren 2018.

Vid sin behandling av likalydande motionsyrkanden våren 2023 (bet. 2022/23:KU28) vidhöll utskottet sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte dessa. Företrädarna för Sverigedemokraterna reserverade sig.

Våren 2024 avstyrktes likalydande motionsyrkanden efter förenklad beredning (bet. 2023/24:KU18).

Utskottets ställningstagande

I ett par motioner förordas ett tillkännagivande om en samisk språklag. Som framgår av det föregående är samiska ett av de nationella minoritetsspråken och samer har genom språklagen, lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt skollagen flera rättigheter kopplat till samiska. Utskottet noterar att Sametingets skrivelse om en samisk språklag fortfarande är under beredning inom Regeringskansliet. Mot den bakgrunden avstyrks motionsyrkandena.

När det gäller förslagen om älvdalskans ställning anser utskottet att riksdagen inte bör ta några initiativ i enlighet med det som förordas i motionsyrkandena, som därmed avstyrks. Detta förändrar inte utskottets syn på att det finns ett stort värde i att älvdalskan bevaras som en del av det svenska kulturarvet och förs vidare till kommande generationer. Utskottet ser också positivt på de åtgärder som vidtas på både statlig och kommunal nivå för att göra detta möjligt.

I fråga om teckenspråk som minoritetsspråk vidhåller utskottet sin uppfattning att teckenspråket inte kan anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen med dess anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter. Därmed avstyrks motionsyrkandena. Utskottet vill samtidigt i likhet med tidigare framhålla att det allmänna enligt språklagen har ett ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket, och det finns starka skäl för att ett sådant stöd lämnas för att främja de dövas möjligheter i skilda hänseenden.

Reservationer

1. Ratificering av ILO:s konvention nr 169, punkt 1 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 23 och

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 20.

Ställningstagande

Det främsta folkrättsliga instrumentet för skydd av urfolk är Internationella arbetsorganisationens konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk. Konventionen antogs av ILO 1989 men har ännu inte ratificerats av Sverige, trots kritik från flera internationella organ och trots att konventionens bäring på Sverige har utretts flera gånger. I Högsta domstolens dom i Girjasmålet uttalar domstolen att ILO nr 169 i delar redan är bindande för Sverige genom att den ger uttryck för allmänna folkrättsliga principer, vilket understryker konventionens betydelse.

Vi anser att det är av stor vikt för Sveriges röst i världen att regeringen fortsätter att stå upp för mänskliga rättigheter för urfolk både i vårt eget land och runt om i världen. En ratificering av konventionen är ett viktigt steg i detta. För att stärka samernas rättigheter bör Sverige ratificera konventionen.

2. Genomförandet av FN:s urfolksdeklaration, punkt 2 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 9.

Ställningstagande

FN:s generalförsamling antog 2007 FN:s urfolksdeklaration. Vi har tidigare inom ramen för utskottets betänkande redogjort för att FN:s råd för mänskliga rättigheter 2010 noterade att Sverige stöder urfolksdeklarationen men inte tillämpar de rättigheter som den innehåller. Sverige har rekommenderats att genomföra deklarationen och etablera mekanismer för detta i samarbete med det samiska folket. Vidare har FN:s rasdiskrimineringskommitté kritiserat bristerna när det gäller samernas inflytande och framför allt bristen på fritt informerat samtycke. Sverige har haft över 15 år på sig att genomföra urfolksdeklarationen.

Vi anser att det är hög tid att regeringen genomför FN:s urfolksdeklaration.

3. Urfolksstatus, punkt 3 (SD)

av Michael Rubbestad (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 12 och
bifaller delvis motionerna

2024/25:171 av Cecilia Engström och Magnus Oscarsson (båda KD),
2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 1 och
2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 17.

Ställningstagande

Samerna fick status som ett urfolk i Sverige 1977. Den utredning som föregick regeringens proposition 1976/77:80 om insatser för samerna hade dock inte till uppgift att utreda om det kunde finnas andra grupper som uppfyller kriterierna för urfolk. Frågan om andra gruppers status har t.ex. väckts av Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset som 2020 i en skrivelse till regeringen framförde ett önskemål om att regeringen skulle låta utreda om även tornedalingar, kväner och lantalaiset uppfyller kraven för att anses vara ett urfolk. Denna önskan hör sammades inte av den dåvarande regeringen.

Regeringen bör tillsätta en utredning med ett brett uppdrag att se över om det kan finnas andra grupper i Sverige som likt samerna uppfyller kraven för att anses utgöra ett urfolk.

4. Urfolksstatus, punkt 3 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 1 och

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 17 och

bifaller delvis motionerna

2024/25:171 av Cecilia Engström och Magnus Oscarsson (båda KD) och

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 12.

Ställningstagande

I dag är samerna den enda folkgrupp i Sverige som formellt erkänns som urfolk. Vi menar att definitionen av urfolk så som den kommer till uttryck i ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk inte utesluter att det skulle kunna finnas fler folk med samma anspråk på att ses som urfolk. Det är väl belagt att tornedalingar, kväner och lantalaiset har levt i Sverige under en mycket lång tid. Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset har begärt att regeringen ska erkänna tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk enligt artikel 1 i ILO-konvention nr 169. En sådan status skulle innebära ett folkrättsligt och formellt erkännande och bidra till att bevara och utveckla språket, identiteten och kulturen.

Vi anser att regeringen ska tillsätta en utredning för att utvärdera principerna för vilka grupper som bör ha status som nationell minoritet och överväga om fler grupper kan få minoritetsstatus i framtiden. Utredningen bör vidare pröva om fler grupper såsom tornedalingar, kväner och lantalaiset ska betraktas som urfolk. Det är viktigt att arbetet med att utreda urfolksstatus för tornedalingar, kväner och lantalaiset ges gott om tid och att utredningen ges tillräckliga resurser för att samråda med berörda parter.

5. Samepolitiken, punkt 4 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 1, 2, 22 och 24.

Ställningstagande

För att utforma en långsiktig och stabil färdplan för svensk samepolitik anser vi att det behövs ett brett parlamentariskt samarbete mellan riksdagens partier och partierna i Sametinget där man blir överens om såväl mål som medel. En sådan parlamentarisk kommitté bör, i nära samarbete med det samiska samhället, gå igenom reformer som skett de senaste decennierna och staka ut en ny riktning som tar dagens situation på allvar.

Det bör även inledas ett arbete för att se över hur samordningen av samepolitiken kan stärkas inom staten. I Sverige har kulturministern det övergripande nationella ansvaret för samepolitiken, samtidigt som de samiska frågorna berör många olika politikområden och departement inom Regeringskansliet. För att stärka det strategiska och operativa arbetet anser vi att man bör överväga att tillsätta en särskild statssekreterare för samepolitiska frågor. Det är en ordning som har funnits i Norge sedan 1997 och som vi anser att Sverige bör ta intryck av. Vidare bör man även se över möjligheten att tillsätta en arbetsgrupp med statssekreterare från olika departement för samiska frågor på motsvarande sätt som man gjort för att motverka antisemitism och stärka judiskt liv i Sverige. Regeringen bör även verka för att ingå en nordisk samekonvention samt uppmärksamma urfolksperspektivet i EU.

Sammantaget bör regeringen verka i linje med det anförda.

6. Sametinget, punkt 5 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 7 och 8.

Ställningstagande

Vi anser att regeringen, i enlighet med Statskontorets förslag, ska tillsätta en utredning med uppdrag att genomföra en organisatorisk översyn av Sametingets konstruktion. I dag är Sametinget både ett folkvalt parlament och en förvaltningsmyndighet under regeringen. Översynen bör genomföras i

samråd med det samiska samhället och syfta till att se vad som kan göras för att utveckla och förtydliga Sametingets organisation, mandat och ändamål.

Som ett led i att stärka Sametingets organisation och mandat bör vidare arbetet med en samisk parlamentsbyggnad påskyndas. Det finns ett starkt symboliskt värde i att Sveriges andra folkvalda parlament – Sametinget – får en egen parlamentsbyggnad. Frågan diskuterades redan i samband med att Sametinget etablerades 1993. Dåvarande statsminister Göran Persson gav 2004 ett löfte om en ny sametingsbyggnad. Efter en lång process beslutades slutligen 2019 att platsen för parlamentsbyggnaden ska vara i Östersund. Sametingets styrelse lämnade i januari 2022 in en hemställan till regeringen med en begäran om finansiering av det fortsatta arbetet med parlamentsbyggnaden. Regeringen har fortfarande inte återkommit. Nu behöver regeringen tydligt visa sitt stöd och tillsammans med Sametinget göra upp en plan för kommande steg.

7. Samisk rätt till mark och vatten, punkt 6 (MP)

av Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 10 och 11.

Ställningstagande

Enligt nationell rätt, både vanlig lag och grundlag, har samebyarna rätt att använda mark och vatten inom renskötselområdet för renbete, jakt och fiske. Forskning har emellertid visat att samernas rätt till mark och vatten måste säkras och stärkas ytterligare, mot bakgrund av att Sverige erkänt samerna som ett folk med rätt till självbestämmande i frågor som rör deras inre angelägenheter.

Gruvnäringen, omställningen till ett förnybart energisystem, skogsbruket och turismen kan inte fortsätta att i så hög grad ske på bekostnad av det samiska folkets rättigheter och möjligheter att bruka mark och bedriva näringar. Det är inskrivet i grundlagen men också en civil juridisk rättighet som grundar sig på urminnes hävd. Hänsynskrav finns inskrivet i andra lagstiftningar, men tillämpningen brister. Därför krävs det förtydliganden i berörda lagstiftningar.

Efter Högsta domstolens dom i Girjasmålet gav den förra regeringen en parlamentarisk kommitté i uppdrag att se över de delar som handlar om samebyarnas ensamrätt i förhållande till staten att upplåta jakt och fiske. I juni

2023 överlämnade Renmarkskommittén ett delbetänkande till regeringen. Jag kan konstatera att regeringen därefter fattat beslut om att avveckla kommittén i förtid. Det kommer därmed inget slutbetänkande från kommittén. Att få en lagstiftning på plats som ger hela det samiska folket de rättigheter som följer av de internationella konventioner Sverige ställt sig bakom är dock fortfarande lika angeläget. Jag vill understryka vikten av att ta fram en ordning som fungerar bra på lång sikt och som tar alla relevanta intressen i beaktande.

Regeringen bör verka i linje med det som anförts.

8. Sanningskommissionen för det samiska folket, punkt 7 (MP)

av Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

Genom historien har staten begått olika övergrepp gentemot urfolket samerna. På 1600-talet började staten göra anspråk på Sápmi, och de övergrepp som begåtts sedan dess har handlat om rasbiologiska undersökningar, assimileringspolitik och folkfördrivningar. Den strukturella rasism och diskriminering som drabbat urfolket samerna får konsekvenser än i dag. Samernas rättigheter ifrågasätts återkommande och det finns fortfarande en kolonial inställning hos både stat, myndigheter och företag som utgår från att de samiska samhällena ska tåla en gränslös anpassning efter majoritets-samhällets expansion.

Jag anser att staten ska ta ansvar för historiska övergrepp mot det samiska folket och ge dem upprättelse. Jag vill framhålla vikten av att det finns en beredskap från riksdagen och regeringen att omhänderta sanningskommissionens slutsatser för att kunna påverka arbetet med en försoningsprocess. Lärdomar bör dras från andra länder som kommit längre i liknande processer samt från Svenska kyrkans försoningsarbete gentemot det samiska folket.

Regeringen bör verka i linje med det anförda.

9. Utvärdering av konsultationslagen, punkt 8 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 6.

Ställningstagande

För att samernas inflytande ska stärkas och värnas är det av stor vikt att metoder för konsultation utvecklas och att det tillförs tillräckligt med resurser i budgeten för ändamålet. Vi vill särskilt framhålla vikten av att konsultationer genomförs med det uttalade syftet att komma överens, i enlighet med intentionen bakom lagen – detta för att Sverige bättre ska kunna omsätta folkrättsliga åtaganden i konkreta åtgärder. Sverige har vid upprepade tillfällen kritiserats för att inte konsultera samer i frågor som berör dem, ett problem som behöver hanteras. Forskning har dessutom visat att samråd inför beslut är den bästa möjligheten att nå en överenskommelse som alla parter kan enas kring.

Vi ser redan nu behov av att utreda hur konsultationsordningen ytterligare kan stärkas och förbättras. Till exempel omfattas i regel inte ärenden om undersökningstillstånd eller prospektering enligt minerallagen av konsultationsskyldigheten, trots att gruvetableringar ofta har stor inverkan på mark och vatten som nyttjas av renskötseln. Lagstiftningen saknar dessutom krav på att samtycke ska uppnås mellan berörda parter innan en konsultation avslutas och garantier som säkerställer att samiska representanter har tillräckliga resurser för att delta i konsultationen.

Regeringen bör därför utvärdera konsultationslagen och redovisa hur arbetet har gått, i enlighet med vad som även uttrycks i propositionen. Det är viktigt att de aktörer som berörs, inklusive samiska företrädare, involveras i uppföljningen och att deras synpunkter tas till vara i arbetet framåt.

10. Judiskt liv i Sverige, punkt 9 (SD)

av Michael Rubbestad (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 9,
bifaller delvis motion

2024/25:3040 av Jan Riise m.fl. (MP) och
avslår motion

2024/25:61 av Nima Gholam Ali Pour (SD) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Vi ser allvarligt på den ökande antisemitismen i Sverige, inte minst efter terrorgruppen Hamas angrepp den 7 oktober 2023. Med de senaste decenniernas massinvandring från länder där antisemitismen ofta tillhör kulturen har livssituationen för den judiska minoriteten i Sverige försämrats nämnvärt. Även från vänster- och högerextrema grupper finns antisemitism som med jämna mellanrum gör sig påmind. Framför allt i Malmö har ett flertal judar flyttat på grund av det hat och de hot de möts av när de är öppna med sin judiska tro eller kultur. Detta behöver tas på stort allvar eftersom den judiska gruppen själv uttrycker att man inte i längden kan vara bosatt i Sverige om man tillhör den judiska minoriteten.

För att underlätta och stärka judiskt liv i Sverige anser vi att det bör vidtas åtgärder för att stärka den judiska gruppens rättigheter i hela landet. Eftersom den judiska gruppen fortfarande förföljs i delar av Sverige och faller offer för brott med hatiska motiv anser vi att regeringen ska se över vilka möjligheter som finns i syfte att stärka den judiska gruppens rättigheter i Sverige och underlätta judiskt liv i hela Sverige.

11. Judiskt liv i Sverige, punkt 9 (MP)

av Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3040 av Jan Riise m.fl. (MP),
bifaller delvis motion

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 9 och
avslår motion

2024/25:61 av Nima Gholam Ali Pour (SD) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Hatet mot judar finns i vår historia, i högerextrema grupper, i delar av den extrema vänstern och i islamistiska miljöer. Vi ser antisemitism hos vuxna och barn som flytt till Sverige från länder där judehat präglar skolundervisning och statlig propaganda. Den utbredda antisemitismen i samhället och den bristande tryggheten och säkerheten kring judiska institutioner är det största hindret mot judiskt liv i Sverige. Det begränsar många judars möjligheter att leva ett judiskt vardagsliv och leva öppet med sin judiska identitet. Det medför svårigheter för judiska organisationer att verka och utvecklas i Sverige och gör det svårare att utöva judisk kultur. De säkerhetsarrangemang som de judiska institutionerna själva behöver ombesörja är kostsamma och tar resurser från annan verksamhet. Jag är bekymrad över det läge som råder.

I dag finns varken en strategi för att stärka den judiska minoriteten eller något förvaltningsområde för jiddisch. I januari 2024 överlämnades ett förslag till en nationell strategi för stärkande av judiskt liv i Sverige till regeringen (SOU 2024:3). Utredningen har identifierat fem målsättningar för att strategin ska få genomslag och leda till varaktiga förändringar. Bland annat föreslås att en nationell samordnare utses för att leda arbetet med strategin och att företrädare för den judiska minoriteten involveras i genomförandet. Jag vill framhålla vikten av att rollen som nationell samordnare ges tydliga mandat, inte minst i relation till andra myndigheter, och att strategin omfattar ett arbete för att motverka antisemitism. Det är också viktigt att strategin ges långsiktiga och tillräckliga medel för att kunna genomföras.

Synligheten för jiddischkulturen och jiddisch är i vissa fall mer komplex än för många andra minoritetsspråk då det bland många personer med judisk bakgrund finns en oro för den egna säkerheten som kan motverka benägenheten att öppet visa sin judiska identitet. Det är därför angeläget att satsa på att främja och synliggöra jiddisch som ett nationellt minoritetsspråk samt att synliggöra judiskt kulturliv.

Sammantaget anser jag att regeringen behöver göra mer för att främja judiskt liv i Sverige, bekämpa antisemitism och synliggöra judisk kultur.

12. Romsk inkludering, punkt 10 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1746 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 1, 3 och 4 samt

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 9.

Ställningstagande

Sverige är skyldigt genom både nationell rätt och folkrätt att vidta åtgärder för att bevara, skydda och utveckla de särskilda rättigheter som tillhör den romska minoriteten. Trots detta har den svenska staten återkommande kritiserats för att inte leva upp till sina folkrättsliga förpliktelser gentemot minoritetsrätten. Sverige har också fått kritik av FN för att romer än i dag utsätts för diskriminering på offentliga platser, och Sverige har uppmanats att vidta kraftfulla åtgärder för att komma till rätta med den utbredda diskrimineringen av romer. Regeringen behöver göra mer för att synliggöra och främja den särskilda kultur som tillhör romer, stärka deras egenmakt och revitalisera språket romani chib.

Som ett led i detta arbete måste strategin för romsk inkludering ges långsiktig och tillräcklig finansiering. För att öka romers inkludering är vidare främjandet av romskt föreningsliv en viktig del. I Sverige finns ett stort antal organisationer och föreningar som på olika sätt representerar romer och romers intressen, t.ex. för att motverka antiziganism och stärka romers sociala och politiska rättigheter. Samtidigt saknas en central struktur och resursbristen är stor. Regeringen bör i dialog med det romska föreningslivet diskutera formerna för en stärkt romsk organisering.

Situationen för romers mänskliga rättigheter är allvarlig. Antiziganismen påverkar många romers möjligheter att vara en del av befintliga strukturer och diskrimineringen påverkar romers tillgång till bostad, utbildning, arbetsmarknad, socialtjänst och hälso- och sjukvård. Situationen synliggör att de åtgärder som hittills har vidtagits inte har varit tillräckliga för att komma till rätta med den diskriminering och de kränkningar som alltjämt drabbar romer. Regeringen behöver göra mer för att bekämpa antiziganism och diskriminering. En del i detta skulle kunna vara att se till att vitboken och skolboken Antiziganismen i Sverige sprids till allmänheten.

Vidare anser vi att det vore värdefullt att samla arbetet med romska frågor vid ett nationellt center eller en myndighet eftersom det skulle kunna bidra till att regeringens strategi för romsk inkludering får avsedd effekt. Efter förslag av Kommissionen mot antiziganism (SOU 2016:44) tillsatte regeringen en utredning som har sett över frågan om att inrätta ett nationellt center för romska frågor. Utredningen föreslog att det skulle inrättas en myndighet för romska frågor som bl.a. ska initiera, främja och stödja åtgärder för att öka minoriteten romers egenmakt och inflytande med särskilt fokus på kvinnor och barn samt bidra till den fortsatta utvecklingen av det romska civilsamhället (Ds 2019:15). I linje med utredningens förslag anser vi således att regeringen bör inrätta ett nationellt center för romska frågor.

13. Sanningskommission om romernas situation, punkt 11 (V)

av Jessica Wetterling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 7 och

bifaller delvis motion

2024/25:1746 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2.

Ställningstagande

Sverige har en mörk historia när det gäller behandlingen av romer och resande. Samtidigt saknas det i stor utsträckning kunskap om romers villkor i Sverige ur ett historiskt perspektiv, bl.a. om hur steriliseringslagarna användes mot romer och resande samt hur och i vilken omfattning barn tvångsomhändertogs av myndigheterna.

En sanningskommission skulle kunna sammanställa och beskriva övergrepp och oförrätter som ägt rum genom att bl.a. låta enskilda som på olika sätt drabbats få berätta sin historia. Den bör utreda den svenska statens övergrepp mot romer och resandes mänskliga rättigheter samt komma med förslag på lämpliga åtgärder för att stärka romers och resandes ställning och erkänna det historiska traumat. En sanningskommission skulle även kunna ligga till grund för en offentlig ursäkt till romer och resande. Den skulle också kunna se över och ta initiativ till minnesmärken, minnesdagar och andra åtgärder för att synliggöra romers och resandes historia i Sverige. Vidare kan en sanningskommission få ett bredare uppdrag när det gäller att se över bl.a. påtvingade steriliseringar av romer och resande samt tvångsomhändertaganden av barn. Jag menar att en sanningskommission är nödvändig för att den svenska politiken i fråga om romer och resande ska kunna utvecklas. Den måste kopplas till kompensatoriska och framtidsytande åtgärder samt ha ett oberoende mandat.

Regeringen bör inrätta en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och romer och resande enligt den inriktning som angetts ovan.

14. Sanningskommission om romernas situation, punkt 11 (MP)

av Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1746 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2 och

bifaller delvis motion

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 7.

Ställningstagande

Det är hög tid att Sverige gör upp med den historiska behandlingen av romer och hur Sverige bättre kan efterleva den nationella minoritetens rättigheter nu och i framtiden. I mars 2014 presenterade regeringen en vitbok om de övergrepp och kränkningar som drabbade romer under 1900-talet. I vitboken konstaterar regeringen att det i stor utsträckning saknas kunskap om romers villkor i Sverige ur ett historiskt perspektiv, även om det finns en hel del källmaterial. Vidare har alla förhållanden och särbehandlande åtgärder som materialet synliggjort inte varit möjliga att beskriva. Regeringen understryker att vitboken inte ger några slutgiltiga svar eller någon fullständig kunskap. Även Kommissionen mot antiziganism (SOU 2016:44), som på regeringens uppdrag tog fram förslag för att motarbeta antiziganism i Sverige, konstaterade i sitt slutbetänkande att det saknas styrning och kontinuitet både i politiken och i initiativ från andra aktörer.

Enligt det nordiska forskarnätverket Romers och resandes historia i Norden (RORHIN) bör vitboken kompletteras med en oberoende sanningskommission som kan ge romer och resande upprättelse och återställa förtroendet för myndigheterna. Jag står bakom detta förslag. En sanningskommission kan sammanställa och beskriva historiska övergrepp och oförrätter samt verka för att belysa, förebygga och bekämpa nutida diskriminering av gruppen. Upprättelse, ansvarsutkrävande och romers egen delaktighet och inflytande bör stå i förgrunden för ett sådant arbete. Regeringen bör således tillsätta en oberoende sanningskommission som kan ge romer och resande upprättelse och återställa förtroendet för svenska myndigheter.

15. Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset, punkt 12 (S)

av Ida Karkiainen (S), Hans Ekström (S), Mirja Räihä (S), Per-Arne Håkansson (S) och Amalia Rud Stenlöf (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 20.

Ställningstagande

En sannings- och försoningskommission för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset lämnade i slutet av 2023 över sitt slutbetänkande till regeringen. Det är ett gediget arbete som tydligt visar på det tryck den svenska staten satte på tornedalingar för språklig, religiös och kulturell assimilation. Försvenskningsspolitiken har inneburit att minoritetens språk, kultur och identitet nedvärderats, skambelagts och osynliggjorts. Konsekvensen har blivit att meänkieli minskat i användning och inte förts vidare till nästa generation annat än i begränsad utsträckning. I kommissionens slutbetänkande konstateras att staten och kyrkan har ett moraliskt ansvar för att gottgöra minoriteten för den skada som blivit konsekvensen av assimileringsspolitiken och att denna gottgörelse och försoning behöver ta avstamp i minoritetens behov i dag. Regeringen har gett Forum för levande historia i uppdrag att ta fram en populärversion av Sannings- och försoningskommissionens arbete – något vi välkomnar.

Regeringen behöver fortsätta att ta till sig kommissionens utredning och i första hand erkänna de historiska kränkningar som begåtts mot minoriteten, men också överväga andra förslag från utredningen.

16. Sverigefinnarnas rätt till språk och kultur, punkt 13 (MP)

av Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2024/25:1747 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 1.

Ställningstagande

Sverige är skyldigt genom både nationell rätt och folkrätt att vidta åtgärder för att bevara, skydda och utveckla de särskilda rättigheter som tillhör minoriteten sverigefinnar. Trots detta har den svenska staten återkommande kritiserats för att inte leva upp till sina folkrättsliga förpliktelser enligt minoritetsrätten. En återkommande kritik handlar om osynliggörandet och förminsningen av minoritetens kultur och historia samt statens exkludering av minoriteten i frågor som berör dem. Språkfrågan är också viktig och det saknas i dag ett arbete inom skola, utbildning och äldreomsorg för att finskan ska ha förutsättningar att leva.

Regeringen behöver göra ytterligare satsningar för att synliggöra och främja den särskilda kultur som tillhör sverigefinnar, stärka minoritetens egenmakt och revitalisera det finska språket.

17. Informationscentrum om nationella minoriteter, punkt 14 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 7 och

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 5.

Ställningstagande

Sametinget har sedan 2005 ett nationellt ansvar för att via Samiskt informationscentrum informera om samer och samisk kultur. Informationscentrumet är en viktig tillgång för att främja och öka tillgången på information om det samiska samhället och göra den tillgänglig. Förutom att i den egna verksamheten öka tillgång och tillgänglighet till information om samerna ska informationscentrumet ta initiativ till samverkan mellan olika aktörer som arbetar med information om samer. En annan viktig uppgift är att bilda nätverk mellan olika informationskanaler och aktörer för att berika varandra och göra det lättare att hitta svar på frågor om samerna.

För att stärka och öka tillgången och tillgängligheten till information om judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar anser vi att liknande centrum bör finnas för samtliga nationella minoriteter. Detta skulle även öka möjligheten till samverkan mellan grupperna och olika aktörer som arbetar med information om nationella minoriteter.

Regeringen bör således inrätta informationscentrum om de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar.

18. Minoritetsspråkens språkcentrum, punkt 15 (S, V, C, MP)

av Ida Karkiainen (S), Hans Ekström (S), Mirja Räihä (S), Per-Arne Håkansson (S), Amalia Rud Stenlöf (S), Jessica Wetterling (V), Malin Björk (C) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 3,

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 3,

2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S) yrkande 21 och

2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 17.

Ställningstagande

Institutet för språk och folkminnen respektive Sametinget har i uppdrag att driva språkcentrum för de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

De nationella språkcentrumen ska ge stöd och kunskap som underlättar för språkbärare i hela landet att behålla, ta tillbaka och utveckla sitt språk. Det långsiktiga målet med åtgärderna är att öka användningen av språken både på individnivå och i samhället i stort samt att främja en fungerande överföring av de nationella minoriteternas språk och kultur till nästa generation. Syftet är att de nationella minoritetsspråken ska leva vidare i Sverige.

Vi vill understryka vikten av att de nationella minoritetsspråken och minoriteternas kulturer bevaras, utvecklas och förs över till framtida generationer. De har länge varit en viktig del av vårt lands kulturella och språkliga mångfald. De språkcentrum som stöds av staten har visat sig vara centrala aktörer i att bevara och utveckla språken och kulturarvet hos dessa minoriteter. Genom att ge dem möjlighet att arbeta långsiktigt och stabilt säkerställs att deras värdefulla arbete kan fortsätta.

Regeringen bör därför vidta åtgärder för att säkra permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum.

19. Stöd till det offentliga, punkt 16 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkandena 8 och 9.

Ställningstagande

Personer som talar ett minoritetsspråk har särskilda rättigheter inom skola, vård och omsorg, och därmed rätt att använda sitt språk inom delar av den offentliga förvaltningen. Offentliganställda har vidare ett ansvar för att ge personer som talar ett minoritetsspråk ökad kunskap om deras språkliga och kulturella rättigheter. För att förbättra servicen bör regeringen göra ett kunskapslyft om nationella minoriteters språkliga och kulturella rättigheter som riktar sig till offentligt anställda. Det är avgörande att representanter från de nationella minoriteterna involveras i detta kunskapslyft. Regeringen behöver också intensifiera arbetet med att ge skolpersonal tillräckliga resurser för att alla barn och unga ska få information om Sveriges urfolk, de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Som framgår av det föregående har Länsstyrelsen i Stockholms län tillsammans med Sametinget tagit fram en webbutbildning med grundläggande information om minoritetspolitiken och minoritetslagen som främst riktar sig till personer verksamma inom kommuner, regioner och statliga myndigheter. Det är bra, men det kunskapshöjande arbetet måste på olika sätt fortsätta och intensifieras.

Regeringen måste vidare säkerställa att alla kommuner får stöd och resurser för att leva upp till sina skyldigheter enligt grundskyddet för nationella minoriteter, och även följa upp hur detta efterlevs. Fortfarande, drygt 15 år efter att minoritetslagen trädde i kraft, har alldeles för få av de drygt 200 kommuner som inte ingår i något förvaltningsområde vidtagit tillräckliga åtgärder för att uppfylla lagens krav om grundskydd för de nationella minoriteterna och minoritetsspråken.

20. Stöd till organisationer, punkt 17 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 34 och
bifaller delvis motion

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 12.

Ställningstagande

Minoritetspolitiken ska genomföras tillsammans med de nationella minoriteterna, inte av andra för minoriteterna. Därför är delaktighet och inflytande ett av politikområdets tre delområden. Civilsamhällets betydelse för att vårda, värna och utveckla de nationella minoriteterna och minoritetsspråken kan knappast nog understrykas. Att organisationer inom civilsamhället har långsiktiga och hållbara ekonomiska och praktiska förutsättningar att bedriva en bra verksamhet är därför av stor vikt för att minoritetspolitiken ska kunna genomföras i praktiken. Regeringen bör därför verka i linje med detta.

21. Stöd till organisationer, punkt 17 (MP)

av Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 12 och
bifaller delvis motion

2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 34.

Ställningstagande

De nationella minoriteternas föreningar och organisationer har, både lokalt och nationellt, en ytterst viktig roll för att minoritetspolitiken ska få genomslag. Samtidigt är dessa organisationer hårt pressade. Förväntningarna på de nationella minoriteternas föreningsliv som en källa till deltagande och kunskap är höga, samtidigt som föreningar och organisationer ofta saknar de ekonomiska och personella resurser som detta kräver. Det är viktigt att långsiktigheten i stödet ökar. När medel anslås för ett år i taget och summorna förändras på årsbasis blir det svårt för organisationerna att anställa och få kontinuitet i verksamheten. Samtidigt är förväntningarna på att organisationerna ska delta i olika samråd och på olika sätt bidra till

förverkligandet av minoritetspolitiken höga. Regeringen behöver stärka de långsiktiga förutsättningarna för minoriteternas organisationer.

De nationella minoriteterna ska vara självständiga i förhållande till staten. Det innebär att organisationerna efter att vissa demokratiska grundregler har uppfyllts själva ska få bestämma vad deras resurser ska användas till. Regeringen bör därför även verka för att säkerställa att EU-bidrag som är öronmärkta för att stärka nationella och etniska minoriteter går direkt till minoritetsorganisationer i stället för via medlemsstaterna.

22. Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna, punkt 18 (S)

av Ida Karkiainen (S), Hans Ekström (S), Mirja Räihä (S), Per-Arne Håkansson (S) och Amalia Rud Stenlöf (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S) yrkande 22 och avslår motionerna

2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2,

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 2,

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 15,

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 8 och

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 16.

Ställningstagande

Att stärka de nationella minoritetskulturen i Sverige är avgörande för att bevara mångfald, främja inkludering och säkerställa att dessa kulturer kan blomstra och utvecklas. Insatser som skulle kunna möjliggöra detta är t.ex. att stärka språkprogrammen i skolor för de nationella minoritetsspråken, att utveckla läromedel på samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisch samt att fortbilda lärare i de nationella minoritetsspråken. Andra åtgärder är att stärka de nationella minoritetsbiblioteken, att ge nationellt stöd till kulturella evenemang såsom festivaler, konstutställningar och teaterföreställningar samt att stärka medieproduktionen på minoritetsspråken.

Vi uppmanar regeringen att stärka och utveckla de nationella minoritetskulturen.

23. Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna, punkt 18 (SD)

av Michael Rubbestad (SD) och Fredrik Lindahl (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 2 och avslår motionerna

2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2,

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 15,

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 8,

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 16 och

2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S) yrkande 22.

Ställningstagande

Rätten till sitt nationella minoritetsspråk är en väsentlig del av förutsättningarna att vårda och förvalta sin kulturella identitet. För tre av minoritetsspråken finns förvaltningsområden som medför särskilda rättigheter och möjligheter. För de minoritetsspråk som inte har förvaltningsområden och i de områden i landet som inte har förvaltningsuppdrag är det svårt att tillgå ett språkligt utbud inom välfärdssektorn.

Regeringen bör därför utreda möjligheterna att på ett alternativt sätt tillgå nationella minoritetsspråk inom välfärdssektorn i de delar av landet som inte är förvaltningsområden.

24. Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna, punkt 18 (V)

av Jessica Wetterling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 8 och avslår motionerna

2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2,

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 2,
 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 15,
 2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 16 och
 2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S) yrkande 22.

Ställningstagande

Sverige har antagit en strategi för romsk inkludering med målet att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som inte är rom. Jag kan konstatera att slutbetänkandet från Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken (SOU 2020:27) tydligt visar att det krävs mer för att strategin för romsk inkludering ska kunna förverkligas. Den rasism och diskriminering som riktas mot romer och resande fortsätter trots regeringens tidigare satsningar. Strategin för romsk inkludering och vitboken är en bra början, men för att komma till rätta med problemen behöver en rad ytterligare åtgärder vidtas.

I dag har ca 25 000–50 000 personer svensk romani som sitt modersmål. Enligt min uppfattning kan ett förvaltningsområde för romani chib bidra till den kontinuitet, förutsebarhet och stabilitet som arbetet med romsk inkludering behöver för att lyckas. Regeringen bör därför tillsätta en utredning i syfte att inrätta ett förvaltningsområde för romani chib. Storstadskommuner som Malmö, Göteborg och Stockholm skulle t.ex. med fördel kunna vara förvaltningsområden för romani chib.

25. Övriga insatser för att stärka och synliggöra de nationella minoriteterna, punkt 18 (MP)

av Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 2,
 2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 15 och
 2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 16 och
 avslår motionerna

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 2,
 2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 8 och
 2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S) yrkande 22.

Ställningstagande

Regeringen bör inrätta ett sammanhållet program för att bevara minoritets-språken och utöka möjligheten att kommunicera med myndigheter på minoritetsspråk. Detta är avgörande för att säkerställa att minoriteterna kan ta del av viktiga tjänster och stöd, och det skulle även främja jämlikhet och inkludering.

Regeringen bör vidare göra ytterligare satsningar på samiskt språk, utbildning och kultur. Det samiska språket och den samiska kulturen har på många platser i Sápmi helt eller delvis försvunnit. Många vuxna lider av att inte kunna föra vidare de samiska språken och vill ta tillbaka sitt språk, samtidigt som barn drabbas hårt av att samhället inte klarar av att möta behoven av förskola och undervisning i och på samiska. Det krävs fortsatta satsningar på språk, utbildning och kultur. Samiska kulturinstitutioner behöver en tryggare ekonomisk grund och en större självständighet, fler behöver bidra till möjligheter att använda språken och det allmänna måste tillhandahålla relevant och korrekt information om de nationella minoriteternas språkliga rättigheter.

I likhet med samer har tornedalingar, särskilt äldre, kunnat vittna om hur deras möjlighet att tala meänkieli kraftigt begränsats och hur de diskriminerats med grund i språk. Att ge meänkieli status som minoritetsspråk har haft en positiv effekt på språkets fortsatta användning och utveckling, men konsekvenserna av att meänkieli har haft låg status i Sverige under lång tid är fortfarande påtagliga. Fortfarande existerar knappt undervisning inom språket, annat än på enstaka platser. Regeringen behöver göra mer för att synliggöra tornedalingarnas kultur och historia och stärka rätten till meänkieli.

26. Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken, punkt 19 (V)

av Jessica Wetterling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 6 och
avslår motion

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 11.

Ställningstagande

Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken (SOU 2020:27) har inte i tillräcklig omfattning sett över hur tillsynsansvaret över minoritetspolitiken ska utformas för att fungera på ett tillfredsställande sätt. De nationella

minoriteternas företrädare har framfört att en egen myndighet för minoritetspolitiken skulle höja frågornas status. Utredningen föreslår dock att uppdraget som central uppföljande och samordnande myndighet när det gäller de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken ska flyttas från Länsstyrelsen i Stockholms län till Institutet för språk och folkminnen. Sametingets roll föreslås renodlas till att bevaka frågor om samiska rättigheter och det samiska språkets utveckling inom minoritetspolitiken.

Europarådet har i sin granskning av svensk minoritetspolitik påtalat problemet med att minoriteterna inte har vare sig någon instans att vända sig till eller tillgång till något rättsligt verktyg när rättigheter inte efterlevs, något som har påtalats som en allvarlig brist. De nationella minoriteterna bekräftar, enligt utredningen, i hög utsträckning den bilden. Utredningen menade att Institutet för mänskliga rättigheter (MR-institutet) i framtiden skulle kunna fånga upp denna problematik.

MR-institutet, som inrättades den 1 januari 2022, ska bl.a. följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas i Sverige. Institutet ska lämna förslag till regeringen om de åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna men har inte i uppdrag att pröva anmälningar från enskilda eller utöva någon tillsyn över hur minoritetslagen följs.

Jag kan vidare konstatera att Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget i rapporten om minoritetspolitikens utveckling 2023 rekommenderat regeringen att utreda möjligheten att införa tillsyn av delar av minoritetslagen för att de lagstadgade rättigheterna ska förverkligas i högre utsträckning.

Mot denna bakgrund bör regeringen återkomma med förslag om ett fungerande nationellt tillsynsansvar för att säkerställa att syftet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk följs.

27. Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken, punkt 19 (MP)

av Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 11 och

avslår motion

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 6.

Ställningstagande

Utredningen om uppföljning av minoritetspolitiken överlämnade 2020 förslag till regeringen på hur ansvaret för samordning, utveckling och uppföljning av minoritetspolitiken skulle organiseras (SOU 2020:27). Utredningen pekade bl.a. på behovet av förbättringar inom politiken för nationella minoriteter, framför allt genom att förbättra styrkedjan och ansvaret för samordning och uppföljning av politiken. Utredningen föreslog också att det skulle inrättas en ny särskild myndighet med ansvar för samordning, uppföljning och främjande av minoritetspolitiken. I dag ligger uppföljningsuppdraget för minoritetspolitiken hos Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget. En effektiv och ändamålsenlig samordning, utveckling och uppföljning av minoritetspolitiken är avgörande för att minoritetspolitiken i sin helhet ska stärkas. Jag anser att det är angeläget att se över hur uppföljningsansvaret ska se ut framöver.

Regeringen bör verka i linje med det anförda.

28. En samisk språklag, punkt 20 (V, MP)

av Jessica Wetterling (V) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anføres i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP) yrkande 17 och

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 12.

Ställningstagande

Sametinget begärde i en skrivelse till regeringen 2021 att den skulle påbörja ett lagstiftningsarbete för att ta fram en särskild lag som säkerställer det samiska folkets språkliga rättigheter utifrån Sveriges folkrättsliga åtaganden. Skrivelsen bereds fortfarande inom Regeringskansliet. En samisk språklag kan bidra till att bevara och stärka de samiska språken och även till att uppfylla Sveriges folkrättsliga åtaganden.

Regeringen bör tillsätta en utredning som lämnar förslag på en samisk språklag. Arbetet med att ta fram den nya lagen bör bedrivas i nära samarbete och dialog med Sametinget och det samiska civilsamhället.

29. Älvdalskans ställning, punkt 21 (S, V, C, MP)

av Ida Karkiainen (S), Hans Ekström (S), Mirja Räihä (S), Per-Arne Håkansson (S), Amalia Rud Stenlöf (S), Jessica Wetterling (V), Malin Björk (C) och Annika Hirvonen (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 11,

2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 33 och

2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S) yrkande 23,

bifaller delvis motionerna

2024/25:1071 av Gudrun Brunegård och Mathias Bengtsson (båda KD) yrkande 1,

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 11 och

2024/25:2372 av Malin Höglund (M) samt

avslår motion

2024/25:1071 av Gudrun Brunegård och Mathias Bengtsson (båda KD) yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Älvdalska har en lång historia i Sverige och bär uråldriga särdrag som nästan inte längre går att återfinna i någon annan del av det nordiska språkområdet. Att älvdalskan bär spår från fornnordiskan gör den till en levande del av vår språkhistoria och är en viktig del av Sveriges språkliga och kulturella mångfald. Trots det klassas älvdalskan som dialekt.

Älvdalskan talas i dag av uppemot 3 000 personer, framför allt i Älvdalens socken i norra Dalarna. Representanter för Ulum Dalska och Älvdalens kommun har under lång tid framfört att älvdalskan bör erkännas som minoritets- eller landsdelsspråk i Sverige. Vidare är det flera experter som uttalat att älvdalskan är att betrakta som ett eget språk, och Europarådets expertkommitté har uppmanat den svenska regeringen att se över älvdalskans status.

Regeringen bör därför få i uppdrag att utreda älvdalskans status och se över möjligheten att erkänna älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk i Sverige.

30. Teckenspråk som minoritetsspråk, punkt 22 (SD, V)

av Michael Rubbestad (SD), Fredrik Lindahl (SD) och Jessica Wetterling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 10 och

2024/25:1932 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 10 och

bifaller delvis motionerna

2024/25:1288 av Carita Boulwén (SD) yrkande 1 och

2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 32.

Ställningstagande

Forskare kunde redan på 60-talet påvisa att teckenspråket är lika lingvistiskt komplext som talat och skrivet språk, och i dag finns det på många sätt en väl utbyggd struktur för teckenspråket inom myndigheterna och akademien.

Det svenska teckenspråket hör inte till de fem nationella minoritetsspråk för vilka Sverige skrivit under Europarådets konvention. Svenskt teckenspråk uppfyller dock flera viktiga kriterier för vad som kan betraktas som ett nationellt minoritetsspråk – det är t.ex. tydligt ett helt eget språk och har använts under mycket lång tid i Sverige.

I språklagen (2009:600) jämföras det svenska teckenspråket med de nationella minoritetsspråken, men skyddet i språklagen är inte lika omfattande som i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. De nationella minoritetsspråken har ett mer långtgående skydd i lagen om minoriteter och minoritetsspråken exempelvis när det gäller språkliga rättigheter inom barn- och äldreomsorgen samt regelverket för modersmålsundervisning. Genom att teckenspråk erkänns som ett officiellt minoritetsspråk skulle språket få det skydd som i dag saknas.

Vi anser att det svenska teckenspråket bör erkännas som ett nationellt minoritetsspråk.

31. Teckenspråk som minoritetsspråk, punkt 22 (C)

av Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1288 av Carita Boulwén (SD) yrkande 1 och

2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C) yrkande 32 och

bifaller delvis motionerna

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 10 och

2024/25:1932 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 10.

Ställningstagande

Det svenska teckenspråket hör inte till de fem nationella minoritetsspråk för vilka Sverige skrivit under Europarådets konvention. Svenskt teckenspråk uppfyller dock flera viktiga kriterier för vad som kan betraktas som nationellt minoritetsspråk – det är t.ex. tydligt ett helt eget språk och det har använts under mycket lång tid i Sverige.

När Europarådets konventioner som rör minoriteter och minoritetsspråk öppnades för ratificering tillsatte den svenska regeringen en kommitté som fick i uppdrag att utreda vilka språk som skulle få status som nationella minoritetsspråk i Sverige. Kommittén kom fram till att det svenska teckenspråket inte är ett kulturspråk som talas av en minoritet utan snarare ska ses som ett kommunikationsmedel för personer med hörselnedsättningar. Därför fick det svenska teckenspråket inte status som ett nationellt minoritetsspråk. I språklagen från 2009 jämföras emellertid det svenska teckenspråket med de nationella minoritetsspråken, men skyddet är inte lika omfattande i språklagen som i minoritetslagen.

Jag anser att det finns skäl för en ny översyn av frågan, med ambitionen att det svenska teckenspråket ska bli ett av de nationella minoritetsspråken.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2024/25

2024/25:61 av Nima Gholam Ali Pour (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda riktade insatser för att motverka den antisemitism som är utbredd bland muslimer i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda kopplingen mellan islamism och antisemitism och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda framtagandet av en strategi för att motverka muslimsk antisemitism och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:171 av Cecilia Engström och Magnus Oscarsson (båda KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda status för tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1071 av Gudrun Brunegård och Mathias Bengtsson (båda KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i enlighet med Europarådets ministerråds rekommendation initiera en oberoende granskning gällande älvdalskans ställning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att redovisa vilka åtgärder som bör vidtas för att skydda älvdalskans överlevnad och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inleda en översyn av den nu gällande minoritetslagen respektive språklagen, i syfte att möjliggöra en lagstiftning där älvdalskan skulle kunna erkännas som ett så kallat landsdelsspråk utan att för den delen nödvändigtvis få del av allt som innefattas i minoritetslagstiftningen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2024/25:1288 av Carita Boulwén (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att erkänna svenska teckenspråket som nationellt minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1321 av Jan Riise m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en status för tornedalingar, kväner och lantalaiset som urfolk och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att synliggöra tornedalingars kultur och historia och stärka rätten till meänkieli och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1421 av Michael Rubbestad m.fl. (SD):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att på alternativt sätt tillgå nationella minoritetsspråk inom välfärdssektorn i de delar av landet som inte utgör förvaltningsområden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta judiskt liv i hela Sverige och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att erkänna teckenspråk som ett minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att erkänna älvdalska som ett minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om urfolk i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1745 av Jan Riise m.fl. (MP):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum efter 2024 och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta informationscenter om judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett kunskapslyft riktat till offentliganställda och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla kommuner ska få stöd för att kunna leva upp till sina skyldigheter enligt grundskyddet och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att effektivisera uppföljningen av minoritetspolitiken och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka de långsiktiga förutsättningarna för minoriteternas organisationer och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1746 av Jan Riise m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka romers inkludering och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en oberoende sanningskommission som kan ge romer och resande upprättelse och återställa förtroendet för svenska myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bekämpa antiziganism och diskriminering och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett nationellt centrum för romska frågor och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1747 av Jan Riise m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att satsa på sverigefinnarnas rätt till språk och kultur och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1754 av Jan Riise m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en samepolitisk färdplan och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka samordningen inom samepolitiken och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Sanningskommissionen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om konsultationsordningen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av Sametingets konstruktion och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att påskynda arbetet med en samisk parlamentsbyggnad och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att implementera urfolksdeklarationen och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt samisk rätt till mark och vatten och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om den nya renskötselutredningen och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om satsningar på språk, utbildning och kultur och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som lämnar förslag på en samisk språklag och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nordisk samekonvention och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ratifikation av ILO 169 och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska uppmärksamma urfolksperspektivet i EU och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1932 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det svenska teckenspråket ska erkännas som nationellt minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1935 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att säkra permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta informationscentrum om de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om ett fungerande nationellt tillsynsansvar för att säkerställa att syftet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk efterlevs och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och romer och resande och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att inrätta ett förvaltningsområde för romani chib och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta ett nationellt center för romska frågor och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att utreda älvdalskans position och se över möjligheten för älvdalskan att bli ett minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att i nära samarbete med Sametinget och det samiska samhället ta fram ett förslag till samisk språklag och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2372 av Malin Höglund (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i enlighet med Europarådets ministerråds rekommendation se över möjligheten att genom en oberoende granskning definiera älvdalskans ställning och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP):

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett sammanhållet program för att bevara minoritetsspråken och utöka möjligheten att kommunicera med myndigheter på minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera principerna för vilka grupper som bör ha status som nationell minoritet och överväga att fler grupper kan få minoritetsstatus i framtiden samt pröva om fler grupper såsom tornedalingar, kväner och lantalaiset ska betraktas som urfolk, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ratificera ILO-konvention 169 om urfolk och stamfolk, vilken ännu inte är erkänd i Sverige, och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3040 av Jan Riise m.fl. (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja judiskt liv i Sverige, bekämpa antisemitism och synliggöra judisk kultur, och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3110 av Lawen Redar m.fl. (S):

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en fortsatt satsning på språkcentrum och tillkännager detta för regeringen.

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka de nationella minoritetskulturena i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3159 av Malin Björk m.fl. (C):

32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om svenskt teckenspråk som nationellt minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att älvdalskan bör erkännas som minoritets- eller landsdelsspråk och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett långsiktigt och hållbart stöd till minoritetsorganisationerna och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3193 av Ida Karkiainen m.fl. (S):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra och permanenta satsningen på språkcentrum och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta till sig Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaisets betänkande och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om älvdalskans språkstatus och tillkännager detta för regeringen.